

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**YOKSUL KADINLARIN AİLE YILMAZLIK VE ALGILANAN
SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ:
MERZİFON ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cansu TÜRKSEVER

KOCAELİ 2020

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**YOKSUL KADINLARIN AİLE YILMAZLIK VE ALGILANAN
SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ:
MERZİFON ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cansu TÜRKSEVER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüsnünur ASLANTÜRK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 27.05.2020/12

KOCAELİ 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KURAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1.YOKSULLUK	6
1.1.1.Kadın Yoksulluğu	11
1.1.1.1.Kadın Yoksulluğu ve Sosyal Hizmet İlişkisi.....	14
1.1.2.Yoksulluk Nedenleri	17
1.1.3.Yoksullukla Mücadele Yöntemleri.....	21
1.1.3.1.Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Sosyal Yardım.....	27
1.1.4.Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları	31
1.1.4.1.Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti.....	38
1.2.AİLE YILMAZLIĞI.....	42
1.2.1.Yılmazlık Kavramı	42
1.2.2.Aile Yılmazlığı.....	47
1.2.3.Aile Yılmazlık Modelleri	49
1.2.4. Aile Yılmazlığını Etkileyen Faktörler	50
1.2.4.1.Risk Faktörleri	52
1.2.4.2.Koruyucu Faktörler.....	54
1.3.SOSYAL DESTEK	57
1.3.1.Sosyal Destek Kavramı.....	57

1.3.2.Sosyal Destek Modelleri	58
1.3.3.Sosyal Destek Algısı	60
1.4.YAPILAN ARAŞTIRMALAR	61
1.4.1.Kadın Yoksulluğu Alanında Yapılan Çalışmalar	61
1.4.2.Aile Yılmazlığı Alanında Yapılan Çalışmalar.....	62
1.4.3.Sosyal Destek Alanında Yapılan Çalışmalar.....	65

İKİNCİ BÖLÜM

2. GEREÇ VE YÖNTEM.....	66
2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	66
2.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	66
2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	69
2.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	70
2.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	70
2.6. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	70
2.7. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU.....	71
2.8. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	71
2.9. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	71
2.9.1. Kişisel Bilgi Formu	72
2.9.2. Aile Yılmazlık Ölçeği.....	72
2.9.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	73
2.10. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	74
2.11.VERİLERİN ANALİZİ.....	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE TARTIŞMA	76
3.1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	76
3.1.1. Tanıtıcı Bulgular	76

3.1.2. AYÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	80
3.1.3. ÇBASDÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	84
3.1.4. AYÖ ve Alt Boyutları ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular	89
3.2.TARTIŞMA	91
3.2.1. AYÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi....	91
3.2.2. ÇBASDÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelemesi	94
3.2.3. AYÖ ve Alt Boyutları ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	98
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
KAYNAKÇA	104
EKLER.....	121
EK –I: KİŞİSEL BİLGİ FORMU	121
EK-II: AİLE YILMAZLIK ÖLÇEĞİ -AYÖ	123
EK-III: ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ - ÇBASDÖ	126
EK-IV: ETİK KURUL KARARI	128
EK-V: AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI İZİN YAZISI.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	131

ÖZET

Bu çalışmada yoksul kadınların aile yılmazlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü tarafından SED hizmeti sunulan 93 kadın oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ile Aile Yılmazlık Ölçeği (Kaner ve Bayraklı, 2010) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Eker vd 2001) kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Yapılan analizlerde kadınların aile yılmazlık ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca incelenen değişkenler ile Aile Yılmazlık Ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, katılımcıların yaşı, gelir durumu, çocukların bakımını üstlenen kişi ile kendilerine destek olduğunu düşündükleri kişilere ve kurumlara göre Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Çalışmanın sonucunda yoksul kadınların aile yılmazlık düzeylerinin artırılması için gelir durumlarının iyileştirilmesi, çocuk bakımında desteklenmesi, sosyal destek sistemlerinin ve sosyal destek algılarının güçlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksul Kadın, Aile Yılmazlığı, Algılanan Sosyal Destek

ABSTRACT

In this project, aims at examining the perceived of the social support and family resilience levels of the indigent women. The sample of the study consisted of 93 women who are provided with SED by Merzifon Social Work Management. In this project, Personal Information Platform, Family Resilience Scale (Kaner and Bayraklı, 2010) and Multi-Dimensional Scale of Perceived Social Support (Eker vd 2001) are used as data collection tool. The data that is gained, is analyzed by SPSS.

In the analysis that are done, it is concluded that there is a positive relationship between women's family resilience and perceived social support level. In addition, there was no significant difference between the variables examined and the Family Resilience Scale and its sub-dimensions, and there is also a significant relationship between the participants's ages, incomes, the person who takes care of their children and the people that they think support them, the Multi-Dimensional Scale of Perceived Social Support and its sub-dimensions.

As the conclusion of this project, it's recommended that in order to enhance the family resilience of indigent women, their income should be raised, their children need to be taken care of, their social support system and social support perception should be enlarged.

Key Words: Poverty, Indigent Women, Family Resilience, Perceived Social Support

KISALTMALAR LİSTESİ

AÇSHB: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

AÇSHİM: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

AYÖ: Aile Yılmazlık Ölçeği

ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

SED: Sosyal ve Ekonomik Destek

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SHM: Sosyal Hizmet Merkezi

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: AYÖ ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutlarına Ait Güvenilirlik Katsayısı(α)	73
Tablo 2: Araştırmada Kullanılan AYÖ'nin ve ÇBASDÖ'nin Normallik Analizi.....	75
Tablo 3: Katılımcıların Yaşı, Yaşam Yeri, Çalışma Durumu ve Gelir Durumuna Göre Dağılımı (n=93).....	77
Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Düzeyi, Medeni Durumu, Çocuk Sayısı ve Çocukların Bakımını Üstlenen Kişilere Göre Dağılımı (n=93).....	78
Tablo 5: Katılımcıların SED Hizmeti Alma Süresi, SED Hizmetinin Etkili Olup Olmadığına Dair Görüşü ve Destek Durumlarına Göre Dağılımı (n=93).....	79
Tablo 6: Aile Yılmazlık Ölçeği ve Alt Boyutlarının Puan Ortalamalarının Dağılımı	80
Tablo 7: Katılımcıların Yaşa, Yaşam Yerine, Çalışma Durumuna ve Gelir Durumuna Göre AYÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı.....	81
Tablo 8: Katılımcıların Eğitim Düzeyi, Medeni Durumu, Çocuk Sayısı ve Çocukların Bakımını Üstlenen Kişilere Göre AYÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı	82
Tablo 9: Katılımcıların SED Hizmeti Alma Süresi, SED Hizmetinin Sorunlarının Çözümünde Etkili Olup Olmadığına Dair Görüşlerine ve Destek Olan Kişilere/Kurumlara Göre AYÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı.....	83
Tablo 10: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Alt Boyutlarının Puan Ortalamalarının Dağılımları	84
Tablo 11: Katılımcıların Yaşa ve Yaşam Yerine Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı	85
Tablo 12: Katılımcıların Çalışma Durumuna ve Gelir Durumuna Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı	86
Tablo 13: Katılımcıların Eğitim Düzeyi, Medeni Durumu, Çocuk Sayısı ve Çocukların Bakımını Üstlenen Kişiyeye Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı	87
Tablo 14: Katılımcıların SED Hizmeti Alma Süresi, SED Hizmetinin Sorunlarının Çözümünde Etkili Olup Olmadığına Dair Görüşleri ve Destek Olan Kişilere/Kurumlara Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı	88
Tablo 15: AYÖ ve Alt Boyutları ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutları İlişkisi	89

GİRİŞ

Kapitalizm öncesinde yoklukla ilişkilendirilen yoksulluk olgusu yaşanan toplumsal değişimlerle birlikte şekillenerek varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Uzun yıllar boyunca bir sorun olarak görülmemiş olmasına karşın içinde bulunduğumuz dönemde evrensel bir sosyal sorun olarak algılanmaktadır.

Yoksulluk genel olarak bireylerin hayatlarını devam ettirebilecek yeterli kaynaklara sahip olamaması ya da ulaşamaması durumudur. Bu kaynaklar barınma, beslenme, giyim gibi temel ihtiyaçlara yönelik olabileceği gibi sosyal ve kültürel ihtiyaçlara yönelik de olabilir. Bu durum bireylerin yaşam ve sağlık alanındaki beklentilerini, sosyal ağlara ulaşımını, istihdamını, öğrenmeyi ve saygınlığını etkilemektedir (Walker ve Walker, 2015: 112). Yoksulluk tanımlanması, ölçülmesi, nedenleri ve mücadele yöntemleri açısından çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu önemli boyutlar birbirleriyle yakından ilişkilidir. Yoksulluğun nasıl tanımlandığı, nedenlerinin nelere bağlandığı onunla mücadele biçimine de yön vermektedir. Bu sebeple yoksulluğun nasıl açıklandığı ve nedenlerinin neler olduğuna ilişkin görüşler, onunla nasıl mücadele edilmesi gerektiği konusundaki tutumlar üzerinde belirleyici bir role sahiptir.

Yoksulluk nedenleri arasında yüksek işsizlik, sağlık sorunları, fiziksel engeller, duygusal sorunlar, yüksek miktarda sağlık harcamaları, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, kalabalık aileler, işten çıkarılma, mesleki beceri eksikliği, düşük eğitim seviyesi, kadının geçindirdiği çok çocuklu haneler, sabit geliri olanlar için yaşam maliyetlerine bağlı olarak gelir artışı yapılmaması, etnik ayrımcılık, sabıkalı ya da deli olarak yaftalanma, sınırlı iş olanakları olan bölgede ikamet etme, boşanma, terk edilme ya da eş kaybı, kumar, bütçe sorunları, kaynakların etkin kullanılmaması, cinsiyet ayrımcılığı, suç mağduriyetine bağlı sonuçlar, çalışma karşılığı ahlaki değerler, eksik istihdam, düşük gelirli işler, zihinsel engellilik, emeklilik (Zastrow, 2010: 177), toplumdaki yapısal güçlerin kaynakları dağıtım biçimi (Giddens, 2008: 398) gibi birçok etmen sıralanmaktadır. Yoksullaşma

nedenlerinde görülen farklılıklar kadar yoksulluğun sonuçları da farklılık göstermektedir.

Yoksullaşma süreci ve yoksulluğun olumsuz sonuçlarından etkilenen gruplar farklı özelliklere sahiptir. Bu grupları farklı kılan sebepler genellikle eşitsizliğe ve ayrımcılığa sebep olan sınıfsal, etnik, dini ve kültürel farklılıklar tarafından şiddetlendirilen toplumsal etmenlerdir. Toplumda dezavantajlı olan bireyler ve gruplar yoksulluktan daha fazla etkilenen bireyler ve gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eşitsizlikler arasında en çok öne çıkan ise çocuk ve aile yoksulluğudur. Yoksulluk içinde yaşayanların çoğu tek yaşayan anne ve onların çocuklarıdır. Çok genç anneler tarafından geçirilen aileler çok yüksek oranda yoksulluk riski altındadır (Sheafor ve Horejsi; 2016: 520; Adams, 2015: 351). Bu sebeple ailelerin ve çocukların yoksullukla mücadelesinde kadınlar önemli bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Temelde yoksulluğun sosyal ve ekonomik bir adalet sorunu olması sebebiyle sosyal hizmet mesleği, bireylerin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürebilmesi için yoksullukla mücadele etmektedir. Yoksullukla riski ile karşı karşıya kalan veya yoksulluktan etkilenen dezavantajlı gruplarla çalışmak sosyal hizmet uzmanlarının birincil görevleri arasındadır (Duyan, 2010: 51). Bu açıdan sosyal hizmet uygulamasında kadın ve çocuk yoksulluğu önemli bir sosyal sorun olarak yer almaktadır.

Sosyal hizmetin yoksullukla mücadele yöntemleri arasında yer alan uygulamalardan biri sosyal yardımlardır. Sosyal yardımlar ihtiyaç sahibi birey veya gruplara sunulan ayni ve nakdi yardımları kapsamaktadır. İhtiyaç türüne ve hizmet sunulan müracaatçı gruba göre değişiklik gösteren farklı sosyal yardım modelleri bulunmaktadır.

Ülkemizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sosyal inceleme sonucunda sosyal ve ekonomik yoksunluk içerisinde olduğu tespit edilen ailelere sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulmaktadır. Bu modelde ailenin karşılaştığı sosyal ve ekonomik yoksunluğun çocuk üzerindeki etkisinin azaltılması ve çocuğun kurum bakımına alınmadan aile yanında ihtiyaçlarının karşılanarak korunabilmesi amaçlanmaktadır. Böylece

çocuğun aile üyeleriyle bir arada olması, ailenin kamu desteğiyle işlevlerini yerine getirmeye devam etmesi ve ailenin yaşadığı yoksunluk durumunda çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkânlarla sahip olması amaçlanmaktadır.

Bu hizmet modelinde ekonomik destek çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ve aile ortamında yaşamına devam ettirebilmesi için onun bakım ve sorumluluğunu üstlenen yetişkine yapılmaktadır. Sosyal ve ekonomik destek alanında son yıllarda yapılan çalışmalara bakıldığında destek hizmeti sunulan kadın oranları Meraki (2019)'nun çalışmasında %94,9; Kırılıoğlu (2015)'nin %78,5; Bülbül'ün (2019) %84; Yıldız'ın (2019) %88,4 olarak tespit edilmiştir. Uygulama sürecinde bu destek modeline başvuran ve hizmetten yararlanan grubun kadın nüfusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri çocuğun bakım ve sorumluluğunu kadına yüklemektedir. Bu sebeple yoksulluk içerisinde bulunan kadın hem aile birliğini devam ettirebilmek hem de çocuğun bakım ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkânlarla sahip olabilmek için mücadele etmeye devam etmektedir. Hizmete ihtiyaç duyan grubun kadınlar üzerinde yoğunlaşması yoksulluktan en çok etkilenen grubun kadınlar ve çocuklar olduğu gerçeğini göstermektedir.

Sosyal ve ekonomik destek hizmetini diğer sosyal yardımlardan ayıran özelliklerinden biri geçici bir süreyi kapsamasıdır. Ailenin destek sürecinde karşılaştıkları kriz veya ekonomik yoksunluk durumunu ortadan kaldırarak değişimi gerçekleştirmesi, güçlenmesi ve işlevlerini yerine getirebilecek düzeye gelmesi beklenmektedir. Bu amaçla ekonomik desteğin yanı sıra sosyal hizmet uzmanları tarafından ailelere psikososyal destek hizmeti de verilmektedir. Burada ailelerin karşılaştıkları güçlükler karşısında kendi kendilerine yeterli hale gelebilmeleri ve aile birliğini sürdürebilmeleri için önemli faktörlerden biri ailelerin yılmazlık durumlarıdır.

Ailelerin yılmazlık durumları aile üyelerinin bir arada kalarak karşılaştıkları krizin üstesinden gelebilmeleri, işlevselliğini yeniden kazanabilmeleri ve varlığını sürdürebilmeleri ile ilgili bir kavramdır. Aile yılmazlığı temelde ailelerin yaşamlarındaki güçlüklerin ve kriz durumlarının üstesinden gelebilmeleri için onların kendilerini iyileştirme ve gelişme güçlerine dayanmaktadır (Rocchi vd 2017: 2987). Dolayısıyla bu yaklaşım kapsamında sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan

ailelerin yılmazlık durumlarının onların yoksullukla baş edebilme ve toparlanma süreçleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alan yazın incelemesinde; ülkemizde yapılan araştırmalarda (Ayar, 2018; Bektaş, 2018; Ravanoğlu, 2018; Kaner ve Bayraklı, 2009; Çakır, 2009; Özbay ve Aydoğan, 2013; Sürücü ve Özcan, 2009) ve farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda (Lietz vd 2011; Lee vd, 2004; Heiman, 2002; Bauman; 2004) sosyal desteğin aile yılmazlık düzeyine katkı sağlayan en önemli faktörlerden biri olduğu, sosyal destek algısının ve yılmazlık durumunun olumlu yönde birbirini etkilediği belirtilmekle birlikte, sosyal ve ekonomik destek alan yoksul kadınların yılmazlık düzeyleri ve sosyal destek algıları arasındaki ilişki ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulan kadınların aile yılmazlık düzeylerinin ve sosyal destek algılarının belirlenen bağımsız değişkenlerle (yaş, yaşadığı yer, çalışma durumu, gelir durumu, eğitim düzeyi, medeni durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımının kim tarafından yapıldığı, ne kadar süredir SED hizmetinden faydalandığı, SED hizmetinin sorunlarının çözümünde etkili olup olmadığına dair görüşleri, kendilerine destek olduğunu düşündükleri kişiler ve kurumlar) arasındaki ilişki ve ailelerin yılmazlık düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü yoksulluk, kadın yoksulluğu ve sosyal hizmet ilişkisi, aile yılmazlığı ve sosyal destek kavramlarına ilişkin kuramsal çerçeveden oluşmaktadır. Yoksulluk kısmında yoksulluk kavramı, kadın yoksulluğu, kadın yoksulluğu ve sosyal hizmet ilişkisi, yoksulluğun nedenleri, mücadele yöntemleri, sosyal yardım kavramı, Türkiye’de yoksulluk ve sosyal yardım uygulamaları ile ülkemizde uygulanan sosyal yardım türlerinden biri olan sosyal ve ekonomik destek hizmeti açıklanmaktadır. İkinci kısımda ise yılmazlık kavramı, aile yılmazlığı, aile yılmazlık modelleri, yılmazlığı etkileyen faktörler, koruyucu faktörler arasında yer alan sosyal destek kavramı, sosyal destek modelleri ve sosyal destek algısına yer verilmiştir. Üçüncü kısımda konuyla ilgili yapılan araştırmalardan örnekler bulunmaktadır.

Araştırmanın gereç ve yöntemleri çalışmanın ikinci bölümünde, araştırma bulguları, bulguların alan yazında yapılan diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırılması ve yorumlanması üçüncü bölümde yer almaktadır.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise çalışmanın sonucuna ilişkin tespitler değerlendirilerek sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulan yoksul kadınlar için oluşturulacak sosyal hizmet müdahale planları ile daha sonra yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın kuramsal temelini oluşturan yoksulluk, aile yılmazlığı, sosyal destek kavramı ve konuyla ilgili yapılan araştırmalara yer verilmektedir.

1.1.YOKSULLUK

İnsanlığın en eski sorunları arasında olan yoksulluk; tarih boyunca bireyler, toplumlar ve ülkeler arasında her zaman var olmuş ve günümüze kadar varlığını sürdürerek evrensel bir boyut kazanmıştır. Her ne kadar yıllar boyunca süregelen bir olgu olsa da uzun yıllar boyunca bir sorun olarak görülmemiş, yaşanan toplumsal değişimler sonucunda değişen bakış açısı ile birlikte bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır. Yoksulluğun nasıl algılandığı, yoksul olan veya olmayanın topluluk içerisindeki yerinin, bireylerin yoksulluk durumuna verdiği tepkilerin, devletlerin yoksullukla mücadele edip etmeme konusunda hangi noktada durması gerektiğinin, yoksullukla nasıl mücadele edileceğinin belirlenmesinde oldukça önemli olmuştur. Kapitalizmin ortaya çıkışıyla birlikte yoksulluğun günümüzdeki algılanış biçimi de şekillenmeye başlamıştır. Bu süreç içerisinde zengin ve yoksul olan kimseler, gruplar veya ülkeler arasında hemen hemen değişmeyen bir farklılık süregelmektedir

Kapitalizm öncesi toplumsal yapılara özgü yoksulluk ve kapitalizme özgü yoksulluğun en önemli ve temel farkı, kapitalizm öncesinde yokluğa dayalı bir yoksulluk olmasıdır. Kapitalizmle üretilen yoksulluk ise varlıklı olmakla üretilmiş ve varlığın sebebi olarak ortada durmaktadır (Gün, 2010: 2). Ortaçağ Avrupa'sında varsılların sadaka vererek ruhlarının kurtuluşu için vesile olan sadakayla geçinen yoksul kesimin varlığı, toplumsal bir rahatsızlık uyandırmak yerine belirli bir işleve sahiptir. Dilencilik ve sadaka toplum düzeninin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ancak Avrupa'da 16. yüzyılda kapitalizmin ortaya çıkışıyla birlikte yoksullar iş gücü haline gelmiş ve dilencilik kapitalizmin emek merkezli değerler

sistemi içinde hoş karşılanmamaya başlamıştır. Bir yandan mülksüz insanın yarattığı suç, pislik ve bulaşıcı hastalık korkularıyla tedirgin olunurken diğer yandan erken kapitalizmin değerler sistemi içerisinde yoksul çalıştırma gayreti güçlenmeye başlamıştır (Buğra, 2008: 25).

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğu, çeşitli boyutları arasında en önemlilerinin yoksulluğun tanımı ve ölçümü, yoksulluğa sebep olan temel nedenler ve yoksullukla mücadele kapsamında alınması gereken önlemler olduğu ve bunların da birbiriyle yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Yoksulluk, içinde yaşanılan sosyal bağlamla yakından ilişkili olduğu için bir ülkeden bir ülkeye, aynı ülke içinde bir dönemden bir başka döneme ve hatta aynı toplum içinde bir yerleşim bölgesinden bir başka yerleşim bölgesine göre değişiklik gösterebilen bir olgudur. Bu sebeple, yoksulluk düzeyini, yoksulluğa ilişkin diğer unsurları kıyaslamak ve zaman içindeki değişiklikleri gözleyebilmek oldukça güçtür. Ayrıca yoksulluğun derecesini ve sürekli mi geçici mi olduğunu belirleyebilmek de ek güçlükler yaratmaktadır. Bu güçlükler, kıyaslamaların uluslararası düzeyde yapıldığı durumlarda kuşkusuz daha da artmaktadır (Şenses, 2004: 13-14).

Yoksulluk tanımının yapılabilmesi ve sınırlarının çizilmesi güç bir kavram olmakla beraber, bireylerin gereksinimlerini asgari düzeyde karşılayabilecek yeterli gelire sahip olamaması durumu olarak belirtilebilir. Bu açıdan, yoksulluk dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Yoksulluk dar anlamıyla barınacak yeri olmama ve açlıktan ölme durumunu ifade etmekte iken geniş anlamda yoksulluk ise bireylerin yaşamlarını devam ettirebilecek yeterli gıda, giyim ve barınma gibi imkânlara sahip olmasına rağmen toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmasını ifade etmektedir (Üzümcü ve Korkat, 2014: 139). Ayrıca, topluma entegre olamama, toplumdan dışlanma, ayrımcılığa maruz kalma da yoksullukla doğrudan bağlantılı konulardır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 80).

Bauman (1999)'a göre yoksulluk insanlık tarihinin büyük kısmında hayatta kalmayı sürdürebilme açısından doğrudan bir tehlike olarak var olmuştur. Açlık sebebiyle ölüm, tıbbi bakımsızlık, barınsızlık gibi durumlar halen dünyanın birçok bölgesinde tehlike anlamına gelmektedir. Toplumun giyinme, beslenme ve barınmanın kesin standartlarının nasıl algılandığına bağlı olarak yoksulluk durumu

sadece hayatta kalma düzeyinin üzerine çıksa dahi her zaman kötü beslenme, iklim koşullarına karşı korunmasız kalma ve evsizlik anlamına gelmektedir. Bununla birlikte yoksulluk sadece yokluk ve fiziksel tehlike değil, sosyal ve psikolojik bir durumdur. İnsanın içinde bulunduğu toplumun standartlarına erişememe durumunun kendisi zorluk, acı ve özsaygının yitirilmesidir. Yoksulluk normal yaşam olarak kabul gören her şeyden yoksun kalma, beklenen seviyede olamama, mutlu bir hayatı ifade eden tüm imkânlardan mahkûm bırakılma, hayatın sunmak zorunda olduğunu alamamak demektir. Bu durum kendini beğenmeme, utanç, suçluluk, şiddet içerikli katı davranışlar biçiminde beliren öfke ve kinle sonuçlanabilmektedir. Tüketim toplumunda yoksulluk bireyin tüketici olarak yetersizliğidir (Bauman, 1999: 59-60).

Araştırmacılar arasında mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk olmak üzere iki farklı yoksulluk türü yaklaşımı tercih edilmektedir. Mutlak yoksulluk kavramı, geçinebilmek amacıyla fiziki açıdan sağlıklı bir varoluşu güçlendirmek için karşılanması gereken temel şartlar düşüncesine dayanmaktadır. Bireylerin varlığını devam ettirebilmesi için temel beslenme, barınma ve giyecek gibi gereksinimlerinden mahrum olan bireylere yoksul denilmektedir (Giddens, 2008: 385-386). Kişinin varlığını sürdürebilmek ve en temel gereksinimlerini karşılayabilmek için yeterli gelir durumuna sahip olamamasını ifade etmektedir. Mutlak yoksulluk tanımlanırken gelir/tüketim üzerinden belirli bir nicelleştirme yapılmakla birlikte bu tanım daha çok bireyin fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmamasını merkeze almaktadır (Karaşin, 2006: 488-489).

Bireylerin geçinebilmesi için standartların, her nerede yaşarlarsa yaşasınlar aynı yaş ve fizikteki tüm bireyler açısından hemen hemen aynı olduğu düşünüldüğünden, mutlak yoksulluk kavramının evrensel geçerliliği olduğu kabul edilmektedir. Dünyada herhangi bir bölgedeki herhangi bir kişi bu evrensel standartların altında kaldığında o kişinin yoksul bir yaşam sürdüğü kabul edilebilir. Ancak bu tarz bir standardın belirlenebilmesinin mümkün olduğunu hiç kimse kabul etmemektedir (Giddens, 2008: 385-386). Bunun yanı sıra sefalet ve yoksulluğu sadece açlığa indirgemek yoksulluğun gerçek boyutunu küçülttüğü gibi yoksulluğun birçok karmaşık görünümünü de gizlemektedir (Bauman, 1999: 117).

Mutlak yoksulluğun tanımının aksine, yoksulluğu belirli toplumlarda geçerli görülen yaygın yaşam standardıyla ilişkilendiren görelî yoksulluk kavramını kullanmanın daha uygun olacağı vurgulanmaya çalışılmaktadır. Görelî yoksulluk kavramı savunucuları, yoksulluğun kültürel olarak tanımlanabileceğini ve evrenselleştirilmiş bir yoksulluk standardına göre ölçülmemesi gerektiğini kabul etmektedirler. Bireyin gereksinimlerinin her bölgede belirlenebilir olduğunu varsaymak aslında yanlıştır; çünkü onlar, hem toplumlar arasında hem de toplumların içinde değişkenlik göstermektedir. Bir toplum için gerekli olduğu düşünölen şeyler diğer bir toplumda lüks olarak önemsenebilir (Giddens, 2008: 385-386).

Görelî yoksulluk basitçe seçilen bir öznenin (kişi, hane halkı vb) toplumun bütününe göre konumunu tanımlamaktadır. Zenginlik ya da fakirliğin kendi içinde katmanları olduğundan dolayı bu ayırım oldukça önemlidir. Herkesin zenginlik ya da fakirlikte eşitlendiği bir dünyada zaten bu kavramların kendisi de önemini yitirecektir. Dünya Bankası'nın hazırladığı toplumsal gelirin farklı gelir gruplarına dağılımını veren görelî yoksulluk endekslerine göre bir toplumun mutlak gelir düzeyi ya da kişi başına düşen mutlak geliri yüksek olabilir ama gelir dağılımı bozuk olduğundan görelî yoksullaşma olabilir. Nitekim Dünya Bankası 2000/2001 "Yoksullukla Mücadele" raporundan derlenen verilerden de görölebileceği gibi mutlak yoksulluk düzeyi yüksek olan Latin Amerika, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da görelî yoksulluk düşük olmasına karşın mutlak yoksulluk düzeyi düşük olan Avrupa ve Merkezi Asya ölkeleri gruplarında görelî yoksulluk yüksektir (Köse, 2004: 25).

Mutlak ve görelî yoksulluğun yanı sıra, insani yoksulluk kavramı Birleşmiş Milletler tarafından ortaya çıkarılmış olup, mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk kavramlarından daha farklı noktaları vurgulamaktadır. Mutlak yoksullukta bireylerin temel gereksinimlerinden mahrum olması, görelî yoksullukta ise temel gereksinimlerin yanı sıra toplumsal ihtiyaçlardan da yoksun olması durumuna karşı insani yoksulluk kavramında bireylerin insana yakışır bir yaşam sürdürebilmesine mani olacak yoksunluklar ön planda bulunmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 85-86). İnsani yoksulluk kavramında yoksulluğun bireylerin temel ihtiyaçlarına ulaşabilme düzeyi, gelişimi, özgürlüğü gibi unsurlarla da ilişkili olduğu, bu sebeple yoksulluğun ölçülebilmesi için kişi başı milli gelir hesaplamalarının yetersiz kaldığı savunulur (Demir, 2006: 2).

Yoksullukla mücadelede önemli rol oynayan iki önemli uluslararası kuruluştan biri olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yoksulluğu maddi kaynakların ve gelir kaynaklarının yetersizliği dışında çok boyutlu bir olgu olarak kabul ederek (Kümbül Güler, 2011: 88) eğitim, içme suyu, siyasi katılım, yaşam boyu sağlık, saygınlık gibi insani gelişim için mutlak olan fırsatlara ulaşamama olarak tanımlamaktadır (Uzun, 2003:157). Bundan dolayı yoksulluğun bu biçimiyle ölçülmesi için çok geniş sosyal nitelikli istatistikler gerektiğinden, UNDP yoksulluk ölçümlerinde yaşam beklentisi, çocuk ölüm oranları, okur-yazar olma durumu ve reel satın alma gücü gibi birtakım göstergeleri kullanmaktadır (Uzun, 2003: 157). Diğer bir kuruluş olan Dünya Bankası (World Bank) ise yoksulluğu ekonomik gelir boyutunda ele aldığından sadece belirli bir gelir seviyesinin altında kalanları yoksul olarak nitelendirmektedir (Uzun, 2003: 156). Bir başka deyişle UNDP, yoksulluğu çok boyutlu bir kavram olarak ele alarak yoksulluğun belirlenmesinde İnsani Gelişmişlik Kriterleri'ni kullanırken, Dünya Bankası yoksulluğu gelir düzeyinde sınırlayarak mutlak yoksulluğa vurgu yapmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2005: 42).

Dünya Bankası, yoksulluğu uluslararası boyutta ölçmek ve ülkeler arasında karşılaştırmalar yapabilmek için 1990 yılında yoksulluk sınırını satın alma gücü paritesine (SAGP) göre kişi başı günlük 1 Dolar olarak belirlemiştir. Belirlenen günlük dolar sınırı, yoksulluğun küresel dağılımının ve gelişiminin izlenmesinde genel olarak kabul gören bir ölçüt olmuştur. Zamanla satın alma gücü paritesinde meydana gelen değişimler ve yoksul ülke gruplarında yapılan yenilemelerle 1 Dolar olarak belirlenen rakam 2015 yılında 1,90 Dolar olarak güncellenmiştir. Bu sınır daha yüksek ekonomik gelişmişliğe sahip ülkelerdeki asgari ihtiyaçların maliyetinin diğer ülkelere göre daha yüksek olması sebebiyle küresel yoksulluk verilerini yansıtmakta yetersiz kaldığı için Dünya Bankası 2017 yılında ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre üç yeni mutlak yoksulluk sınırı belirlemiştir. Dünya Bankası' nın 2018 yılında yayınladığı "Piecing Together The Poverty Puzzle" isimli raporda SAGP' ne göre alt-orta gelir grubu ülkeler için günlük kişi başı 3,20 Dolar ve üst-orta gelir grubu ülkeler için ise 5,50 Dolar sınır olarak kullanılmıştır (Yüksel Arabacı, 2019: 124).

Dünya Bankası verilerine bakıldığında 2015 yılı itibariyle 1,90 Dolar sınırına göre dünya nüfusunun 1/10'unun yoksul olduğu, 3,20 Dolar sınıra göre bu oranın yaklaşık olarak 3/10 olduğu, 5,50 Dolar sınırına göre ise bu oranın 5/10'a yükseldiği ve dünya nüfusunun yarısının yoksulluk sınırı altında yaşadığı görülmektedir (Yüksel Arabacı, 2019: 130).

Yoksulluğun anlamı ve yoğunluğu, yoksulluğun meydana getirdiği etkiler açısından farklılaşmaktadır. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler veya göçmenler gibi dezavantajlı gruplar yoksulluğa daha fazla maruz kalan ve yoksulluğunun olumsuz etkilerini daha çok hisseden gruplar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Çamur Duyan, 2006: 1).

1.1.1.Kadın Yoksulluğu

Kapitalizmle birlikte yaşanan ekonomik ve politik değişimler toplumsal hayatta ve patriarkal aile yapısında değişimlere sebep olarak günümüzde kadın ve erkek arasında yaşanan adaletsizliği, eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmiştir. Bu sebeple kadın yoksulluğunu anlayabilmek için öncelikle kapitalizmin değerler sisteminden, ortaya çıkış sürecinde yaşanan değişimlerden ve kapitalist üretimde kadının nasıl konumlandırıldığından söz etmek gerekmektedir.

Kapitalist üretim ilişkileri öncesi dönemde hammaddenin ev ortamında eğrilmesi ve dokumasından dolayı iş ve ev aynı mekân anlamına gelmekte iken kapitalizm ile birlikte ev ve iş arasında hızlı bir ayrılma yaşanmıştır. Makineleşme, erkeğin fiziki gücüne gerek kalmadan kadınların ve çocukların fabrikalarda çalışabilir duruma gelmesine olanak sağlamıştır. Üretimin ev dışına çıkması, makine kullanımı için daha az kas gücüne ihtiyaç duyulması, erkeğin fiziki gücüne gerek kalmadan kadınların ve çocukların fabrikalarda çalışabilir duruma gelmesi, kapitalizmin bol ve ucuz iş gücü ihtiyacına bağlı olarak kadınları ve çocukları kitlesel olarak evden çıkararak toplumsal üretime çekmiştir. Erkeğin ekonomik ilişkiler sebebiyle aile üyeleri üzerinde kurduğu mutlak denetim kadınların ve çocukların ücretli işçi olarak çalışması ile birlikte sarsılmaya başlamıştır. Bu durum patriarkal ailenin geleneksel yapısını değiştirmeye başlamış olsa da kadının ev işlerini devam ettirme sorumluluğunu, erkeğin ise para kazanan ana unsur olmasını değiştirmemiştir. Kadınların ve çocukların yaptığı işler erkeklerle aynı olmasına

rağmen kadınlar ve çocuklar daha düşük ücretlerle çalıştırılmıştır. Kadın ailenin geçimine destek olmak için düşük ücretlerle çalışırken çocuk bakımını ve ev içerisindeki rollerini sürdürmeyi devam ettirmiştir. Endüstriyel kapitalizmin yükselişi ile birlikte kadının ve çocuğunun aşırı sömürülmesi zamanla bir sorun haline geldiğinden 19. yüzyıl başlarında bazı düzenlenmeler yapılarak işçi sınıfı ailelerinde roller geleneksel cinsiyetçi iş bölümü çizgisinde ucuz ve kabul edilebilir bir biçimde yeniden tanımlanmıştır. (Marx vd 1976: 19; Mies, 2011: 203; Tura, 1998: 124-127; Brown, 2015: 88-123; Dönmez Atbaşı ve Kurtulmuş, 2012: 257-258).

Ataerkil toplumların tümünde geçerli olan geleneksel ideolojinin cinsiyetçi iş bölümü, kadına ilk olarak ev işleri ve çocuk bakımı sorumluluğunu yüklemektedir. Bu nedenle kadınların büyük bir çoğunluğu toplumsal üretimden uzak kalarak, küçük yaşlardan itibaren kendilerine öğretilip benimsetilen toplumsal cinsiyet, düşünce ve davranış kalıplarına göre beceriler edinir. Zaman zaman bu beceriler onlara evdeki işlerinin bir uzantısı olan mesleklerde ve çalışma alanlarında istihdam imkânları sağlasada kadınlar tüm toplumlarda her zaman ikinci dereceden emek kaynağı olmayı sürdürürler. Çünkü geleneksel ideoloji kadına ailenin ve anneliğin her şeyden daha önemli olduğunu kuşaklar arasında aktarır. Bu sebeple, çalışma hayatında erkeğe ve kadına özgü olarak nitelenen işler, geleneksel olarak şekillenmiştir. Kadınlar bu yüzden sıklıkla hizmet sektöründe, sağlık, eğitim, tekstil, gıda vb. alanlarda kitlesel bir biçimde çalışırlar. Kapitalizm tarihi boyunca kadınlar, ucuz iş gücü kaynağı olarak ve erkek iş gücünün zor bulunduğu ya da ihtiyaç duyulduğu savaş gibi durumlarda kendisine başvurulabilecek yedek iş gücü kaynağı olarak görülmüştür. Kadınlar kendilerine ihtiyaç duyulduğu genişleme dönemlerinde çalışmaya teşvik edilmişler ve iktisadi daralma dönemiyle birlikte eve dönmeye ve annelik görevlerini yerine getirmeye özendirilmişlerdir. (Dönmez Atbaşı ve Kurtulmuş, 2012: 258; Gezgin, 1997: 63).

Kadına yüklenen ev işi emek ve bakım görevi kapitalizmin devamı için önem taşımaya rağmen kapitalizm tarafından değersizleştirilir. Çünkü ev içi emeğin piyasadan karşılanması yüksek bir ücret gerektireceğinden kadının bunu karşılıksız olarak yapması gerekmektedir. Eğer ev içi emek ve bakım tam olarak metalaşırsa kapitalist sistemde sömürü ve kar oranı düşecektir. Bu sebeple kadının karşılıksız yerine getirmesi gereken bir görev olarak ev içi emeği ve bakımı görevini

gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle karşılıksız ev içi emek kapitalizmin ücretli emeği sömürmesinin araçlarından biridir. Kadının buğdaydan elde ettiği unun veya undan yaptığı ekmeğin piyasada satılması ile evde karşılıksız olarak üretmesi arasında bir değer farkı olmamasına rağmen piyasada satılan ürünün ödenmesi gereken bir ücreti bulunmaktadır (Osmanoğlu Bilmiş, 2006: 19; Dönmez Atbaşı ve Kurtulmuş, 2012: 262). Bu sebeple ev içi emek ve bakım yükü kapitalist için artı değer üretmediğinden, değersizleştirilerek (Brown, 2015: 117) kadına gerçekleştirmek zorunda olduğu bir görev olarak toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında dayatılır. Kapitalizm patriarkayı pekiştirerek öncelikle kadının evde kalıp karşılıksız olarak gerçekleştirdiği hizmetler sayesinde erkeklerin ücretini mümkün olduğu kadar düşük tutabilme gücünü elinde tutar ve emeği geleneksel patriarkal yapı içerisinde değersizleştirilen kadını ucuz yedek işçi konumunda tutarak emek piyasasında oluşturduğu rekabetle ücretleri düzenler (Dönmez Atbaşı ve Kurtulmuş, 2012: 263). Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinin arka planında mevcut olan etmen patriarka ve kapitalizm arasında yaşanan bu ortaklıktır.

Belirlenen toplumsal cinsiyet rollerindeki adaletsizlik ve eşitsizlik kadının tüm yaşamını etkileyerek, onun sosyal ve ekonomik sorunlardan etkilenme düzeyini de farklılaştırmaktadır. Günümüzün en önemli sosyal sorunlarından biri olan yoksulluk olgusunda kadınların yoksullaşma sebepleri ve yoksulluktan etkilenme düzeyleri erkeklere göre farklılık göstermektedir. Bu sebeple kadın yoksulluğu kavramı ile erkeklerin ve kadınların yoksulluğun anlamını ve yoğunluğunu farklı yaşadıkları anlatılmak istenmektedir.

Kadın yoksulluğu bir dünya sorunu olarak 1990 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Konferansları'nda, özellikle 1995 yılında Kopenhag Dünya Zirvesi'nde ve Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı'nda ifade edilmeye başlanmıştır. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı kadınların erkeklerle karşılaştırıldıklarında daha fazla yoksullaşma olasılıkları olduğunu, kadın yoksulluğunun erkek yoksulluğundan daha ciddi olduğunu ve erkeklere göre kadın yoksulluğunun zaman içinde arttığını ifade etmektedir (Ecevit, 2003: 85).

Toplumlarda yoksulluğun kadınlaşması ve yoksul bireylerin gittikçe artan bir oranda kadın olması söz konusudur. Bakım masrafları, düşük ücretler, tek başına

olan annelerin istihdama dâhil olamamaları onları finansal olarak erkeklerle eşitsiz bir konuma indirmektedir (Zastrow, 2010: 630). Kendisine tanımlanan cinsiyet rolleri sebebiyle iş gücü piyasasında ayrımcılığa uğrayan, eğitim olanaklarından, mülk sahibi olmaktan ve karar alma mekanizmalarından mahkûm bırakılan, ev içi üretim sebebiyle ücretli ekonomik faaliyetleri sınırlanan, toplumsal katılımdan uzak tutulan kadın yaşamını yoksul durumda devam ettirmek zorunda bırakılmaktadır (Çamur Duyan, 2006: 34-37; Ecevit, 2003: 85). Kapitalizm ve patriarka arasındaki denge sebebiyle düşük ücretlerle çalıştırılan, kendisine istihdam alanı bulamayan, geçimini sağlayacak geliri elde edemeyen, kamusal ve özel alanda ayrımcılığa maruz kalan, şiddete uğrayan, fırsatlar ve kaynaklardan faydalanmasına imkân verilmeyen kadın yoksullukla mücadele etmek zorunda bırakılmaktadır.

1.1.1.1.Kadın Yoksulluğu ve Sosyal Hizmet İlişkisi

Sosyal ve ekonomik bir adalet sorunu olan yoksulluk olgusunda cinsiyeti sebebiyle ayrımcılığa uğrayan ve yoksulluğun etkilerini ağır bir biçimde hisseden kadınların yoksullukla mücadelesinde sosyal hizmet mesleğinin mikro, mezo ve makro boyutta oldukça önemli rolleri ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Sosyal hizmet mesleği, Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu (NASW) tarafından uygulamaya dayalı, sosyal değişimi, sosyal gelişmeyi, sosyal uyumu, insanların güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini teşvik eden akademik bir disiplin olarak tanımlanmaktadır. (International Federation of Social Workers, 2014). Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'ne (NASW) ve Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi'ne (CSWE) göre sosyal hizmet mesleğinin (Zastrow, 2010: 18-19);

1)Problem çözme sürecini etkinleştirmek, baş etmek ve insanların gelişimsel kapasitelerini arttırmak,

2)İnsanları kendilerine kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek,

3)İnsanlara kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl çalışmalarını ve etkinliğini özendirme,

4)Sosyal politikaları geliştirmek ve iyileştirmek,

5)İnsan ve toplum refahını özendirmek olmak üzere beş amacı bulunmaktadır.

Sosyal hizmet mesleğinin temel görevi dezavantajlı, hassas, kırılgan, baskı altında, zor koşullarda ve yoksulluk içinde yaşayan bireylere özel bir önem göstererek, bireylerin iyilik hallerini arttırmak, temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmak, bireylerin ve toplumun refahını sağlamaktır. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanları sosyal adalet ve sosyal değişimin gerçekleştirilmesi için müracaatçıların yararına çalışarak her türlü ayrımcılık, baskı, yoksulluk ve adaletsizlikle mücadele eder (Duyan, 2010: 126). Bireylere, ailelere, gruplara, örgütlere ve topluma yönelik mikro, mezzo ve makro boyutta sosyal hizmet müdahaleleri geliştirir.

Sosyal hizmetin merkezinde sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri yer almaktadır. Sosyal hizmet mesleği yaşamdaki güçlükleri ele almak ve refahı arttırmak için sosyal ve beşeri bilimlerle yerel bilgi teorilerinden destek almaktadır (International Federation Of Social Workers, 2014). Sistem kuramı, ekolojik yaklaşım, güçler perspektifi ve feminist teori sosyal hizmetin yoksullukla mücadelede kullandığı bilgi kaynaklarındandır.

Sosyal hizmet uzmanları var olan sorunların temelini sadece bireysel boyutlarda değerlendirmez. Sistem kuramı temelinde bireyin çevresinde bulunan sistemler arasındaki dengeye, ekolojik kuram temelinde ise etkileşime odaklanmaktadır. Müracaatçılarla çalışırken sistem kuramı ve ekolojik yaklaşım çevresinde bireyin çevresinde bulunan eğitim, din, politika, istihdam, sağlık, bakım, aile, sosyal hizmet, mal ve hizmetler sistemlerini de değerlendirmeye dâhil ederek bireyi iç ve dış etkenlerle birlikte değerlendirir. Bireyin çevresi ile dinamik ve karşılıklı etkileşim sürecini ele alır. Böylece sorunlara geniş bir perspektiften bakarak, sadece sorunların görünen boyutunu değil, sorunların meydana gelmesine sebep olan sistemleri de çözüm sürecine dâhil eder (Baykara Acar ve Acar, 2002: 33-34; Zastrow, 2010: 15-16). Yoksul bireylerin dâhil olduğu sosyoekonomik grubun kazanç, bölüşüm, birikim, mülkiyet gibi gelir ve finans kaynaklarına sınırlı erişimi adalet, eğitim, sağlık sistemi gibi alanlarda da eşitsizliklere sebep olabilmektedir. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanları yoksulluğu azaltmada ilerleme kaydedebilmek için

eğitim sistemi, sağlık sistemi, bakım sistemleri, politik sistem, iş verme sistemleri, dini sistemler ve insana hizmet sistemleri ile çalışırlar (Zastrow, 2010: 20; Thompson, 2016: 145). Ayrıca sosyal hizmet uzmanları yoksullukla mücadele ederken, mesleğin amaçlarına uygun olarak müracaatçıların sorunların çözümünde onların baş etme becerilerini ve gelişimsel kapasitelerini arttırmak için gler perspektifinden faydalanır.

Sosyal hizmette güçlendirme bireylerin kendi yaşantılarında kontrolü ele alabilmeleri için ihtiyaç duydukları kişisel, kişilerarası ve politik glere sahip olmalarına yardımcı olarak, yaşamlarına olumsuz etki yapan kurumlar, politikalar ve toplumsal tutumlarda değişim sağlayacak şekilde müracaatçı ile çalışma biçimidir. Bu yönüyle güçlendirme, yoksulluğun yok edilmesi ve bireylerin yoksulluktan kurtulabilir hale gelmesi ile ilgidir (Duyan, 2010: 198-199; Thompson, 2016: 146). Sosyal hizmet uzmanları yoksulluğun yarattığı geniş ve derin yıkıcı etkilerin ortadan kaldırılması için müracaatçıların büyüme potansiyeline odaklanır, onların güçlü yönlerini keşfeder (Zastrow, 2010: 21). Bu şekilde müracaatçıların yoksulluğun etkileriyle baş edebilmelerine, çevrelerindeki kaynakları ve fırsatları kullanabilmelerine, gelişimsel kapasitelerini arttırabilmelerine olanak sağlar.

Feminist uygulama, feminist teorinin açıklık kazandırmaya çalıştığı kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları güçlendirme temelli uygulanabilir yaklaşımlar şeklinde sunmayı amaçlamaktadır. Kadınlar üzerinde varolan baskılar konusunda farkındalık oluşturmak ve kadınların kendi hayatlarında kontrolü sağlayabilmeleri için onlara yol gösterici bir işleve sahip olmak da uygulamanın amaçlarındandır. Feminist yaklaşımın hedefi birey ve çevresinde değişim başlatarak kişinin güçlendirilmesi ve olumlu yönde dönüşüm sağlanmasıdır (Teater, 2019: 105). Bu yönüyle feminist uygulama, sistem kuramı, güçlendirme yaklaşımı ve ekolojik yaklaşımı temel alan sosyal hizmet müdahalesinde önemli bir yere sahiptir.

Kültür ve toplum kadınlar ve erkekler için yapılabilir olan veya yapılabilir olmayan şeylerin neler olduğunu toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında belirler (Teater, 2019: s.106). Günlük hayatımız, kullandığımız dil, seçimlerimiz, işimiz, nasıl yemek yediğimiz ya da nelerden hoşlandığımız toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin detaylarla doludur. Bir kız çocuğu doğdunda ona pembe prenses elbiseler,

oğlan çocuğuna ise mavi elbiseler giydirilir. Ebeveynler kız ve oğlan çocuklarının cinsiyetini kadın ve erkek olarak değil, kız çocuk ve erkek çocuk şeklinde ifade eder. Çünkü kız çocuk kadın değildir, kadınlık onun cinsel deneyimi ile ilgilidir ama oğlan çocuk hep erkektir. Bunun sebebi erkeğin her zaman kadınlarla istediği cinsel deneyimi gerçekleştirebilir olduğu ile ilgili bir algıdan kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumun ahlak kuralları bunu onaylamaktadır. Kız çocuk için belirlenen toplumsal roller ise onun “namuslu, ideal bir eş ve anne” olması, elinin hamuruyla erkek işine karışmaması gerektiği yönünde şekillenmiştir.

Kadın için evlendiğinde eşine hizmet etmek, eşinin ihtiyaçlarını karşılamak, çocuk doğurmak, yaşlıların ve çocukların bakımını üstlenmek, evin temizliğini yapmak, aile üyelerini doyurmak, yuvasını dağıtmamak gibi katılmış toplumsal cinsiyet rolleri tanımlanmıştır. Bu da birey olarak görülmeyen kadını cinsiyeti sebebiyle görevleri yerine getirmesi gereken bir eşyaya indirgemektedir. Birey olarak kabul görmeyen kadın saygısızlık, sevgisizlik, eşitsizlik ve ayrımcılığa mahkûm edilmektedir. Sosyal alanda yaşanan bu sorunlara ek olarak, kadınlar ekonomik alanda da dışlanmaya maruz kalarak yoksulluğun etkilerini daha fazla hissetmektedir.

Toplumda baskın cinsiyet rollerinin farkında olan bir sosyal hizmet uzmanı yoksul bireylerle çalışırken kadınların ve erkeklerin ihtiyaçlarının neler olabileceğini, yaşantılarını, uğradıkları ayrımcılığı, kaynaklarını, fırsatlarını, farklılıklarını, toplumsal alanda nasıl konumlandıklarını, istihdam olanaklarını, iletişim biçimlerini, maruz kalabilecekleri baskıları başarılı bir şekilde değerlendirerek gerekli değişim sürecini ve müdahale planını oluşturabilir.

1.1.2.Yoksulluk Nedenleri

Yoksulluk daima değişim gösteren, yenilenen ve yinelenen özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu sebeple yoksulluk nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri daima gündemde kalmayı ve yeni boyutlarıyla tartışılmayı hak etmektedir (Kesgin, 2011: 73). Yoksulluğu açıklamaya çalışan kavramlar kadar yoksulluğun ortaya çıkış biçimini ve nedenlerini belirlemek de yoksulluk olgusunu açıklayabilmek için önem taşımaktadır.

Yoksulluğu ortaya çıkaran nedenlerin neler olduğunun belirlenmesi yoksulluğun nasıl kavramsallaştırıldığında önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireysel faktörler, savaş, doğal afet, toplumsal yapı, mevcut koşulların elverişsizliği yoksulluğa sebep olarak sunulan etmenler arasında ilk akla gelenlerdir. Boratav (2004)'a göre yoksulluk nesnel bir olgudur. Günümüzde bazı insanlar içinde bulunduğu az gelişmiş kapitalist toplumun emekçi sınıflarına mensup olmalarından ötürü yoksul olarak doğmaktadırlar. Bazı insanlar ise ekonomik krizler, büyüme hızının düşmesi, bölüşüm ilişkilerindeki bozulmaya sebep olan sosyoekonomik etkenlerden dolayı sonradan yoksullaşmaktadır. Bireyler farklı yollardan yoksullukla karşı karşıya kalmaktadırlar, bu sebeple bireylerin yoksulluktan kurtulmaları da onları yoksulluğa iten süreçlerin neler olduğuna bağlıdır.

Yoksulluk açıklamaları; yoksulluğun sebebi olarak bireylerin kendisini sorumlu tutan kuramlar veya toplumdaki yapısal güçler aracılığıyla yeniden üretildiğini savunan kuramlar olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Birbirine karşıt olan bu iki farklı yaklaşım, zaman zaman 'kurbanı suçla' veya 'sistemi suçla' kuramları şeklinde tanımlanmaktadır (Giddens, 2008: 397).

Özneye/bireye vurgu yapan yaklaşımlar, yoksulluğun sorumluluğunu özneye yüklemektedir. Buna göre her birey kendi hayatına kendisi yön verir ve kendi geleceğini tayin eder. Dolayısıyla her birey kendi şans veya şanssızlığının mimarı olarak kabul edilmektedir. Bireyler hayatları boyunca seçimler yapar ve içinde bulunmak istedikleri ilişki ağlarını kendileri belirlerler (Saygı Doğru, 2016: 18). Yoksullar, toplumda beceri eksikliği, ahlaki veya fiziki zayıflık, güdü noksanlığı ya da ortalamanın altında olan becerilerle sebebiyle başarısız kimseler olarak görülmektedir (Giddens, 2008: 397). Bu anlayış, yoksulluğun aslında küreselleşme dinamiklerinin belirleyici olan sebeplerini ve çözüm yollarını kişiye atfederek, yoksulluğun ekonomipolitik sistemle bağlantısını ortadan kaldırmak üzerine şekillenmiştir (Gün, 2010: 6). Bu bakış açısının siyasal, toplumsal, ekonomik yaşamda savunuculuğunu yapan yaklaşımlar ise liberal, neoliberal ve muhafazakâr yaklaşımlardır (Saygı Doğru, 2016: 18).

Yüceltilen çalışma etiği ile birlikte bireyler en kötü şartlarda çalışmaya zorlanarak, yoksulların çalışmayan sorumsuz bireyler olarak görülmeleri

sağlanmıştır. Mevcut koşullara rağmen çalışmamanın kabul edilemezliği, yoksulluğun bireylerin kendi sorunu olarak görülmesini içeren liberal düşüncenin gelişmesine olanak sağlamıştır (Karaşin, 2006: 485). Liberal/neoliberal ve muhafazakâr yaklaşımlar, yoksulluğa ilişkin söylemlerinde birbirlerinden farklılaşmamakta, bireyin öncelikli olarak kendi yoksulluğundan sorumlu olduğunu ama aynı zamanda içerisinde var olduğu kültürel örüntünün de bireyin yoksulluğunu bir kısır döngüye çevirdiğini iddia etmektedirler (Saygı Doğru, 2016: 18). Yoksulluğu kişisel özelliklerle açıklamak ve yoksul kimseleri özellikle tembel olmakla, hesap bilmezlikle, kötü alışkanlıklara sahip olmakla, düzensiz aile hayatıyla, çok sayıda çocuk sahibi olmakla suçlama yönelimi tarihsel ve kültürel farklılıklara rağmen bugüne kadar süren bir eğilimdir. Yoksulluğun ulusal, coğrafi veya etnik açıdan çoğunluğun dışında kalan farklı bir grupta -Romanlar, Kürtler, göçmenler gibi gruplar arasında- fazlaca yaygın olması durumunda, suçlama eğilimi bireyden kültüre yönelmektedir (Buğra, 2008: 11).

Yoksulluğu açıklayan bir diğer yaklaşım; kişilerin baş edebilmelerinin zor olduğu yoksulluk şartlarını ortaya çıkaran daha geniş toplumsal süreçlere vurgu yapmaktadır. Bu bakış açısına göre, kaynakların dağıtım biçimini toplumun yapısal güçleri –toplumsal cinsiyet rolleri, sınıf yapısı, etnik köken, eğitim düzeyi, toplumsal statü, meslek gibi- belirlemektedir. Yoksulluğun nedenini açıklamak için yapılan yapısal açıklamaları savunanlar, "bağımlılık kültürü" olarak adlandırılan hırs yokluğunun, aslında onların sınırlı konumlarının nedeni olarak değil, bir sonucu olduğu görüşünü ileri sürmektedirler (Giddens, 2008: 398). Bu yaklaşım yoksulluğun sebeplerini ekonomik sistemin işleyişiyle analiz eden ve bunu sınıfsal ilişkilerin belirleyiciliğiyle ilişkilendiren ve sorun aşmayı öneren sınıfsal bir anlayışa dayanmaktadır (Gün, 2010: 6). Buna göre bireyin kaderinde belirleyici olan toplumun yapısal özellikleri, sosyal güvenlik sistemleri, fırsat eşitliği, sosyal politikalar, üretim araçlarının mülkiyeti gibi var olan her türlü sistem yoksulluğun sebepleri arasındadır.

Önder (2004)'e göre yoksulluk kapitalizmin sermaye ağırlıklı piyasa üretimi sisteminin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Önceleri sömürgecilik politikalarıyla, günümüzde ise küreselleşme ve neo-liberal politikalarla çevre ekonomilerini sömüren merkez kapitalistler, dış çevreden başlayarak daralan bir

halka şeklinde çevre halklarını proleterleştirmekte ve yoksullaştırmaktadırlar. Kapitalist sistemin işleyişi ile oluşan ve sermayenin organik bileşiminin değişmesi ile yaygınlaşan ve derinleşen yoksulluk, sistem-içi önlemlerle önlenebilecek bir durum değildir. Yoksullukla mücadele sisteme karşı bir mücadele olarak görülmeli ve algılanmalıdır.

Yoksulluk durumu bir toplumun içerisindeki bireyler arasında olduğu kadar ülkeler arasında da var olan eşitsiz bir durumdur. Acemoğlu ve Robinson (2013) 'a göre dünyada neden bu tarz bir eşitsizliğin olduğunu anlayabilmek için geçmişini bilmek ve toplumsal dinamikleri incelemek zorunludur. İngiltere' nin, Mısır' dan daha zengin olmasının sebebi ülkenin 1688' de siyasetini ve dolayısıyla ekonomisini de değiştiren bir devrim yaşamış olmasına dayanmaktadır. İnsanların mücadele ederek daha geniş siyasal haklar kazanmaları ve bu hakları ekonomik fırsatlarını genişletmek için kullanmaları sonucunda Sanayi Devrimi ile zirveye ulaşan temelden farklı bir ekonomipolitik rota oluşmuştur. Dünya'da eşitsizliğinin muazzam boyutlarında önemli sonuçlar ortaya çıkarmasından ve oldukça belirgin örüntülere sahip olmasından dolayı, genel olarak kabul edilen açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Ancak sosyal bilimcilerin yoksulluğun ve zenginliğin kökenleri için öne sürdükleri birçok hipotez işe yaramamakta ve ikna edici açıklamalar getirememektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2013: 13-52).

Yeryüzündeki genel zenginliğe rağmen dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında olan Batı Avrupa ülkeleri ve ABD'de bile yoksul bireylerin sayısında devam eden bir artış mevcuttur. Ancak, kimi ülkelerde yoksulluk (açlık ve kitlesel yoksulluk olarak da adlandırılabilir) oldukça ağır bir biçimde yaşanmaktadır. Bu ülkelere örnek olarak Sahra-Altı Afrikası, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya'da yer alan birçok ülke sayılabilir. Yoksulluğun bu bölgelerde oldukça yoğun olarak yaşanmasında iç çatışmalar, sömürgeciliğin etkilerini taşıyan ekonomik sistem, siyasal istikrarsızlıklar, ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte düşük eğitim seviyesi ve işsizlik gibi faktörler etkin olmaktadır. Yine de küresel sermayenin bu ülkelerin sosyoekonomik yapıları üzerindeki etkileri oldukça belirleyici bir faktör olarak ön planda durmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 78). Yoksulluğun en yoğun olduğu bölgelerin aynı zamanda büyümenin en yavaş ve istikrarsız olduğu yerler olması hiçbir zaman bir rastlantı değildir (Şenses, 2004: 15).

Gelişmiş dünyada en kötü yoksulluk kayıtlarına sahip ülkelerden biri Britanya'dır. Yoksul ve zengin arasındaki eşitsizlikler, meslek yapısındaki değişmelerin ve hükümet politikalarının bir sonucu olarak dikkat çekici bir şekilde artmaktadır (Giddens, 2008: 425). Ekonomik büyüme ile anlatılmak istenen ne olursa olsun, bu, iş yerine esnek emeğin, iş güvencesi yerine değişken kontratların, süreli hizmetlerin ve rastgele kiralanan emeğin yerine geçmesini (küçülmede de yeniden düzenleme ve rasyonelleştirmenin istihdam hacminin azaltılmasını) beraberinde getirmektedir. Bu tarz büyüme faktörlerinin en büyük savunucusu ve batı dünyasının en başarılı ekonomisi olan İngiltere'nin, aynı zamanda dünyanın en zengin ülkeleri arasında yoksulların en sefil durumda olduğu ülke olması kadar dikkat çekici bir biçimde bu bağlantıyı ortaya koyan hiç bir şey yoktur. Yoksullar yoksullaşırken en zenginler daha da zenginleşmektedir. İngiltere'nin en yoksulları, bir başka Batı ülkesindeki yoksullardan daha az alım gücüne sahipken, en varlıklıları Avrupa'nın en zenginleri durumundadır (Bauman, 1999: 64-65).

Görüldüğü gibi zengin ya da yoksul bütün topluluklarda insanların bir kısmı müdahale edilmesi gereken yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada yoksulluğun çözümünde bireylerin toplumdan destek talep etme hakları var mıdır, toplum tarafından desteklenmeleri gerekli midir, kimlere destek sunulabilir, bu destek çeşitleri nasıl ve kimler tarafından yapılmalıdır, finansmanı nasıl sağlanmalıdır gibi sorulara verilecek cevaplar yoksullukla mücadele yöntemlerindeki tutumların belirlenmesinde önemli bir role sahiptir.

1.1.3.Yoksullukla Mücadele Yöntemleri

Yoksulluğun önlenmesine yönelik politikalar yoksulluk tanımıyla ve yoksulluğun hangi unsurlarla ilişkilendirilmiş olmasıyla yakından bağlantılıdır (Şenses, 2004: 13). Yoksulluğun nedeni olarak bireyi veya sistemi suçlamayı temel alan yaklaşımların yoksullukla nasıl mücadele edilmesi gerektiği, sosyal yardımların kime ve nasıl sunulması hususunda da belirleyici olduğu ve yine bireyi suçlayan veya sistemi suçlayan şekilde ayrıştığı görülmektedir. Yoksulluk bireyin yetersizliği sonucu oluşan bir durum olarak değerlendirildiğinde sosyal yardımların geri çekilmesi, ekonomik politikaların sonucu olarak ele alındığında da sosyal yardımların yoksullukla mücadelede gerekliliği mutlak olarak görülmektedir

(Karaşin, 2006: 495). Örnek vermek gerekirse 19. yüzyılda yoksulluğun etkilerini ele alma yönündeki düşkün evleri gibi ilk çabalar, yoksulluğun bireyin yetersizliği veya patolojilerinden kaynaklandığı görüşüne dayanmaktadır (Giddens, 2008: 397).

Kapitalist üretim sistemi ile birlikte değişen yoksulluk algısının, yoksullukla mücadele yöntemlerini de hayırseverlikten kurumsal bir hizmet sunumuna dönüştürdüğü görülmektedir. Hızla sanayileşen İngiltere’de kapitalist üretim tarzının toplumsal alanda ortaya çıkardığı sınıf farklılaşması doğal olarak öncelikle İngiltere’yi kurumsal önlemler almaya itmiştir. Bu önlemlerin en başında sosyal yardımlar gelmekte olup, yardımın kime ve nasıl sunulacağı hususu her zaman tartışma konusu olmuş ve bu alana müdahale edilebilmesi için devlet tarafından birçok yoksulluk yasaları çıkarılmıştır.

Kapitalist üretim tarzının gelişmesi sonucunda ortaya çıkan yoksulluk sürecinde kapitalizm öncesi üretim tarzının refah kurumlarının çözüldüğü ve yeni üretim tarzına uygun refah kurumlarının ortaya çıkmaya başladığı, yoksullukla ilgili düzenlemelerin kapsam ve niteliklerinin değiştiği görülmektedir. İngiltere’de yürürlüğe konan İngiliz Yoksul Yasaları 16. yüzyıldan başlayıp 19. yüzyılın sonrasında örnekleri görülen modern sosyal güvenlik sistemlerinin kuruluşuna kadar süren yoksul yardımlarıdır. Yine İngiltere’de yürürlüğe giren Speenhamland Yasası (1795) da bu değişimin örneklerindedir (Topak, 2007: 24; Kutlu, 2014).

Feodal toplumlarda Hristiyan anlayışa dayalı cemaatin korunması, cemaate dinsel yardımlar sunulması ve topluluğun ortak refahının sağlanması şeklinde var olan refah kurumlarının düzenlemeleri genellikle toplumsal kontrol biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Topak, 2007: 23). Kapitalist toplumlarda ise yoksulluk tartışmalarında belirgin bir yeri olan suçlama eğilimi dışında 16. yüzyıl hümanistlerinden başlayarak, haklardan söz edilerek, yoksulluğun yoksulu suçlayarak yaklaşılabilir bir bireysel bir sorun olmadığı vurgulanmaya başlamış, yoksulu hayırseverin merhametine terk etme eğiliminin ötesine geçilerek siyasi yetkilileri sosyal yardım önlemleriyle sorumluluk almaya davet etmişlerdir. Onaltıncı yüzyıldan itibaren de kısmen bazı siyasi yetkililer kilise yardımının ötesinde kamu kaynaklarını kullanarak sosyal yardım politikalarını gündeme getirmiştir. Bu sebeple sosyal yardımların 19. yüzyılın ikinci yarısında gündeme gelen ve finansmanını

ödenen primlerin oluşturduğu korporatist uygulamaların çok daha öncesinde meydan çıktığını söyleyebiliriz (Buğra, 2008: 12).

I.Elizabeth Dönemi'nde (1533-1603) yoksullukla mücadeleye yönelik olarak çıkarılan yasalar kimin yoksul olduğu sorusunu çalışamayacak konumda olan yoksullar (disabled-bodied poor) ve fiziksel olarak çalışabilecek durumda olan yoksullar (abled-bodied poor) olmak üzere iki şekilde kategorize etmiştir. Bu ayırımı önemli olan, iki ayrı gruba ait yoksullara karşı takınılan farklı tutumlardan kaynaklanmaktadır. Çalışamaz durumda olan yoksullar yardım edilmesi için uygun görülürken, "aylak yoksullar" ise suçlu olarak etiketlenmekteydi (Kovancı, 2003: 20). Çünkü kapitalist sistemin emek merkezli değerler sisteminde dilenmek hoş karşılanmamaya ve serbest bir iş gücü piyasasının oluşumunda yardım, çalışma ile ilişkilendirilmeye başlanmış (Buğra, 2008: 25), bu grup sosyal düzene ve mülkiyete karşı potansiyel bir tehdit olarak görülmüştür. Bu yoksul kategorisi, zamanla olası tehlikeleri bir yana, kamusal kaynaklar üzerinde yük olarak değerlendirilmeye başlanacak ve yoksul yasalarının ana ilkelerinden biri olan 'hak eden' ve 'hak etmeyen' yoksul farkı, modern sosyal güvenlik sistemleri kuruluncaya kadar sosyal politika tarihinde sürekli tartışılan bir konu olmaya devam edecektir (Kovancı, 2003: 20).

Kapitalist bir üretim tarzının devamı, işçi sınıfının fiziki varlık koşulları ve tekrardan üretiminden fazlasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum, ayrıca yoksulluk ideolojisinin yaratılmasıyla da alakalıdır. Bu ideolojik yapılanma içinde çalışma etiği en önemli konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Kovancı, 2003: 11). İş gücü ücretiyle desteklenen her türlü yaşam şeklinin, ne kadar kötü olursa olsun daha ahlaklı görüldüğü çalışma etiği düşüncesiyle 1820 ve 1830'ların Yoksullar Yasası'nda nüfusun yoksul kesimine ayrılacak tüm yardımların düşkünler evi ile sınırlandırılması kararı oy birliğiyle alınmıştır. Öncelikli olarak düzenli çalışmaktan rahatsızlık duyduğu için gerçek yoksul şeklinde görünenler, gerçek yoksul olanlardan ayrılmıştır. Bunun için düşkün evlerindeki koşullar o kadar dehşet verici olmalıydı ki düşkün evlerine kapatılmayı sadece gerçek yoksullar tercih etmeliydi. Bu sayede düşkün evlerine kapatılmayı göze alabilenler gerçekten hayatta kalmak için başka çaresi kalmamış gerçek yoksullar olabilecekti (Bauman, 1999: 24-25).

On dokuzuncu yüzyıl süresince devletin müdahaleci yaklaşımı altında İngiliz Yoksul Yasaları'nın geçirdiği sürece bakıldığında evrimsel olarak görülebilecek gelişmeler diğer yandan radikal bir kopuşu da temsil etmektedir. Yükselen burjuvazinin değişen ekonomi görüşü, eski yoksul yasalarının geleneksel paternalist yardım anlayışını değişikliğe götürerek bir anlamda liberal bir sosyal politika anlayışının oluşması yolunda devrimci bir öze sahiptir. Bu evrimsel süreci anlamlandırabilmek için bir dönemselleştirme yapıldığında; genel hatlarıyla 1834 öncesi ve 1834'ten sonrası yoksul yasaları şeklinde düşünmek gerekmektedir. Genel olarak 1834 yılı öncesindeki uygulamalar eski yoksul yasaları olarak adlandırılabilir. Zaten 1834 yılında kabul edilen yasanın ismi de Yeni Yoksullar Yasası şeklindedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta yasanın isminin değişikliğinden ziyade bu yasal düzenlemelerin arka planındaki toplumsal güçler ve devletin her iki dönemdeki farklı işlevlerle biçimlenmiş müdahaleci karakteridir. İngiliz Yoksul Yasaları, 19. yüzyılda bir erken dönem sosyal politika uygulaması olarak geniş ölçüde piyasa ekonomisinin daha etkili işleyebilmesi için liberal yönetime elverişli müdahale araçları sunmuştur (Kovancı, 2003: 11). Bu dönemde kapitalist üretim tarzının gelişip yaygınlaşmasıyla birlikte iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu mülksüzleşmiş özgür emek gereksiniminin belirleyici rol oynadığı dikkati çekmektedir (Kutlu, 2014: 81). Yeni Yoksullar Yasası (1834) yoksulların çalıştırıldığı kurumlar haricinde verilen tüm yardımları ortadan kaldırmış ve bu kurumlardaki imkânların ölümden beter hale getirilmesine zemin hazırlamıştır. Yasanın insanı tamamen iş gücü olarak değerlendiren bir bakışın ulaştığı son noktayı tanımladığı ifade edilebilir. Ama yine de bu durum daimi olmamış, yirminci yüzyılla birlikte yerini refah devleti uygulamalarına bırakmıştır (Buğra, 2008: 45).

İşçi örgütlerinin bir araya gelerek 1890 yılında oluşturacakları İşçi Temsilciler Komitesi'ne katılacak olan Sosyal Demokrat Federasyon 1880'de ve Fabian Topluluğu 1884'te kurulmuştur. Çalışma evlerinde yaşanan işçi sınıfı hareketleri, devletin maden ve fabrika gibi yerlerde kötü çalışma şartlarını düzenlenmesi, çocuk işçiler için eğitim olanakları sağlaması, sosyal hizmet sunumunda bulunan özel teşebbüslere mali kaynak desteği sağlaması, eğitim ve sağlık alanında düzenlemelere gitmesi, yerel yönetimlerin idaresinde bulunan halka kamusal hizmet sunmaya başlaması gibi ilk sosyal politika uygulamaları olarak

nitelendirilebilecek aşamaların oluşmasına olanak sağlamıştır. Büyük bunalımın etkileri sürerken yoksullukla mücadelede devletin varlığını sürdürmesi gerektiğini savunanlar ile özel ve gönüllü kuruluşlar aracılığıyla (Hayır Örgütleri Topluluğu gibi) mücadele edilmesi gerektiğini savunanlar arasındaki tartışmalar sürmeye devam etmekteydi. Aralarında Fabian Topluluğu üyesi Webb' in de bulunduğu Yoksullar Yasası Komisyon'unca 1907 yılında "Çoğunluk Raporu" ve "Azınlık Raporu" olmak üzere iki rapor hazırlanmıştır. Fabianizm izleri taşıyan Azınlık Raporu, yoksullar yasası kapsamındaki sorunların devlet kurumları tarafından çözülmesi gerektiğini, yaş ve cinsiyet değişkenine duyarlı olmayı savunmaktadır. Hükümet, Azınlık Raporu kapsamında ortaya konulan çözüm yollarını uygulamaya koyarak, Yoksullar Yasası'nı ortadan kaldıracak olan süreci başlatmıştır (Güngör ve Özügurlu, 1997: 20-23). Yoksullar Yasası'nın fiilen bitişi 1948 yılında yürürlüğe giren Ulusal Yardım Sistemi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemden itibaren sosyal politikalar devletin de dâhil olduğu bir bölüşüm niteliğinde ilerlemiştir (Saygı Doğru, 2016: 7).

On altıncı yüzyıldan başlayarak yirminci yüzyıla kadar devam eden bu gelişmeler yoksullukla mücadele alanındaki sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamalarının temellerini oluşturmaktadır. Bu dönem sonrasında refah devletlerinin oluşmasıyla birlikte İngiltere'de ve dünyadaki diğer ülkelerde yoksulluğa karşı farklı refah rejimleri uygulanmaya başlamıştır. Refah rejimlerinde devlet, piyasa ve ailenin nasıl konumlandırıldığı yoksullukla mücadele stratejilerine yön vermektedir.

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda başlayan dönemde, yurttaşlıkla ifade edilen eşitlik kapsamında sosyal haklar alanında önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Ayrıca sosyal eşitsizlik alanında değişiklikler meydana getiren üç etmen daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki sosyal sınıflar arasında eşitsiz dağıtılan gelirdeki artışın her iki ucun gelir dağılımındaki sınırları daraltması, ikincisi ortak kültür ve deneyim alanındaki genişleme, üçüncüsü de eğitim ve meslek sistemleriyle statü farklarının tanınıp sabitlenmesidir. Böylelikle eşitsizliğin azaltılması yerine onun tamamen ortadan kaldırılması fikri güçlenerek, sadece yoksulluğu hafifletmek değil, sosyal eşitsizliği tamamen değiştirme yönünde bir hareketlenme başlamıştır (Marshall, 1992: 29-32).

Refah hizmetlerine dayanan eşitlik derecesinin dört unsuru bulunmaktadır. Bunlar (Marshall, 1992: 31) ;

- 1) Hizmet belirlenmiş bir sınıfa mı yoksa herkese mi sunulmalı,
- 2) Nakit mi yoksa hizmet şeklinde mi olmalı,
- 3) Asgari düzeyin yüksek veya düşük mü olması gerektiği ile
- 4) Hizmetlerin finansmanın nasıl ve kim tarafından sağlanacağıdır.

Esping-Andersen'e (1999: 33-34) göre refah devletleri, farklı eşitlik anlayışlarına sahiptirler. Ayrıca bir refah devletinde farklı eşitlik anlayışlarının bir arada bulunduğu durumlar da olabilmektedir. Bazı refah devletleri hak temelli bir yaklaşım sergilerken bazıları ayrıştırıcı korporatist yaklaşımlara sahip olabilir. Refah devleti, aile ve piyasa ile birlikte toplumsal riskleri kontrol eder. Bu risklerin nasıl güvence altına alındığı devlet, aile ve piyasa arasında risklerin nasıl paylaştırıldığı yoksulluk, gelir dağılımı, ekonomik fırsatlar, toplumsal dayanışma ve toplumsal tabakalaşma üzerinde etkili olmaktadır. Bu sebeple refah devletlerinde bireylere sağlanan sosyal ve ekonomik güvence mekanizmaları devlet, aile ve piyasanın etkileşimindeki rol dağılımına bakılarak anlaşılabilir.

Refah devletlerinde devlet, aile ve piyasanın rol dağılımına göre dört farklı refah rejimi bulunmaktadır. Bunlar; (Esping-Andersen, 1999: 45; Ferrera, 1996: 198-218)

1) Piyasa merkezli Anglo-Amerikan Liberalizmi: Bu model yardımları risk katmanlarına göre sınırlayarak tek yaşayan anneler, engelliler, oldukça yoksul olanlar gibi "muhtaç" olanlara hizmet sunulması gerektiğini savunan piyasa merkezli bir yaklaşımdır. Böyle bir yaklaşım, bireyleri ötekileştirerek ihtiyacı olan bireyleri bağımlı müşteriler gibi görmektedir. Yardımlar ihtiyaç tespitlerine dayalı ve düşük miktardır.

2) Orta Avrupa Refah Rejimi: Aile merkezli korporatist bir yaklaşıma sahiptir. Toplumsal riskler mesleki statüye göre sınıflandırılır. Kadınların genel olarak iş

gücüne dâhil olamadığı, bakım yükünün aileye dolayısıyla kadına yüklendiği, sosyal güvenlik sistemlerinin meslek gruplarına göre farklılaştığı refaj rejimidir.

3)Kuzey Avrupa Refaj Rejimi: Tüm yurttaşlara evrensellik ilkesi kapsamında hak temelli bir yaklaşıma sahiptir. Toplumsal veya bireysel açıdan risklerin evrensel olduğu bir dayanışma kavrayışı mevcuttur. Sosyal güvence mekanizmaları geniş kitleleri kapsayıcı şekilde düzenlenmektedir.

4)Güney Avrupa Refah Rejimi: Tikelci ve klientalist bir yaklaşım mevcuttur. Gelir desteği, özellikle emeklilik mesleki statüye dayanır. Gelir desteğinin en önemli özelliği kurumsal piyasada bulunanlara geniş bir koruma sağlarken, kurumsal olmayan piyasada bulunanlar için çok az koruma sağlamasıdır. Sosyal yardımlar, siyasi partilerin kontrolü altında seçim başarısı için manipüle edilen araçlardır. Türkiye Güney Avrupa refah devletleri arasındadır.

1.1.3.1.Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Sosyal Yardım

İngiltere’de başlayarak Avrupa’ya yayılan sanayileşme süreci, Avrupa’da ortaya çıkan Fransız İhtilali ve yaygınlaşan yurttaşlık kavramının gelişmesi ile birlikte başlayan refah modelleri, devletlerin yurttaşlarına karşı sosyal bir koruma ve güvenlik sağlama görevini beraberinde getirmiştir.

Batı toplumlarında Sanayi Devrimi’nden sonra gelişen sosyal yardım sistemi, devlete önemli görevler yükleyerek, bireylerin yaşamlarının garanti altına alınması için devletten beklentileri arttırıyordu. Bu beklentiler, sosyal yardımların nasıl kurumsal hale geldiğine dair önemli ipuçları vermektedir. Bu bakımdan Batıdaki sanayileşme dönemi aynı zamanda sosyal yardım anlayışının da kurumsallaşma dönemidir. Batıdaki kurumsallaşmanın çoğunu hiç şüphesiz sosyal politikaların zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan sosyal sigortalar kurumu oluşturmaktadır (Baytal, 2009: 1).

Refah devletlerinde bireylerin istihdamdan, geçim kaynaklarından, düzenli gelirden, barınmalarının sağlanabilmesi için konutlardan, kendini geliştirebilmesi için eğitim imkanlarından faydalanabilmeleri formel dayanışmanın bir zorunluluğu olarak kabul edilmiştir. Bu açıdan sosyal güvenlik sistemi içerisinde gelişen sosyal

yardımlar, aynı toplum içinde birlikte yaşayan yurttaşlar arasında ortaya çıkabilecek risklerin paylaşılmasının ve güvenliği sağlayabilmenin araçlarından biri olarak görülmüştür (Dereciogulları Ergun, 2016: 3).

Sosyal yardım, alanyazında kimi yazarlar tarafından bir sosyal güvenlik tekniği, kimi yazarlar tarafından da bir sosyal güvenlik yöntemi olarak değerlendirilmekle beraber sosyal güvenliğin temel dallarından biri olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Sosyal sigortalar ise sosyal güvenliğin başka bir ana dalı olarak değerlendirilmektedir (Kaya, 2009: 27). Sosyal yardımlar belirli grupları koruma altına almak amacıyla, sosyal güvence kapsamına girmeyen veya sosyal güvencenin eksik kaldığı alanlarda ortaya çıkan sosyal politikalarıdır. Bu açıdan sosyal güvenlik kapsamı içerisinde de ele alınan sosyal yardımlar, sosyal hizmetlerle benzer nedenlerle gerçekleştirilmektedir (Aslan, 2015: 126). Sosyal güvenlik kavramı her ne kadar sosyal hizmetler ve sosyal yardımları da kapsayan geniş bir anlama sahip olsa da, sosyal güvenlik sistemleri ağırlıklı olarak sosyal sigortalar temelinde meydana gelmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı [DTP], 2007: 2). Hem sosyal yardım hem de sosyal hizmet, topluma sosyal bir güvenlik alanı sağlamakla birlikte sosyal hizmet sosyal yardımları kapsayan bir disiplindir (Kesgin, 2016: 451).

Yoksulluk gibi sosyal yardım kavramının da evrensel bir tanımı bulunmamakla birlikte bu kavram ülkelerin yoksulluk profiline göre değişiklik gösterebilmektedir (Kaya, 2009: 26). Türk Dil Kurumu sosyal yardımı “yoksul kimselere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilaç sağlanarak yapılan parasız yardım” olarak tanımlamaktadır. Çengelci (1993)’ye göre sosyal yardım, bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanı olmakla birlikte, kendi elinde olmayan nedenlerle, yerel ölçüler içerisinde asgari düzeyde bile geçimini sağlama imkânına sahip olmayan bireyleri; muhtaçlık araştırmalarına dayanarak en kısa zamanda kendi kendilerine yeterli duruma getirme amacını taşıyan, karşılıksız parasal ve nesnel sosyal gelir ve destek sağlayan kamusal faaliyetler bütünüdür. Sosyal yardımlar nakdi sosyal gelirler biçiminde sunulabileceği gibi aynı yardım ve tedavi, bakım, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet ağırlıklı nesnel sosyal gelirler olarak da sunulabilirler (Çengelci, 1993: 9-10). Bu bağlamda, sosyal yardımların yardıma gereksinim duyan bireyleri içinde oldukları olumsuz şartlardan kurtarma, onları

rahatlatma işlevinin yanında özellikle bir takım kriz dönemlerinde mağdurlara destek olma gibi işlevleri de bulunmaktadır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 153).

Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (2007) sosyal yardımlar, kendi elinde olmayan sebeplerle yoksul hale gelmiş kişi ve gruplara, toplumdan dışlananlara, insan onuruna yakışır asgari bir yaşam standartı sağlayabilmek için resmi kurum kuruluş veya kanunların verdiği yetki çerçevesinde yarı resmi ya da gönüllü kuruluşlar aracılığıyla muhtaçlık tespiti ile kaynak kontrolüne dayanan ve karşılıksız sunulan nakdi veya ayni yardımlar olarak açıklanmaktadır (DTP, 2007: 2).

Sosyal yardım tanımlarında ortaya çıkan birkaç temel özellik bulunmaktadır. Buna göre (Güngör, 2014: 13) ;

- 1) Sosyal güvenlik hizmetlerinin uygulanmasında sosyal yardımlar kullanılmaktadır.
- 2) Sosyal yardımın finanse edilmesinde prim ödeme koşulu mevcut değildir. Bireylerin ihtiyaçları karşılık beklenmeksizin karşılanmaktadır.
- 3) Mevzuatla belirlenen şartlarda sosyal yardım hizmeti sunulabilir.
- 4) Sosyal yardımlar, gelir desteği biçiminde veya ayni yardım, bakım ve tedavi gibi hizmet yönlü gelirler biçiminde olabilir.
- 5) Bireylerin muhtaçlık durumları araştırılmakta, kontrol edilmekte ve gereksinim durumu ölçü olarak alınmaktadır.
- 6) Muhtaçlık durumunun son bulması durumunda geri ödeme zorunluluğu yoktur.

Sosyal yardım tanımlarından anlaşılacağı gibi sosyal yardım yoksul veya ihtiyaç sahibi olan kişi veya gruplara sunulan bir hizmet modelidir. Bu sebeple sosyal yardımlar yoksulluk oluşmadan önce değil, yoksulluk ortaya çıktıktan sonra devreye giren bir koruma sistemi olarak da değerlendirilebilir. Sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede akla gelen ilk yöntemlerinden biri gibi görünse de bu açıdan bakıldığında sosyal yardımlar aslında yoksulluğun ortaya çıkardığı sorunların

çözümü için bir müdahale yöntemi olarak kullanılmaktadır. Yani yoksullukla mücadeleden ziyade onun ortaya çıkardığı sorunların çözümü için geliştirilen bir yöntemdir.

Sosyal yardım faaliyetleri yoksulluk içerisinde bulunan kişilerin beslenme, barınma ve giyim gibi temel gereksinimlerinin bir an önce giderilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Buna göre sosyal yardımlar yoksullara kısa sürede önemli bir destek olmakla birlikte uzun vadede ve sürekli mücadelede yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkabilmektedir (Daşlı, 2015: 68).

Sosyal devlet anlayışında, sosyal yardımların finansal kaynakları genel olarak vergilerden ve devlet gelirlerinden ayrılan paylardan oluşturulmaktadır. Sosyal adalet, milli gelirin adil dağılımı ile sınıflar arasında adil bölüşümü temelinde, sosyal devlet anlayışıyla gerçekleştirilir. Sosyal yardımların, yalnızca kamu aracılığıyla sunulmaması dolayısıyla sosyal yardımlar genellikle sosyal güvenlik sistemi dışında da değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda diğer özel, kişisel ya da toplumsal yardım olarak, hükümet dışı örgütlenmeler olarak da adlandırılan, sivil toplum kuruluşları kapsamındaki vakıflar, dernekler, özel şirketler ve kişilerce de sunulmaktadır. Bu tarz sunumlar, yardımlaşma ve dayanışma örnekleri şeklinde hayırseverlik olgusu bağlamında ele alınmaktadır (Aslan, 2015: 126).

Bunun yanı sıra sosyal yardım alanı Türkiye ve Güney Avrupa ülkeleri gibi geçmişinde otorite ve monarşi geleneği bulunan devletlerin, sosyal yardım gibi karşılıksız yardımları devlet bütçesi yerine başka kaynaklardan finanse ederek sosyal yardım alanı aile akrabalık bağları, dini cemaatler, gönüllü dernek ve vakıflar ile paylaşarak sorumluluklarını onların üzerinden yerine getirmeye çalıştığı bir uygulama olarak da ortaya çıkabilmektedir (Saygı Doğru, 2016: 48).

Yoksulluk profilinin ortaya çıkarılması ve yardımın dağıtımı hususunda sosyal yardım alanında ortaya çıkan bazı sorunlar da bulunmaktadır. Sosyal yardımlar genel olarak kamu kaynaklı olduğu için siyasetten bağımsız olamamaktadır. Türkiye’de yapılan sosyal yardımlar bir devlet politikası olmaktan ziyade, hükümetlere ait bir politikadır. Hükümetler değiştikçe sosyal yardımların kapsam ve niteliği de değişmektedir. Yerel yönetimler de sosyal yardımları popülist amaçlar doğrultusunda kullanabilmektedir. Türkiye’de siyaset, bir yönüyle patronaj

ilişkilerine dayandığı için, sosyal yardımların yoksullara ulaşmasında ve verimli kullanılmasında önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlar da sosyal yardımların bir iktidar aracı olarak kullanılabilmesine neden olmaktadır. Yoksulluğa kalıcı çözüm getirmektense, sürekli yapılan yardımlarla onları yoksulluk içinde tutarak kendine bağımlı hale getirmek, bir iktidar yöntemi haline gelebilmektedir (Daşlı, 2015: 68-69).

Sosyal yardımların gelişimi ve uygulanış biçimi tarihsel süreç içerisinde ortaya çıktığı toplumların sosyal ve ekonomik yapısına bağlı olarak farklı şekillerde biçimlenmiştir.

1.1.4. Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları

Dünya genelinde yoksulluk, İngiltere’de sanayileşme ile başlayarak Avrupa’ya yayılan kapitalizmin sonucu olarak günümüzde algılanan biçimiyle bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak yoksullukla mücadele ve toplumsal risklerin paylaşılması için kurumsal nitelikte sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları da öncelikle İngiltere sonrasında diğer Avrupa ülkelerinde biçimlenerek gelişmiştir.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ardında bulunan tarihsel sürece bakıldığında özellikle 1908 yılıyla birlikte başlayarak on dört yıl boyunca kesintisiz olarak devam eden isyan, ayaklanma, bağımsızlık mücadeleleri, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve İstiklal Harbi’nin yaşandığı bir dönem bulunduğu, bu dönemin de topluma hastalık, yoksulluk, eğitimsizlik gibi bir dizi sosyal sorunu beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu sebeple öncelikli olarak Türkiye’nin toplumsal ve ekonomik yapısını, sosyal koruma sistemlerinin gelişimini ve sosyal yardım uygulamalarını toplumsal ihtiyaçlara yönelik olarak nasıl geliştiğini veya gelişemediğini, toplumun ve kamunun imkânsızlıklarını bu arka planda değerlendirmek gerekmektedir.

Osmanlı Devleti’nin sanayileşme sürecine girememiş ve Avrupa’da yaşanan toplumsal gelişmelerin gerisinde kalmış olması sebebiyle kurumsal sosyal koruma sistemlerinin gelişimi Avrupa’dan farklı bir seyir izlemiştir. Bu sebeple Türkiye’nin sosyal koruma sistemleri ve sosyal yardım anlayışı da Batı’dan farklı bir seyirde

ilerlemiştir. Birinci Dünya Savaşı' nın ardından Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun fiilen ve hukuken yıkılması sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal koruma sistemlerinin gelişimi Osmanlı Devleti'nden miras kalan sosyal ve ekonomik yapı içerisinde ortaya çıkmıştır.

Türkiye, Batı toplumlarından farklı bir tarihsel gelişim sürecinin yaşandığı bir ülkedir. Türkiye, kapitalizme geçiş sürecinde Batı toplumlarıyla benzer bir yol izlememiştir. Kapitalizme özgü refah kurumlarının ortaya çıkış sürecinde tahripkâr bir dönüşüm süreci yaşanmamıştır. Özellikle Doğu toplumlarında görülen mülkiyet yapısı nedeniyle kapitalizmin ortaya çıkış sürecinde dahi toplumsal refahın sağlanmasında devletin egemenliği söz konusudur (Topak, 2012: 167-168).

Erken Cumhuriyet döneminde yoksulluk, kapitalist gelişmenin dinamiklerine bağlı, toplumun ticarileşmesiyle ilgili bir olay olarak değil, süregelen savaş ve sonrasında onları takip eden politik olayların sonucunda meydana çıkmıştır. Sanayileşme çabaları ise, uluslararası kapitalizmin krizi ve İkinci Dünya Savaşı ortalarında yer almış, daha önceden sanayileşen ülkelerde şehirleşme ve proleterleşmenin yol açtığı sorunların oluşturduğu tarihsel bir arka planda sürdürülmüştür. Bu sebeple siyasi yetkililer ve özel çıkar gruplarınca sanayileşme çabaları içerisinde yoksulu iş gücü olarak gören bir yaklaşım gerekleri güçlü bir şekilde savunulur olmaktan uzaktır (Buğra, 2008: 99). Cumhuriyetle birlikte hızlı bir kapitalistleşme sürecinin başlamasına rağmen ücretlilik ilişkisinin işçi sınıfının nicelik açısından düşük sayıda olması ve kapitalist üretim ile üretim ilişkilerinin yaygınlaşmaması nedeniyle, toplumsal anlamda egemenliğini kuramadığı görülmektedir. Batı'daki örneklerine benzer biçimde büyük göçler ve mülksüzleştirme sürecinin yaşanmadığı Türkiye'de geleneksel üretim biçimlerinin üretim sürecindeki varlığını koruduğu da söylenebilir. Bu dönemde Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu döneminde var olan aile, din ve topluluktan oluşan refah kurumları geniş ölçüde varlıklarını korumaya devam etmiştir (Topak, 2012: 178-179).

Aile dayanışması ve bireysel yardımlar, tarıma dayalı toplumlardakine benzer olarak Osmanlı'da da kişileri toplumsal risklere karşı koruyan başlıca refah kurumlarıdır (Koray, 2000: 268). Osmanlı İmparatorluğu'nda, sosyal güvenlik

sisteminin gelişebileceği uygun şartlar bulunmamaktadır. Var olan sınırlı uygulamalar da genellikle aile içi yardımlaşma, dini yardımlar, bazı vakıf ve kuruluşlarca yapılan sosyal yardımlar ile loncalar arasındaki mesleki yardımlaşmadan ibarettir (Makal, 2002: 386). Osmanlı İmparatorluğu döneminde yoksulluk ile mücadelede aile içi, dinsel ve meslek içi dayanışma modelleri bir koruma sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve monarşiden demokratik bir cumhuriyet rejimine geçilmesinin ardından sosyal devlet ilkesinin benimsenmesi ile birlikte sosyal koruma sistemlerinin zamanla kurumsal bir nitelik kazanmaya başladığı gözlenmektedir.

Cumhuriyet'in başlangıç dönemlerinde de sosyal güvenlik uygulamalarının gelişmesi için elverişli koşullar bulunmamaktaydı. Osmanlı'dan devralınan geleneksel toplum yapısı devam etmekteydi. Kırsal kesimin büyük ağırlığı, kentleşmenin zayıflığı, kırsal kesimden bağlarını koparmış devamlı ve geniş bir ücretliler kitlesinin oluşmaması; sosyal güvenlik ihtiyacının da etkin biçimde ortaya çıkmasını geciktirmiştir. 1923-1937 yılları arasında ulusal gelirin artmasıyla birlikte Cumhuriyet'in varlık kazanma ve sanayileşme çabaları, 1929 büyük bunalımının etkisi, sosyal güvenlik uygulamalarına gereken önemin verilmesine engel olmuştur. Sonrasındaki süreçte de İkinci Dünya Savaşı yılları her bakımdan olduğu gibi, sosyal güvenlik açısından da tamamen elverişsiz bir dönem oluşturmuştur (Makal, 2002: 387). Bunun yanı sıra Lozan Antlaşması'nın hükümlerine göre uygulanan ekonomik sınırlamaların kalkacağı ve Osmanlı borçlarından Türkiye Cumhuriyeti'ne kalan borç taksitlerinin geri ödenmeye başlanacağı yıl da büyük buhranın başlangıcı olan 1929 yılına denk gelmiştir (Boratav, 2015: 43).

Osmanlı Devletinde II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerindeki reformlarla refah sorunu karşısında devlet, geleneksel konumundan uzaklaşarak bu doğrultuda yeni bir yaklaşım benimsenmeye başlamıştır. Aynı süreçte, merkezileşmenin de sonucu olarak, vakıfları kontrol altında tutan sosyal kesimler, özerk konumlarını zamanla yitirerek devletin maaşlı memurlarına dönüşmüşlerdir. Bu dönemde, devletin kendisini yoksullara maaş bağlama sorumluluğu altına soktuğu 'muhtacın maaşı' gibi uygulamalar bulunmaktadır (Özbek, 2002: 53). Muhtacın maaşı olarak ifade edilen kanun gereğince; Osmanlı İmparatorluğu tebaasından olan, kendisinin hiçbir geçim kaynağı olmadığı gibi, şeri hukuka göre kendisine bakmakla yükümlü

kimsesi de bulunmayan, çalışma gücü olmayacak kadar yaşlı ve malul veya yetim olanlar yardımdan faydalanabilmektedirler (Can, 2014: 34-35).

Osmanlı Devleti döneminde vakıflar aracılığıyla dul ve yetimlere yönelik sosyal yardımlara ağırlık verilmiştir. Tanzimatın ilanıyla beraber yetimlerin haklarının korunması için kurumsal çalışmalar başlatılmıştır. 1851 yılında kurulan Eytam Nazırlığı, 1868'de kurulan ıslahhaneler, 1872'de kurulan Darüşşafaka, II. Abdülhamit tarafından 1902 yılında kurulan üç yüz yetime barınma ve eğitim imkânı sağlayan Darül-hayr-ı Âli, yine aynı dönemde 1896'da kurulan Darülaceze (Yoksullar Evi), 1899 yılından itibaren modern bir çocuk hastanesi olarak yoksul kadın ve çocuklara hizmet vermeye başlayan Hamidiye Etfal Hastane-i Âlisi, 1915'de Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda şehit olanların çocuklarına bakım vermek amacıyla kurulan Darüleytamlar, 1917 yılında kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, II. Meşrutiyet döneminde kurulan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) gibi kurumlar da refah düzenlemeleri alanında yer almaktadır (Özbek, 2002: 195; Çavuşoğlu, Çetin ve Topçu, 2004: 431). Bu yapılardan bazıları Türkiye Cumhuriyetinin ilerleyen dönemlerinde sosyal hizmet, sosyal yardım ve sivil toplum kuruluşları arasında en önemli kurumlara dönüşmüşlerdir.

Cumhuriyet döneminde yoksullukla mücadele eden sorumluluk üstlenen gönüllü kuruluşlar günümüzdeki sivil toplum kuruluşları gibi değildir. Bunlar, hükümet olmasa bile Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ileri gelenlerinin insiyatifi ile kurulmuş, devlet kontrolünde faaliyet gösteren, kısmen devletten farklı miktarlarda mali destek alan ama faaliyetlerin kamu kaynaklarından finanse edilmesi gibi bir anlayışa sahip olmayan girişimlerdir. Bu girişimler arasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Türk Hava Kurumu oldukça önemli üç kuruluştur. Osmanlı Dönemi'nde, 1868'de Osmanlı Mecruhini Askeriye İane Cemiyeti olarak kurulan Kızılay, 1877'de Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne, 1923'te Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne, 1935'te Türkiye Kızılay Cemiyeti'ne ve son olarak da 1947'de Türkiye Kızılay Derneği'ne dönüşmüştür (Buğra, 2008: 136).

Sosyal yardımların bir devlet hizmeti sayıldığı Osmanlı'da 1912 yılında Dâhiliye Nezaretine bağlı olarak Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi kurulmuştur. Bu teşkilat ihtiyaçlar karşısında genişletilerek Dâhiliye Nezareti'nden ayrılarak ayrı bir

bakanlık olmuştur. Savaş döneminde ciddi sağlık sorunlarının bulunduğu, eğitim ve gelir düzeylerinin son derece düşük olduğu, sağlık personelinin yetersiz kaldığı ve uzun yıllar boyunca savaşın devam ettiği bu dönemde 2 Mayıs 1920’de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti) kurulmuştur. Bu koşullar altında 1930 Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Cumhuriyet’in en önemli yasalarından biri olarak sağlık, çalışma ilişkileri ve sosyal yardımlara yönelik düzenlemeler getirmiştir (Makal, 1999: 342-344; Dicleli, 1946: 120-121). Önemli bir nokta olarak belirtmek gerekir ki burada beklenti kişilerin sağlık ve sosyal yardım hizmetlerine ulaşımının sağlanmasından ziyade nüfusun ıslahına yönelik nitelikte bir yaklaşımdır (Buğra; 2008: 119). Kanun ücretliler açısından koruyucu düzenlemeler getirmiş olsa da zaten sınırlı olan sosyal hükümler varolan koşullar altında yeterince uygulamaya aktarılamamıştır (Makal, 1999: 344). Bakanlık, daha çok sosyal yardım alanında bir yol göstericiliği yapmakta ve asıl sosyal hizmetlerin başarılmasını mahallî idareler ile belediyelere bırakmaktadır. Devlet bütçesinden düşkün ve fakirlere gerektiği miktarda yardım yapmanın imkânsızlığı sebebiyle, sosyal yardım alanı daha çok yerel idarelere bırakılmıştır. Belediyelerinin de gelir kaynakları ve bütçeleri çok sınırlı olduğundan sosyal yardım işleri istenilen düzeyde gelişmemiştir (Dicleli, 1946: 122-123).

Himaye-i Etfal Cemiyeti ilk olarak 1917 yılında Birinci Dünya Savaşı sebebiyle cephede savaşanların çocukları ve yaşanan toprak kayıpları sonrasında Anadolu’ya göç etmek zorunda kalan ailelerin kimsesiz ve yoksul durumda olan çocukların bakımının sağlanabilmesi amacıyla 100 kapasiteli misafirhane açarak çalışmalarına başlamıştır (Çavuşoğlu, Çetin ve Topçu, 2004: 431). Savaşın yoğunluğunda sosyal, ekonomik ve kültürel yetersizlikler içinde, nüfusun azaldığı ulaşım, eğitim ve tarım olanaklarının sınırlı olduğu, salgın hastalıklar ve çocuk ölümlerinin önüne geçilemediği 1920’li yıllarda Türkiye’de bir sosyal hizmet kurumu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın 1920 yılında kurulması ile birlikte bakanlığa bağlı olarak Himaye-i Etfal Cemiyeti oluşturulmuştur. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara bakım hizmeti verilmesi için 30 Haziran 1921 tarihinde Himaye-i Etfal Cemiyeti kurularak çocukları yaşatmak ve eğitmek amaçlanmıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti modernleşme sürecine giren Türkiye’de ilk sosyal hizmet kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sinema filmi

gösterimi, broşür dağıtımı, renkli afişler ve resimler hazırlamak, konferanslar ve radyo konuşmaları düzenlemek, bayram ve törenlerde cemiyete yönelik programlar hazırlamak, dönemin yaygın uygulamalarından biri olan müsamere, balo, piyango ve yarışmalar düzenlemek, cemiyet adına posta, telgraf, kurutma kartları ve pullar hazırlamak, çocuk, anne ve ebeveyne yönelik dergi ve kitap yayınlamak ve açılan kurumlarda bilgilendirme, bakım ve tedavi hizmeti vermek Cemiyet'in temel işlevleri arasında yer almaktadır. Diğer taraftan yurt dışında sergi, kongre ve konferanslara katılarak gelişmeleri takip etmek, cemiyetin hedef ve hizmetlerinin güncellenmesini ve çağdaş normlarda tutulmasını sağlamak da işlevleri arasındadır. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, devlete çocuk koruma konusunda destek olmanın yanı sıra, sağlık, eğitim ve kültür hizmetleriyle de sosyal hizmet ve sosyal dayanışma anlayış ve uygulamalarını hayata geçirme misyonunu da üstlenmiştir (Sarıkaya, 2007: 334-335).

Himaye-i Etfal Cemiyeti 1934 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu adını almış, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde 1963 tarihinde 225 sayılı kanunla Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü faaliyete geçmiştir, Resmi Gazete'de 27 Mayıs 1983 tarihinde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu yayınlanmış ve korunma ihtiyacı olan çocukların koruma ve bakım ihtiyaçlarının karşılanması Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na devredilmiştir. Kurum 1989 yılında Sağlık Bakanlığı bünyesinden ayrılarak Başbakanlığa bağlanmıştır. 27958 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 3 Haziran 2011 tarihli 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011 yılında kurulmasıyla bu görev bakanlığın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir, 2 Kasım 2011 tarihinde bazı kanun ve KHK'larda değişiklik yapılmasına dair 662 sayılı KHK yayınlanmıştır. Resmi Gazete'de 9 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 703 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilerek Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı'na, 4 Ağustos 2018 tarihli 15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na dönüştürülmüştür.

Aile yapısı ve değerlerini korumak, çocukları her türlü ihmal ve istismardan korumak, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, engellileri ve yaşlıları her türlü ihmal

ve dışlanmaya karşı korumak, yoksullukla mücadeleye ilişkin ulusal politika ve stratejileri belirlemek ve koordine etmek, toplumun sosyal yardım ve korunmaya ihtiyacı olan kesimlerine yönelik kamu kuruluşları ya da gönüllü kuruluşlarca sağlanan sosyal desteklerin ilke ve usullerini belirlemek, sosyal yardım faaliyetlerini düzenli ve etkin biçimde yürütme görevi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 633 sayılı KHK ile belirlenen görevleri arasında bulunmaktadır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 154).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları düzenli sosyal yardım veren bir kuruluş olarak tüm il ve ilçelerde bulunmaktadır. İlk olarak 1.7.1976 tarihinde kabul edilen ve 10.07.1976'da resmi gazetede yayımlanarak uygulamaya konan 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında devlet daha önceki dönemlerde koruyuculuğu kapsamında olmayan bir toplumsal kesim olan yaşlı ve engellileri de sosyal güvenlik ve sosyal yardım kapsamına almıştır. Bu kanunun ardından 1986 yılında 3294 sayılı kanunla birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu yasası çıkarılmış ve sosyal yardımların vakıf aracılığıyla sunulması planlanmıştır. Önceleri Başbakanlığa bağlı olsa da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ile birlikte bakanlığa bağlanmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın en temel ölçütü kişinin herhangi bir sosyal güvenlik kapsamında yer almamasıdır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından günümüzde sunulan sosyal yardım uygulamaları şu şekildedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 28.12.2019) :

1)Aile Yardımları: Gıda yardımları, barınma yardımları, sosyal konut projesi, yakacak yardımları, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, muhtaç asker ailelerine yapılan yardımlar, öksüz ve yetim yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı, doğum yardımı, elektrik tüketim desteğidir.

2)Eğitim Yardımları: Eğitim materyali yardımı, şartlı eğitim yardımı, öğle yemeği yardımı, ücretsiz ders kitabı, öğrenci taşıma barınma ve iaşe yardımı, engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması, yurt yapımıdır.

3)Sağlık Yardımları. Şartlı sağlık yardımı (sağlık ve gebelik), engelli ihtiyaç yardımı, genel sağlık sigortası prim ödemeleri, genel sağlık sigortası katkı payı ödemeleri, kronik hastalara yönelik yardım programı, çoklu doğum yardımı, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastalara elektrik fatura bedeli ve kesintisiz güç kaynağı desteği, sağlık yardımlarıdır.

4)Özel Amaçlı Yardımlar: Aşevleri, afet/acil durum yardımları, terör zararı yardımları, yabancılara yönelik sosyal uyum yardımı (SUY) programı, yabancılara yönelik şartlı eğitim yardımı (ŞEY) programıdır.

5)Yaşlı ve Engelli Yardımları: Yaşlılık aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı (18 yaşından küçük engelliler), silikozis hastalarına yapılan yardımlar, evde bakım yardımınıdır.

Bu yardımlar Sosyal ve Dayanışma Vakıfları tarafından yerel düzeyde kaymakamlık ve valiliğe bağlı olarak sunulmakta olup, sadece evde bakım yardımı ile ilgili iş ve işlemler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından yürütülmektedir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın hizmet modellerinden bir diğeri de sosyal ve ekonomik destek hizmetidir. Bu hizmet modeli diğer sosyal yardım modellerinden farklı olarak çocuğun korunması ve ailenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için desteklenmesi amacıyla Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yerelde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla sunulmaktadır.

1.1.4.1.Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti

Çocuk doğduğu andan itibaren korunma, bakım ve gözetim ihtiyacı içerisinde olup; çocuğun bilişsel, ruhsal, fiziksel ve ahlaki gelişimi için ihtiyaçlarının karşılanmasında en büyük rolü aile oynamaktadır. Her ne kadar çocuğun korunması ve yetiştirilmesi ailenin temel işlevlerinden biri olarak kabul edilse de çocuğun çevresinde bulunan aile sistemi her zaman çocuğun refahını sağlayan sürdürülebilir özelliklere sahip olmayabilir.

Ailenin herhangi bir sebeple çocuğun refahını sağlayamadığı durumlarda ailenin ve çocuğun var olan şartlarına göre çocuğun esenliğine ve iyilik haline yönelik olarak çocuğun üstün yararının gözetildiği çeşitli sosyal hizmet müdahale yöntemleri kullanılmaktadır. Sosyal ve ekonomik destek hizmeti, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında danışmanlık, eğitim, sağlık ve bakım tedbirlerinin uygulanması, bakım tedbiri uygulanması halinde çocuğun durumuna uygun bir kurum bakımına alınması, koruyucu aile hizmetlerinden faydalandırılması veya evlat edindirilmesi yaygın olarak kullanılan sosyal hizmet müdahale yöntemleri arasında bulunmaktadır.

Ülkemizde uygulanan sosyal ve ekonomik destek hizmeti, çocuk yoksulluğuna yönelik bir sosyal yardım türüdür. Sosyal hizmet uzmanları tarafından - ülkemizde farklı meslek grupları tarafından sosyal inceleme yapılmasına olanak sağlanmaktadır- yapılan sosyal inceleme sonucunda; ailenin sosyal ve ekonomik yönden desteklenmesi halinde çocuğun koruma altına alınmasını gerektiren şartlarda iyileşme ve değişimler olabileceğine kanaat edilirse, ailenin sosyoekonomik yoksunluğun giderilmesi amacıyla sosyal ve ekonomik destek hizmet modelinden faydalandırılması uygun görülür.

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti ilk olarak 28/09/1986 tarihli ve 19235 sayılı Resmi Gazetede “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği” olarak yürürlüğe konmuştur. 15.04.2011 tarih ve 27906 sayılı Resmi Gazetede “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği” şeklinde değiştirilmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na dönüşmesi ile birlikte birlikte yönetmelikte de bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Son olarak ise 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” olarak son halini almıştır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü resmi web sitesinde yer alan verilere bakıldığında, ülkemizde 2014 yılında 56.018; 2015 yılında 71.845; 2016 yılında 84.872; 2017 yılında 104.729, 2018 yılında 119.537 ve 2019 yılında 125.258 çocuğun koruma altında alınmadan

ailesi yanında desteklendiği görülmektedir. Burada belirtmek gerekir ki; sosyal inceleme sürecinde ailenin sosyoekonomik yoksunluk içerisinde olduğu tespit edildiğinde, aileye ekonomik destek sağlanabilmesi için ailede bulunan bir çocuk adına (çoğul gebelik gibi bazı istisnai durumlarda birden fazla çocuk olabiliyor) diğer çocukları da kapsayacak şekilde ödeme yapılmaktadır. Yani burada belirtilen sayıya ek olarak, desteklenen çocukların birlikte yaşadıkları başka kardeşlerinin de olduğu hesaba katıldığında desteklenen çocuk sayısının belirtilenden daha yüksek olduğu varsayılabilir.

Bu hizmet modeli özellikle ailenin yaşadığı yoksulluk veya herhangi bir kriz durumunda çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve onun bakımını devam ettirilebilmesi için ailelere verilen nakdi bir yardımdır. Burada amaç yoksulluğun olası etkilerden çocuğu uzak tutmak, bu süreçte çocuğun ailenin yanında kalmasının devam etmesini sağlamak ve ailenin bu süreci yöneterek kendi kendine yeter hale gelmesi için sosyal hizmet uzmanları tarafından psikososyal anlamda desteklenmesi ve güçlendirilmesidir.

Sosyal ve ekonomik destek hizmet modeli ailelerin kişisel ve çevresel koşulları veya kontrolleri dışında oluşan maddi ve sosyal yoksunluklarının ortadan kaldırılmasına yönelik bir hizmet modelidir. Bu model Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nca aileler ve çocuklarla mesleki çalışmalar yapılmasını, gençlerin ve ailelerin ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde sosyal sorunların tespiti ve çözümlenmesinde gerekli rehberlik ve desteğin sağlanarak hayat standartlarının yükseltilmesini, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun ailesi veya yakınları ile ekonomik desteğe ihtiyaç duyan gençlerin en kısa sürede kendi imkânlarıyla yaşamlarını sürdürebilecekleri koşullara kavuşturulmasını, durumu uygun görülen çocukların bakım tedbiri kararı alınmadan ailesi ya da yakınlarının yanında desteklenmesini, sosyal hizmet kuruluşlarında koruma altına olan çocuklardan sosyal ve ekonomik destek ile ailesinin yanına dönmeleri uygun görülenlerin bakım tedbir kararlarının kaldırılarak aile ortamında bakılmasını ve desteklenmesini amaçlamaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 2015).

SHÇEK döneminde 2828 sayılı yasa kapsamında koruma ve bakım altına alınan çocuklar kaldıkları yurt ve yuvalardan 18 yaşını doldurmadan ayrılarak aile yanına döndürüldüklerinde, sosyal hizmetler tarafından ekonomik destekle 18 yaşına gelene kadar nakdi yardım ile desteklenmiş ve bu süreçte sosyal hizmet uzmanları tarafından vaka takibi yapılmıştır. SHÇEK bünyesinde sunulan ayni ve nakdi yardımların en temel özelliği, ayni ve nakdi yardımların, ilgili yönetmelik esasları kapsamında korunma kararına bakılmaksızın, öncelikle korunma ihtiyacı olan çocukların yararlandırılmasıdır. Ayni ve nakdi yardımların korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulmasındaki temel amaç aile birliğini korumaktır. Uygulama sürecinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun yayınlanmasının ardından hakkında koruma ve bakım tedbiri verilen çocuklar 2828 sayılı yasa kapsamında değil, 5395 sayılı yasa kapsamında kurumlara yerleştirilmekte olup çocuklarla ilgili sosyoekonomik destek hizmetleri aynı şekilde devam ettirilmektedir.

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti müracaatçının içinde bulunduğu şartlara göre geçici, 1 yıl süreli veya uzun süreli olarak belirlenmektedir. Geçici ekonomik destek, bir defaya mahsus olmak üzere ekonomik destek tutarının -en yüksek devlet memuru aylığının, ek gösterge dâhil tutarı- tek, iki veya üç katı şeklinde tek seferlik olarak verilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 2015).

SED Yönetmeliği kapsamında süreli ekonomik destek verilmesinin uygun görülmesi halinde ise, müracaatçıya ilk olarak 1 yıl süreli ekonomik destek sunulmaktadır. Ekonomik destek sürecinde 3 aylık dönemler ile ailelerin sosyoekonomik durumlarının denetlemesi yapılmaktadır. Denetleme sonucuna göre desteğin devamına veya sonlanmasına karar verilebilir. Bir yılın sonunda ailenin sosyoekonomik yoksunluğunun devam ettiğinin tespit edilmesi halinde, destek süresi ikişer yıllık süreler ile uzatılarak, üçer aylık denetmelere tabii olarak devam ettirilmektedir.

Bu hizmet modelinde ailenin temel işlevlerinden biri olan çocuğun korunması ve yetiştirilmesi kamu aracılığıyla aile kurumu içinde desteklenmekte ve çocuğun kurum bakımına alıp alınmamasını gerektiren durumların varlığı denetlenmektedir. Destek sürecinde çocuğun bakım ve ihtiyaçlarının karşılanmasına engel oluşturan

sorunların çözümlenmesi, ailenin işlevlerini kendi kendine yerine getirebilecek ve sağlıklı bir şekilde kendini devam ettirebilecek düzeye gelebilmesi beklenmektedir. Bu noktada ailelerin yılmazlık durumları onların içerisinde bulunduğu olumsuz şartlarla baş edebilme becerileri ve güçlendirilebilmesi için önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.AİLE YILMAZLIĞI

Aile yılmazlığı bölümünde yılmazlık ile aile yılmazlık kavramı, aile yılmazlık modelleri, aile yılmazlığını etkileyen koruyucu faktörler ve risk faktörleri açıklanmaktadır.

1.2.1.Yılmazlık Kavramı

İnsanlar olumlu veya olumsuz yaşam deneyimleri ile her zaman karşı karşıya gelerek hayatlarını devam ettirmektedirler. Bu yaşam deneyimleri ile başa çıkma yöntemleri her birey için aynı olmamaktadır. Zorluklar karşısında bazı kimseler başa çıkmakta zorlanırken bazı kimseler yaşadıkları olumsuz deneyimlerden daha güçlü olarak çıkabilmektedir.

Yılmazlık olarak bilinen kişilik özelliği, olumsuz deneyimler yaşarken bile, sosyal ve intrapsişik süreçlerden etkilenen bireyin sağlıklı ve olumlu gelişimi olarak anlaşılmaktadır. Bu anlamda yılmazlık, olumsuz yaşam deneyimleri ile her bireyin iç ve dış koruyucu faktörleri arasındaki etkileşimi içerir (Kashdan vd 2010: 1341-1342; Dullus vd 2018: 2). Bireyin biyopsikospiritüel denge noktasından başlayarak (homeostaz) bedeni, zihni ve ruhu mevcut yaşam koşullarına uyum sağlamaktadır. İç ve dış stresörler her zaman var olmakla birlikte bireyin başa çıkma kabiliyeti daha önce yaşamış olan bozulmaların olumlu ve olumsuz adaptasyonlarından etkilenmektedir. Bazı durumlarda bu tür adaptasyonlar veya koruyucu faktörler etkisiz olabilmektedir. Bu tür durumlar biyopsikospiritüel homeostazın bozulmasına neden olabilir. Bozulmaya karşılık yeniden bütünleştirici bir süreç yaşanır ve bu sürecin yol açtığı dört sonuç bulunmaktadır. Bunlar; 1) Bozulma yılmazlığın gelişmesi ve artması için bir fırsat sunar, böylelikle bozulma yeni ve daha yüksek bir homeostaz seviyesine yol açar; 2)Temel homeostaza geri dönüş; burada sadece bozulma öncesine geçme çabası vardır; 3)Kaybederek iyileşme, daha düşük bir

homeostaz seviyesi oluşturmak; 4)Stresörlerle başa çıkabilmek için uyumsuz stratejilerin (öz kırım davranışı gibi) kullanıldığı disfonksiyonel durumlardır. Burada başarılı bir stresle başa çıkma yeteneğinin ölçüsü yılmazlık olarak görülmektedir (Connor ve Davidson, 2003: 7-8).

Yirminci yüzyılın son yarısında, psikanalitik teori ve klinik vaka deneyimlerine dayanan gelişimsel psikoloji ve zihinsel sağlık alanında hâkim olan varsayımlar, erken veya ağır travmanın etkisinin geri döndürülemeyeceğine dayanmaktaydı. Olumsuz yaşam deneyimlerinin kaçınılmaz olarak insanlara zarar verdiği ve yaşamlarını harap ettiği, sorunlu veya kırılmış ailelerin çocuklarının onarılmaz şekilde kırılmış oldukları yaygın olarak kabul edilmekteydi (Walsh, 2016: 7). Ancak, bu deterministik varsayımlara karşı koyan, bir dizi çalışma şiddeti ne olursa olsun risk faktörleri kombinasyonunun onlara maruz kalan çocuklarda anlamlı ve uzun süreli bir bozukluğa yol açmadığını ortaya koymuştur (Rutter, 1987; Walsh, 2016). Benzer olarak çocuklarına kötü muamelede bulunan ebeveynlerin kendilerinin de kötü muameleyle maruz kaldığı inancına karşılık olarak; Kaufman ve Zigler tarafından 1987 yılında yapılan araştırmada çocukken aile içinde istismar edilen bireylerin yarısından fazlasının istismarcı ebeveynler haline gelmediği tespit edilmiştir. Bu tür araştırma sonuçlarından da görüleceği gibi bazı kız, oğlan, kadın veya erkeklerin olumsuz fiziksel ya da zihinsel sağlık sorunları geliştirmeden zorluklar karşısında nasıl direndikleri yılmazlığın temel sorusunu oluşturmuştur (Herrman vd 2011: 259).

Son yıllarda yoğun ilgi gören yılmazlık kavramı stresin veya zorlukların üstesinden gelme fenomenini ifade etmektedir. Daha operasyonel olarak ifade etmek gerekirse yılmazlık bireyin psikopatoloji gelişmesine sebep olacak büyük risk taşıyan durumlardan iyi bir şekilde çıkabilmesidir. Odak nokta tam olarak psikososyal risk deneyimlerine karşı olan göreceli dirençtir (Rutter, 1999: 119-120).

Yılmazlık çeşitli anlamlarda kullanılsa da genel olarak adaptasyon veya gelişimsel açıdan önemli zorluklar bağlamında ortaya çıkabilen yeterliliği ifade etmektedir (Masten ve Coatsworth, 1998: 206). Walsh (2003: 2) göre yılmazlık, aşılması gereken engellerle iyi mücadele edebilme, yaşamaya devam etme ve sevgi dolu olma yeteneğini geliştiren kilit süreçleri içerir.

Amerikan Psikoloji Birliği yılmazlığı zorluk, travma, trajedi, tehdit, ailevi ve ilişkisel sorunlar, önemli sağlık sorunları, çalışma ortamı ve finansal stresler gibi önemli stres durumları karşısında iyi uyum sağlayabilme süreci, zor deneyimlerden geri sıçramak (bouncing back) olarak tanımlamaktadır (American Psychological Association, 2019). Silva vd (2009: 93) göre yılmazlık, insanların doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşime girdiği ve insanın kendisinde geçici ya da kalıcı bir doğanın olumsuz bir durumunu yaşadığı zaman varlığı daha net bir şekilde görülen çoklu bağlamaların kesişmesiyle oluşturulan çoklu bir olgudur. Hermann vd (2011: 259) göre yılmazlık g deneyimlere rağmen pozitif adaptasyon veya zihinsel sağlığı koruma veya yeniden kazanma yeteneğini ifade etmektedir. Bilimsel bilgiler arttıa yılmazlıkla ilgili tanımlamalar geliştirilmekle birlikte yılmazlık psikoloji, psikiyatri, sosyoloji ve son yillarda genetik, epigenetik, endokrinoloji ve sinirbilimi içeren biyolojik disiplinleri de içeren çeşitli alanlarda araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Ancak yılmazlığın operasyonel bir tanım konusunda fikir birliği bulunmamaktadır.

Evrensel olarak kabul görmü bir yılmazlık tanımı bulunmamakla beraber yılmazlığın zorluklara maruz kalmanın sonrasında gelen olumlu sonuçları, başa çıkma adaptasyonunu, bozulma ve gelişim türlerini, insan direnci ve yılmazlığını kapsayan yaygın bir dizi özelliği paylaşan mevcut birçok tanımı bulunmaktadır. Ancak tanımlamalarda bir takım farklılıklar da bulunmaktadır. Yılmazlığı tanımlayan iki ana yaklaşım vardır. Bunlardan biri Bonanno'nun daha dar bir tanımı, ikincisi ise diğerleri tarafından sunulan daha geniş kavramsallaştırmalardır (Wald vd 2006: 1).

Bonanno (2004; 2005) ncelikli olarak kısa süreli travmaların etkisine odaklanmaktadır ve ona göre yılmazlık büyük lde bu tür olaylara verilen tepkilerle ilgilidir. Bu anlamda yılmazlık, travma sonrasında oluşan ve travma öncesindeki duruma geri dönme sürecindeki hafif psikolojik rahatsızlıkların kısa süreli oluşumu ile tanımlanır. Yılmaz bireyler tipik olarak işlevselliklerinde konsantre olma zorluğu, uykusuzluk gibi geçici ve hafif bozulmalar yaşarlar ve zaman içinde sağlıklı uyum seviyelerine dn sergilerler. nemli olan yılmaz bireylerin duygusal ve fiziksel düzeylerinde kısa süreli düzensizlik ve değişkenlik yaşamalarına rağmen, bu bireylerin reaksiyonlarının nispeten daha kısa süreli olması ve anlamlı derecede işlevselliklerini engellememesi tutumunda olmalarıdır. Örneğin;

yılmaz bireyler genellikle olumlu duyguları, kişisel ve sosyal sorumlulukları yerine getirme, yeni faaliyetlerde bulunma, yeni ilişkiler kurma gibi üretken deneyimlerine devam edebilecekleri kapasitelerini koruyabilirler (Bonanno vd 2005: 985).

Bonanno'nun tanımının aksine diğer birçok araştırmacı yılmazlığı ve toparlanmayı tek ve daha geniş bir yapı içerisinde gruplamıştır. Bu tanımlar arasında, yılmazlık tipik olarak, bir kişilik özelliğini temsil etmek yerine, stres kaynaklı semptomların yokluğu veya bu semptomların doğal (yardımsız) çözünürlüğü ile karakterize edilen dinamik ve bağlama özgü bir yapı olarak kabul edilmektedir (Wald vd 2006: 2). Connor ve Davidson (2003) 'a göre yılmazlık; zorluklar karşısında kişinin gelişmesini sağlayan bireysel özellikleri temsil eden, yaş, cinsiyet, bağlam, zaman ve kültürel kökene bağlı olarak ve çeşitli yaşam koşullarına maruz kalan bir birey içinde değişen çok boyutlu bir özelliktir. Luthar ve Cicchetti (2000) ise yılmazlığı kişilerin travma deneyimlerine veya önemli sorunlara rağmen pozitif uyum gösterdiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Yılmazlık bir kişilik özelliği veya bireyin bir niteliği olarak değil; olumsuzluklara maruz kalma ve pozitif ayarlama sonuçlarının tezahürü olan iki boyutlu bir yapıdır.

Tanımlamalar arasındaki bir diğer ayırım da yılmazlığın kaynağındaki farklılıklardır. Örneğin Davidson vd (2005) ve Bonanno (2004) yılmazlığın kaynağını bireysel (kişinin içinde) olarak ele almakta iken; King (1999), Luthar vd (2000) ve Friberg (2003) yılmazlığın kaynağında sosyal bağları (aile ve sosyal destek gibi) ve bireylerin ruhsal yatkınlık özelliklerini içeren birçok kaynak olduğunu ileri sürmektedir.

Friberg vd (2005) yılmazlığı sosyal yeterlilik, sosyal kaynaklar, yapısal stil, gelecek algısı, kendilik algısı ve aile uyumundan oluşan altı faktörlü bir yapı olarak belirlemiştir. Kendilik algı kişinin kendisiyle ilgili farkındalığı ve kendisiyle ilgili düşüncelerini, gelecek algısı da kişinin geleceğe dönük bakış açısını belirtmektedir. Burada geleceğe ilişkin olumlu görüş, yılmazlık üzerinde pozitif bir rol oynamaktadır. Yapısal stil, bireyin gündelik rutininin devam ettirebilme, güçlü yönleri, öz disiplini, kendisine olan güveni gibi özellikleri temsil etmektedir. Modelde sosyal yeterlilik kişilerin sosyal açıdan destek görüp görmedikleri, aktivitelere katılma arzusu, dışa dönüklüğü ile ilişkili olup, aile uyumunda kişinin yakın çevresi ile olan uyumunu

kapsamaktadır. Sosyal kaynaklar ise bireylerin sahip oldukları sosyal ilişkileri, kişinin sosyal çevresinde bulunan bireylerle kurduğu ilişkilerden veya yakınlarından destek alabilme becerisini, sosyal destek sistemlerini ve bu desteğin derecelerini ifade etmektedir. Sosyal destek sistemleri yılmazlık üzerinde önemli bir role sahiptir.

Aguirre (2006) yılmazlığı fiziksel, biyolojik, bireysel, sosyal ve kültürel sistemlerin içsel ve dışsal sebeplerden kaynaklanan olağandışı durumları etkili bir şekilde absorbe etme, yanıtlama ve kurtarma kabiliyeti olarak tanımlamıştır. Aguirre (2006) 'a göre yılmazlık kavramında var olan karmaşıklık simultane olarak sistemler arasında meydana gelen etkileşim süreçlerinde aynı derecede yılmazlık seviyelerine sahip olmayan bu çoklu sistemlerden kaynaklanmaktadır. Yılmazlık bir sistemin hem tam olarak beklenmeyen kriz anlarına uygun şekilde tepki verme kapasitesi hem de bu krizleri önceden tahmin etme ve etkilerini azaltacak sistemsel değişiklikleri planlama ve kurtarma yoluyla gerçekleştirme kabiliyetidir. Beklenmeyen talep ve durumların çoklu ve sürekli olması sistemin bilinen dinamiklerinde değişiklik yaratan açık bir süreçtir. Sistemlerin taleplere cevap verebilme yeteneği kısmen bilinçli farkındalık, planlama ve eğitimin bir işlevi olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerin çevresinde bulunan sistemlerin uygun şekilde koordine edilmesi, desteklenmesi ve güçlendirilmesi bireysel ve toplumsal anlamda yılmazlığın yapılandırmasını sağlayarak toplumsal bir dönüşümü de beraberinde getirecektir.

Bireyler ve ailelerin olumsuz durumlarda ortaya koydukları güçlü yönler, kırılabilirlikler ve kaynaklar konusunda farklılık gösterirler. Daha fazla kaynağa sahip olanlar zor zamanlarda iyi olmak için daha şanslı olsa da herkes yılmazlık kazanma potansiyeline sahiptir. Gerçekten de hiçbir zaman ciddi yaşam sorunları yaşamamış olanlar beklenmedik bir kriz ortaya çıktığında çöküş yaşayabilirler. Yılmazlık olumsuz deneyimler sebebiyle bireylerin kendi içlerinde gizli güçleri keşfedip güçlendirmesi ve başkalarına destek olup veya destek vermesiyle güçlendirilebilir. Şanssızlığın istenmeyen bir durum olmasına rağmen, zorluklarla en iyi şekilde mücadele edebilmeyi en kötü zamanların meydana çıkarması yılmazlığın paradoksudur diyebiliriz (Walsh, 2016: 6-7).

Psikoloji, sosyoloji, evlilik ve aile terapisi, aile bilimi, insan gelişimi ve tıp gibi çeşitli disiplinlerde yılmazlık araştırmaları yapılmıştır. Araştırmaların çoğu ayrı

ayrı teorik ve profesyonel disiplinler tarafından yapılmış olsa da, yılmazlık çalışmalarında son yıllarda disiplinler arası işbirliğinde bir artış bulunmaktadır (Crisis vd 2015: 1).

Yılmazlık bireylerin yanı sıra neden bazı ailelerin de hastalık, sakatlık veya kayıp gibi travmatik olaylarda yıkıma uğrayıp uğramamasını da anlamak için temel bir kavramdır (Rocchi vd 2017: 2987). Literatürde bireysel yılmazlığa dayalı kavramlar gibi aile yılmazlığına dayalı kavramlarda son yıllarda ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar genellikle birey (çocuk, yetişkin, genç gibi), çift (evlilik ilişkileri gibi) veya aile sistemleri düzeyinde de yılmazlığı kavramsallaştırmıştır. Ayrıca mizaç, destek sistemleri, olumlu ebeveynlik, aile anlamları veya aile rutinleri gibi yılmazlığı arttıran çok sayıda faktör ve süreçte tanımlanmaktadır.

1.2.2.Aile Yılmazlığı

Aile kültürü ve yapısı gittikçe çeşitlilik kazanmakta ve belirsizleşmektedir. Genişletilmiş bir aile yaşam döngüsü boyunca, yetişkinler ve çocukları, her biri yeni adaptasyon zorluğuna yol açan, her geçen gün daha da karmaşık olan aile yapılandırmalarına girip çıkmaktadır. Dünya çapında sosyal, ekonomik ve politik karışıklıklar arasında, aileler birçok kayıp, bozulma ve belirsizliklerle uğraşmaktadır. Birçok aile, aile yaşamlarını yaratıcı bir şekilde ailelerine yeniden biçim verme konusunda dikkat çekici bir yılmazlık göstermektedir (Walsh, 2003: 15). Ailelerin önemli bir riskle karşı karşıya kaldıklarında, zorluklara direnmelerine, başarılı bir şekilde yollarına devam etmelerine veya iyileşmelerine yardımcı olan nedir sorusu, teorisyenlerin, araştırmacıların ve pratisyenlerin ailelerin zorluklar karşısında nasıl olumlu adaptasyon sağlayacaklarına yol gösteren temel aile yılmazlığı sorusudur (Henry vd 2015: 22).

Aile yılmazlığı, özellikle aile sisteminin yararlanılabilecek kaynakları, adaptasyon ve toparlanmaya aracılık etmede diğer kişilerle önemli ilişkiler kurmanın önemini vurgulayan çok sayıda bireysel çalışma nedeniyle göz önünde bulundurulmuştur. Aile yılmazlığı her aile birimine özgü dinamik bir süreç olarak kabul edilse de ailelerin karşılaştıkları önemli olumsuzluklara (kanser gibi) yardımcı olabilecek bazı ortak kaynaklar ve güçler tespit edilebilir (Faccio vd 2018: 1). Bu yaklaşım ailelerin yaşamlarındaki zorlukların ve krizlerin üstesinden gelebilmesi için

onların kendilerini iyileştirme ve geliştirme güçlerine dayanmaktadır (Rocchi vd 2017: 2987).

Luthar vd (2000) yılmazlık yaklaşımı, yılmazlığı yansıtabilecek sonuçlardaki çeşitliliği kabul etmektedir. Bireyler için geleneksel olarak olumlu adaptasyon, hem duygusal hem de davranışsal sorunlardan kaçınmanın yanı sıra sosyal ve araçsal yetkinliği içerir. Evlilik içerisinde de zorluklara karşı olumlu bir adaptasyon geliştirmek, devam eden veya yenilenen evlilik mutluluğu ve memnuniyetinin yanı sıra, evlilik içerisindeki sorunların ayrılmadan ya da boşanmadan çözülmesini içerebilir. Benzer şekilde kardeşler ile ebeveynler arasındaki yakın ve destekleyici bağların korunması ve bu ilişkilerdeki ciddi çatışmaların, öfkenin veya istismarın önlenmesi olumlu adaptasyonun belirleyicileri olacaktır (Conger ve Conger, 2002: 363).

Aile yılmazlığı, ailelerin stres karşısında başlangıçta ve zaman içerisinde adapte olduğu yolların neler olduğunu içermektedir. Yılmaz aileler içinde buldukları koşullara, gelişim evrelerine, risklerin ve koruyucu faktörlerin etkileşimine ve ailenin ortak bakış açısına bağlı olarak olumsuz koşullara çeşitli şekillerde olumlu cevaplar verirler (Hawley ve DeHann, 1996: 293).

Aile yılmazlığı yaklaşımını farklı kılan, zorluklarla başa çıkmadaki güçlü noktalara odaklanmasıdır. Güçlendirme temelli uygulama modellerinde kullanışlıdır. Aile yılmazlığı yaklaşımı ailelerin ezici stres altında bile nasıl ayakta kalabildiklerini ve kendilerini yeniden oluşturabildiklerini anlamaya çalışır. Başa çıkmak, krizi atlatmak ve kendi kendini iyileştirmek için ailenin gücünü kabul eder. Aile yılmazlığı çerçevesi çeşitli avantajlar sunar. Birincisi, tanımı gereği, krize cevaben stres altında oluşan güçlere odaklanır. İkinci olarak, hiçbir sağlıklı işlevsellik modelinin tüm ailelere veya onların durumlarına uymadığı varsayılmaktadır. İşlevsellikler her ailenin değerleri, yapısal, durumsal, kişisel kaynakları ve sınırlılıkları karşılaştıkları zorluklarla ilgili olarak bağlam içinde değerlendirilir. Üçüncü olarak süreçler, üyelerin iyilik durumu ve optimum işleyişi için zorluklar ortaya çıktıkça ve aileler yaşamları boyunca ve nesiller boyunca geliştikçe değişir. Şiddetli travma veya çok zor ilişkiler yaşayanlar bile yaşam seyri ve nesiller boyunca iyileşme ve dönüşüm sağlayabilirler (Walsh, 2016: 18).

1.2.3.Aile Yılmazlık Modelleri

Birçok bilim insanı (Hill, 1949; McCubbin ve McCubbin, 1993; Cornille vd 1996; Walsh, 2016) aile yılmazlığını ailelerdeki ilişkiyel süreçlere odaklanarak açıklamaya çalışmış ve aile yılmazlık modelleri oluşturmuştur.

Hill (1949) 2. Dünya Savaşı'nda ayrı kalan ve tekrardan bir araya gelen aileleri incelediği çalışmasında yılmaz olmanın ve adaptasyon sağlamanın ailelerin sağlıklı olarak kalmasında önemli bir rolü olduğunu vurgulamış ve "ABCX Kriz Modeli"ni geliştirmiştir. Bu modelde bulunan harf simgelerinin açıklamaları: A (Olay)→ B (Ailenin kriz durumundaki kaynakları) → C (Ailenin olaya ilişkin yaptığı tanım) →X (Kriz durumu) şeklindedir (Hill,1958: 141). Bu modele göre kriz yaratan stresli bir durum aileyi etkilediğinde ailelerdeki sosyal sistemin değişikliğini gerektirir. Ailenin kaynakları kriz veya aksamaları engelleyebilir. Ailenin stres durumunu tanımlama şekline göre (tehdit ya da fırsat gibi) işlevlerinde aksama olması halinde stres ortaya çıkar. Stres ailelerin ve üyelerin bireysel özelliklerine, psikolojik durumlarına ve olayın niteliğine göre farklılık gösterebilir. Ailenin işlevlerini yerine getirmesi ile ilgili bir aksaklık oluştuğunda kriz durumu ortaya çıkar. Aile burada sahip olduğu kaynakları kullanarak krizle mücadele edebilir.

McCubbin ve McCubbin (1993) hastalığa karşı olumlu uyum veya uyumsuzluğun; artan strese karşı kırılmalık, ailenin mevcut problem çözme kapasitesi, ailenin strese yüklediği anlam ve destekleyici kaynakların varlığının bir fonksiyonu olarak görüldüğü bir aile yılmazlığı modeli önermiştir. Uyumsuzluk strese karşı dayanılmaz bir artışa yol açabilmekte ve bir aileyi işlevsellikleri zorlayan bir krize sokabilmektedir. Model kriz sonrası adaptasyon aşamasını vurgulamaktadır. Bazı ailelerin karşılaştıkları krizlerden yılmaz ve güçlü olarak çıkarken, bazılarının neden savunmasız veya kriz sonrasında dağılmasının nedenini açıklamaya çalışır (Walsh, 2016: 15).

Ailedeki Zor Durum ve Sosyal Hizmetlerden Yararlanma Modeli (The Family Distress and Family Outreach Model) Cornille, Boroto, Barnes ve Hall (1996) tarafından geliştirilmiştir. Bu modelde ailelerin kriz durumlarının sonlanmasını için güç temelli bir yaklaşıma odaklanılmaktadır. Model aile işlevsellikleri ile ilgili beş aşamadan oluşmaktadır.

Birinci aşama; ailenin olağan devamlılığını belirtmektedir. Olağan devamlılık, ailenin rutinler, roller, kurallar ve ilişkiler özelliklerini kapsamaktadır. Ailenin istikrarını amaçlamakla birlikte, ailenin kimlik duygusunu, hedeflerini ve değerlerini temsil etmektedir. İkinci aşama; ailelerin istikrarını bozan bir olayı ifade etmektedir. Aile eski ya da yeni işlevlerine başvurarak istikrarını tekrardan kazanmaya çalışır. Üçüncü aşamada ailenin sorunlarla başa çıkma yöntemleri tükendiğinde bir kriz durumu meydana çıkar. Dördüncü aşama, kriz durumunun etrafında biçimlenir. Aile, durumun aciliyeti sebebiyle yardıma başvuramayabilir. Bu aşamada, aileye dışarıdan bir destek sağlanması faydalı olacaktır. Beşinci aşama da ise ailenin kriz durumuyla baş edememesi, sorunu çözmemesi ve kendisini sosyal desteklerden geri çekmesidir (Cornille vd 1996: 440-444).

Walsh (2016: 18-19) tarafından uygulayıcılar için yüksek riskli durumlarda stresi ve kırılganlığı azaltabilmeleri, krizde iyileşmeyi ve büyümeyi teşvik edebilmeleri, ailelerin uzun süreli sorunları aşmasında güçlendirebilmeleri amacıyla temel aile süreçlerini tanımlama ve hedefleme konusunda rehberlik edecek kavramsal bir harita olarak aile yılmazlığı modeli geliştirilmiştir. Bu modelde aile inanç sistemi, örgütsel süreçler ve iletişim/problem çözme süreçleri olarak üç bölümde organize edilmiş dokuz temel süreç bulunmaktadır. Bu dokuz kilit süreç, etki alanları içinde ve alanlarında karşılıklı olarak etkileşimli ve sinerjiktir. İnanç sistemi zorluk durumuna yüklenen anlam, olumlu bakış açısı, üstünlük/maneviyat süreçlerini; örgütsel süreçler uyum sağlama esnekliği, bağlılık/karşılıklı destek, akraba, sosyal ve ekonomik karnakları; iletişim/problem çözme süreçleri açıklayıcı bilgi, duygusal paylaşım ve problem çözme süreçlerinden oluşmaktadır.

1.2.4. Aile Yılmazlığını Etkileyen Faktörler

Yılmazlığın kavramsallaştırılmasından anlaşılacağı üzere yılmaz olma durumunun bireysel ve dışsal birçok sistemin interaksyonu olması dolayısıyla bireysel ve çevresel sistemlerin yılmazlık üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olması muhtemel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yılmazlık, olumsuz olayların ortadan kalkmasıyla değil, olumsuz olaylarla başa çıkabilmek ve güçlenebilmek için koruyucu faktörlerin başarılı bir şekilde kullanılabilmesiyle gelişmektedir. Bu sebeple yılmazlığın kavramsallaştırması kadar onu etkileyen risk

faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi bireylerin ve ailelerin yılmazlık durumlarının güçlendirilebilmesi için oldukça önemlidir.

Yılmazlık çalışmalarının mücadele edilen zorlukların neler olduğu, kişilerin zorluk karşısında neler yaptıkları ve hangi süreçlerin başarıyı desteklediği olmak üzere üç temel soru etrafında şekillendiği görülmektedir. Temel sorulardan ilki risk faktörleri ile ilgilidir. Bu grupta travma, ihmal, çocukluk çağında yaşanan olumsuz yaşam deneyimleri, yoksulluk, doğal afetler ve savaşlar risk faktörleri olarak bulunmaktadır. Araştırmalarda mücadele edilen zorlukların neler olduğuyla ilgili olarak çocuk ihmal veya istismarı, ayrılma, kayıp, aile veya komşu şiddeti, terör, savaş, doğal afetler, yoksulluk, hastaneye yatış gibi birçok olumsuz yaşam deneyimleri incelenmiştir. Çocukluk çağında yaşanan zorluklar genellikle travmatik olaylara veya zorluklara kronik ve tekrarlanarak maruz kalmaları yansıtması sebebiyle olumsuzluklar nadir olarak tekil halde bulunmaktadır. Bu sebeple birçok yılmazlık çalışması bir biçimde kümülatif risk endekslerini içermektedir. Yaş durumuna bağlı gelişimsel görevler, zihinsel sağlık, fiziksel sağlık, mutluluk, iş başarısı ve bakım verebilmek yılmazlığı belirleyen başarı ölçütleri olarak değerlendirilmektedir. Koruyucu veya teşvik edici olarak nörobiyolojik, davranışsal, ailesel ve ilişkisel, kültürel ve toplumsal faktörler bulunmaktadır (Masten ve Barnes, 2018: 4).

Tusaie ve Dyer (2004: 4)'a göre; koruyucu faktörler ve risk faktörleri arasında dinamik bir denge süreci bulunmaktadır. Belirli bir dönemde risk olarak belirlenen bir faktör başka bir bağlamda veya bir zamanda koruyucu bir faktör işlevi görebilir. Waller (2001: 293) yılmazlık araştırmalarındaki sonuçların; belirli bir risk faktörünün veya koruyucu faktörün daha fazla riske veya korumaya yol açan "dalgalanma etkisine" (ripple effect) sahip olabileceğini ortaya çıkardığını belirtmiştir. Örnek vermek gerekirse ailesel ilişkiler bağlamında ebeveynlerin çocuğun bakım ve gözetimi için gerekli sorumlulukları alması ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi koruyucu bir faktör olarak değerlendirilebilirken, ebeveynlerin çocuğu ihmal veya istismar etmesi çocuk için bir risk faktörü oluşturabilir. Benzer olarak bireysel özellikler de risk faktörü veya koruyucu faktör olarak değerlendirilebilir. Stresli yaşam olaylarının doğası göz önüne alındığında bireylerin kontrol oryantasyon odağının, kişinin stresli yaşam değişikliklerine karşı

bakış açısı ve bunlara verdiği tepkilerde merkezi bir rol oynaması beklenmektedir. İçsel yönelimli (internals) bireylerin kendilerini yaşam olayları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olarak algılamaları beklenir ve olayı takiben olaya doğrudan cevap veren başa çıkma eylemlerini başlatma olasılıkları daha yüksektir. Diğer yandan, dış yönelimli (externals) bireyler daha az başa çıkma yanıtıyla tepki gösterebilir ve depresyon veya anksiyeteye daha açık olabilirler (O'Grady ve Metz, 1987: 8).

Ailelerin yılmazlık durumları, birçok değişkene ve zamana göre değişebilen bir yapıya sahiptir. McCubbin, McCubbin, Thompson, Han ve Allen (1997) ailelerin yılmazlık durumlarını etkileyen üç faktör bulunduğu belirtmektedir. Bunlar;

1)Risk durumu karşısında ailenin yılmaz olmasını sağlayan koruyucu faktörler,

2)Ailenin koruyucu faktörleri ile biraraya gelerek kriz anında ailelerin işlevlerinde meydana gelebilecek bozulmaların etkisini azaltarak daha önceki işlev durumuna dönmesini sağlayan iyileşme faktörleri,

3)Ailenin risk faktörleri karşısında dayanıklılığını ve kriz durumuna adaptasyonu sağlayan genel yılmazlık faktörleridir.

1.2.4.1.Risk Faktörleri

Yılmazlığı etkileyen risk faktörlerinin neler olduğunun belirlenmesi, oluşabilecek muhtemel zorlukların neler olabileceği, kişilerin ya da ailelerin hangi alanda desteklenmesi gerektiği, önleyici ya da koruyucu müdahalenin yöntemlerinin belirlenmesinde önemli bir ipucu kaynağı olarak değerlendirilebilir. Bu sayede risklerin belirlenerek önceden oluşabilecek zorluk ya da kriz durumlarının tahmin edilebilmesi veya karşılaşılan sorunlarla nasıl baş edilebileceğinin belirlenmesi sağlanabilir.

Kendini iyi tanıyan çocuklar, kendilerine önem veren yetişkinlere, normal olarak gelişen beyinlere ve yaş aldıkça kendi dikkatlerini, duygularını ve davranışlarını yönetebilme yeteneğine sahip olurlar. Yoksulluk, kronik stres, ev içi şiddet, doğal afetler ve çocuk gelişimi için diğer yüksek riskli bağlamlar, bireylerin adapte olabilme sistemlerine zarar verdiğinde kalıcı etkiler yaratabilir; etkili önleyici

müdahaleler bu sistemleri destekleyerek veya geri yükleyerek onları tekrar etkin hale getirebilir (Masten ve Coatsworth, 1998: 215).

Çeşitli araştırma sonuçlarında ortaya çıkan veriler incelenerek yılmazlığı etkileyen risk faktörlerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. McLanahan ve Booth (1989) yaptıkları araştırma sonucunda düşük gelir ve yetersiz kamu yardımı sebebiyle annenin tek ebeveyn olduğu ailelerde ekonomik güvensizliğin yüksek olduğunu, düşük gelirli olmanın da annelerin yılmazlık düzeylerinin düşmesine neden olduğunu tespit etmişlerdir. Masten ve Coatsworth (1998: 206) yılmazlık araştırmalarında ortaya çıkan riskleri (a) yoksulluk gibi olumsuz sosyal koşullara sürekli kronik olarak maruz kalma sebebiyle oluşan yüksek riskli durumlar (b) travmatik bir olay veya savaş gibi zorluklara maruz kalma veya (c) yüksek riskli durumlara ve travmaya maruz kalma kombinasyonu olarak belirtmektedir.

Risk faktörlerinin kaynağı bireysel, ailesel ve çevresel olabilmektedir. Fetal alkol/ilaç kullanımı, adölesan gebelik, erken doğum, geçimsiz bir mizaca ya da utangaç bir kişiliğe sahip olma, düşük IQ seviyesi, kronik ya da ruhsal bir hastalık, madde kullanımı, akademik başarısızlık, etnik bir gruba mensup olma, kronik hastalıklar, olumsuz yaşam olayları bireysel risk faktörleri; en az dört çocuklu kalabalık aileye sahip olma, iki çocuk arasındaki sürenin iki yıldan az olması, ruhsal ya da kronik bir hastalığı olan ebeveyne sahip olma, madde kullanan ya da suç işlemiş ebeveyne sahip olma, evlat edinilme, ebeveynlerin boşanması, ölümü ya da terk ebeveyne sahip olma, ailesel şiddete maruz kalma, ergenlik döneminde anne olma ailesel risk faktörleri ve düşük sosyoekonomik durum, yoksulluk, evsizlik, çocuk ihmal ve istismarı, yetersiz beslenme, olumsuz akran desteği, toplumsal şiddete maruz kalma, savaş ve doğal afetler gibi toplumsal travmalar ise yılmazlığı etkileyen çevresel risk faktörleridir (Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009: 84; Gizir, 2007: 116).

Farklı yaşam dönemleri de yılmazlığı etkileyen risk faktörleri olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ergenlik döneminden yetişkinlik yıllarının başlarına geçiş, bireyin hayatındaki stres ya da zorluklara karşı savunmasız hale gelme olasılığı arttırmaktadır. Bu geçiş (a) yeni sosyal ortamlara başarılı bir şekilde uyum sağlama, (b) erken ergenlik döneminde araçsal ve sosyal yeterlilikleri artırma ve (c)

biyolojik bir metamorfoz için etkili bir şekilde uyum sağlama için muazzam talepler içermektedir. Bu risk dönemleri hem kişisel yeterlilikte önemli düşüşler olması hem de karmaşa ve endişenin yoğunlaşma olasılığını arttırmaktadır. Muhtemelen ergen veya genç yetişkinin yaşamında var olan sosyal veya kişisel varlıkları teşvik eden yılmazlık, bu geçiş sürecinde olumsuz sonuçların ortaya çıkma olasılığını azaltmaktadır (Conger ve Conger, 2002: 363).

1.2.4.2.Koruyucu Faktörler

Stresli yaşam olaylarına maruz kalan çoğu birey, olay sonrasında travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ya da diğer psikiyatrik hastalıklar geliştirmez ve bu nedenle dirençli oldukları düşünülür. Başarılı uyum sağlayabilme olan yılmazlık, çevresel zorluklara karşı etkili tepkilere ve stresin zararlı etkilerine karşı en yüksek dirence dayandığından, bu tür etkileri teşvik eden faktörlerin daha iyi anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Genetik, epigenetik, gelişimsel ortam, psikososyal faktörler, nörokimyasallar ve fonksiyonel sinir devresi gibi çoklu etkileşimli faktörler yılmazlığı bütünlük bir şekilde geliştirmekte ve modüle etmekte kritik rol oynamaktadır (Wu vd 2013: 10). Travmatik olayların etkisi, bireyin kişilerarası ilişkilerinin kalitesine ve içsel kişilik faktörlerinin kalitesine bağlı olduğundan araştırmalar bireye aracılık eden çevresel ve kişisel değişkenleri tespit etmeye çalışmıştır. Koruyucu bir role sahip olduğuna inanılan en önemli iki değişken sosyal destek ve kontrollü yönelim odağıdır (O'Grady ve Metz, 1987: 7).

Yılmazlık alanında yapılan çalışmalarda ele alınan başlıca koruyucu faktörlere bakıldığında bu faktörler bireysel, ailesel ve çevresel olmak üzere üç gruba ayrılabilir. İyi düzeyde zeka, bilişsel yetenek, akademik başarı, olumlu veya kolay mizaç, iç kontrol odağı, yüksek benlik saygısı, özyeterlilik, kişisel farkındalık ve kendini kabul, gelecek planlaması yapabilme, özerklik, gelecek için olumlu beklentiler, etkili problem çözme becerileri, iyimserlik, umut, sosyal yetkinlik, mizah duygusuna sahip olma, empati, sorumluluk ve yardımseverlik duygusuna sahip olma, fiziksel sağlık bireysel koruyucu faktörler arasında bulunmaktadır. Ailesel koruyucu faktörler destekleyici anne-baba ya da bir aile üyesiyle olumlu ilişkiler, çocukların geleceği için ailenin olumlu beklentiler kurması, aileyle birlikte yaşama, iyi eğitilmiş anne ve babaya sahip olmaktan oluşmaktadır. Sosyal çevredeki destekleyici bir

yetişkinle olumlu ilişkiler, olumlu toplumsal destek, etkili toplumsal kaynaklar, akran/arkadaş desteği, olumlu okul ilişki çevresel koruyucu faktörlerdir (Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009: 84; Gizir, 2007: 120).

Aile üyelerinin kişisel yılmazlıkları, aile yılmazlığı için hayati öneme sahiptir. Aileler, bireylerin yaşadıklarına benzer stres durumları yaşayabilir. Bununla birlikte, ailede yılmazlığı arttıran koruyucu faktörler bireysel faktörlerden farklılık gösterebilir. Bir ailenin önemli bir riske maruz kalması ile aile işlevlerini yerine getirmede yetkinlik gösterme kabiliyeti arasındaki ilişkiyi denetleyen koruyucu faktörler ve süreçler aile yılmazlığını anlamının anahtarıdır. Yetkin ailelere katkıda bulunan koruyucu faktörler bireysel aile üyelerinden, aile biriminden ve çoklu topluluk bağlamlarından ortaya çıkabilir (Patterson, 2002: 356).

Benzies ve Mychasiuk (2008: 105) geniş bir literatür taramasına dayanarak aileler için dokuz spesifik koruyucu faktör belirlemiştir: 1)Aile yapısı, 2)Stabil samimi partner ilişkileri, 3)Aile bütünlüğü, 4)Destekleyici ebeveyn-çocuk etkileşimi, 5)Uyarıcı çevre, 6)Sosyal destek, 7)Aile kökenlerinin etkileri, 8)Düzenli ve yeterli gelir ve 9)Yeterli barınma.

Black ve Lobo (2008: 33) aile içerisinde yılmazlığı koruyucu ve iyileştirici faktörleri ile bu ailelerin sahip oldukları özellikleri belirlemiştir. Bu faktörler;

1)Olumlu bakış açıcı: güven ve iyimserlik, yaklaşım şekilleri, mizah

2)Maneviyat: stresörlere anlam vererek paylaşılan değerler sistemi

3)Aile üyelerinin uyumu: bağlılık, fiziki ve duygusal bakım ve destek, otoriter disiplin, düşman ebeveyn çatışmasından kaçınma

4)Esneklik: durumsal ve gelişimsel durumlarla uyumlu dengeli ebeveyn rolleri

5)Aile iletişimi: net, açık duygusal ifadeler, iş birlikçi problemle çözme

6)Finansal yönetim: ekonomik problemlere rağmen aile sıcaklığı, güvenilir ekonomi yönetimi

7)Aile zamanlaması: günlük işlerin çoğunu birlikte yapma

8)Paylaşılan faaliyetler: çocuğun sosyal ve bilişsel becerilerini geliştirme, bağlılık ve uyum

9)Rutin ve ritüeller: yakın ilişkileri sağlayan aktiviteleri yerine getirme hatta bunları aile krizi sürecinde de devam ettirebilme

10)Destek ağları: bireysel, ailesel ve toplumsal kaynakları paylaşmak, özellikle de yoksul aileler için önemli bir durumdur.

Heiman (2002: 169) engelli çocuğa sahip ailelere yaptığı çalışma sonucunda (a) aile, arkadaş ve profesyonellerle açık bir şekilde görüşme ve danışma, (b) ebeveynler arasında destekleyici ve pozitif bağ, (c) aile üyeleri için sürekli ve yoğun bir eğitim, tedavi ve psikolojik desteği ebeveynlerin yılmaz bir şekilde işlev görmesini sağlayan üç ana faktör olarak belirlemiştir.

Cohen, Slnonim, Finzi ve Leichentritt (2002) İsraili anneler ile yaptıkları çalışma sonucunda; (a) kişilerarası ilişkiler, kendini ifade etme, açıklayabilme, (b) acı veren duyguları paylaşma yeteneği, (c) aile üyeleri arasındaki esneklik, aile üyelerinin birbirlerinin ihtiyaçlarını görüp bu ihtiyaçları karşılayabilmeleri (d) bağlılık, aile üyelerinin birbirlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olması ile (e) aile değerleri, aile bireylerinin birbirlerine güven duymaları ve zor durumlarla baş çıkabileceklerine olan inançlarını aile yılmazlığını oluşturan beş temel bileşen olarak tespit etmiştir.

Aile yılmazlığına katkıda bulunan risk faktörleri ve koruyucu faktörlere yönelik geniş bir literatür bulunmasına rağmen bazı aileler güçlenirken diğerlerinin neden dirençli olamadıkları açık olarak belirlenmiş değildir. Aile yılmazlığını kapsamlı bir şekilde anlamının önündeki engellerden biri sonucu etkileyen temel risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin entegrasyon ve sentezi eksikliğidir. Ailelerin yılmazlığını arttıran faktörlerin kapsamlı bir şekilde anlaşılması, çocuklu aileler için en uygun sonuçları destekleyen daha bütünsel politika ve programların geliştirilmesinde bilgi sağlamaya yardımcı olmaktadır (Benzies ve Mychasiuk, 2008: 103).

1.3.SOSYAL DESTEK

Sosyal destek bölümünde sosyal destek kavramı, sosyal destek modelleri ve sosyal destek algısı açıklanmaktadır.

1.3.1.Sosyal Destek Kavramı

İnsan daha dünyaya bile gelmeden bir başka canlıya bağımlı olarak, onun içinde oluşmaya başlar. Doğumdan sonra da bu bağımlılık görünür şekilde devam etmektedir. İnsan her zaman bir diğer insan oldukça var olmaktadır. Onun sosyal bir varlık olması demek diğer insanlarla birlikte olması ve ötekinde kendisi görmesiyle ilgilidir. İnsan her zaman varlığının onaylanabileceği ve kendini görebileceği bir diğerine sonsuz ihtiyaç duyar. Bu sebeple insan ötekine ihtiyaç duyan bir varlıktır. Böyle bir varlığın ötekinden göreceği yardım ve destek, onun öteki tarafından gördüğü değerinin yansıması olacağı için insanın onaylanma ihtiyacına cevap verecektir.

İnsanların davranışlarının ve gelişimlerinin anlaşılabilmesi için psikodinamik temelli psikoterapistler veya danışmanlar, birey ve iç psikik faktörler üzerinde yoğunlaşırken, başka bir grup da bireyin sosyal ilişkilerini ve sosyal çevresinin önemini vurgulamaktadırlar. Giderek bireyin etkili uyumu ve gelişimi için bireyin ailesi, arkadaşları, sosyal çevresi ve sosyal destek sistemi içindeki diğer faktörlerin rolü üzerinde odaklanmaktadır. Bireyin bu sosyal destek sistemi ve sosyal ilişkilerini pekiştiren sosyal, politik ve ekonomik nitelikli birtakım destekleyiciler bulunmaktadır. Bu çerçevede bireyin ailesi, en geniş aile çevresi, arkadaşları, partnerleri, öğretmenleri, iş arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel ya da etnik gruplar ile bireyin içinde yaşadığı toplum gibi faktörler o bireyin sosyal destek kaynaklarını meydana getirmektedir (Yıldırım, 1997: 81).

Sosyal destek kavramıyla ilgili olarak ilk kabul gören tanımlamalardan biri Cobb'a aittir. Cobb (1976: 300)'a göre sosyal destek; bireyi sevilen olduğuna, saygın ve değerli olduğuna veya karşılıklı yükümlülük ve iletişim ağına ait olduğunu hissettiren bilgilerden birine ya da bir kaçına sahip olma bilgisidir. Sosyal destek kişilerarası ilişkilerle bireylere sunulan psikolojik ve maddi kaynakları ifade eden çok boyutlu bir yapıdır. Fiziksel ve zihinsel sağlık üzerinde faydalı etkilere sahiptir.

(Rodriguez ve Cohen, 1998: 535). Sosyal destek, kaygı verici durumları ortadan kaldırmaya bile kişilerin endişe düzeylerini düşürmekte, kişilerin daha iyimser ve kendilerini daha fazla kontrol edebilir hissetmelerini, stresle başa çıkmak için yeni yollar deneme konusunda daha istekli olmalarını sağlamaktadır (Baltaş, 2007: 150) .

House (1981)'un sosyal destek tanımı dört temel destekleyici davranış veya eylemi içermektedir: Bunlar 1)duygusal destek (saygı, güven, dinleme, ilgi, etki); 2) değerlendirme desteği (onaylama, geri bildirim, sosyal karşılaştırma); 3)bilgi desteği (öneri, tavsiye, direktif, bilgi) ve 4)araçsal destek (para, eşya) dir.

House and Kand (1985) her biri sosyal desteğin genel bir parçası olan sosyal desteği tanımlayan ve ölçen üç yoldan bahsetmektedir. Bunlar;

- 1) Sosyal ilişkilerin varlığı veya miktarı (evlilik veya örgütsel bağlılık gibi)
- 2) Bir kişinin sosyal ilişkileri arasındaki yapıların niteliği; örneğin, genellikle bireyin sosyal ağı olarak adlandırılan boyut ve yoğunluk ile
- 3) Genellikle sosyal destek olarak adlandırılan ilişkilerin işlevsel içeriğidir. Örneğin bir bireyin sosyal ilişkilerinin yapısı ne kadar veya ne tür bir sosyal destek alacağını belirleyebilir.

Sosyal desteğe ilişkin tanımlamalara bakıldığında genel olarak sosyal destek, her türlü yaşam durumunda tüm bireyler açısından gereksinime yönelik doyumun sağlanmasında olduğu gibi biopsikososyal iyilik halinin güçlenmesi, korunması ve sürdürülebilmesi için oldukça önemli bir yere sahiptir (Özbesler, 2001: 10). Sosyal destek, çocuktan yaşlıya kadar tüm yaş gruplarında yapılan birçok araştırmada fiziksel, bilişsel ve kişilerarası ilişkilerdeki sağlıktan, genel iyi olma hali için pozitif bir tanımlayıcı olarak alanyazında belirtilmektedir (Oktan, 2005: 185).

1.3.2.Sosyal Destek Modelleri

Çok sayıda çalışma sosyal destek ve iyi oluş arasında pozitif bir korelasyon sunmuş olsa da teoride bu sonuç iki farklı süreçte gerçekleşebilir. Modellerden biri tamponlama (buffering) modelidir. Bu model desteğin sadece stres altında olan insanların iyi oluş durumları ile ilgili olduğunu öne sürmektedir. Tamponlama

modelinde desteğin stresli olayların potansiyel patojenik etkisini tamponlayarak kişileri koruduğu varsayılmaktadır. Alternatif modelde ise insanların stres altında olup olmadıklarına bakılmaksızın sosyal kaynakların yararlı bir etkisi olduğu önerilmektedir. Bu model için kanıtlar, Stres X Destek etkileşimi olmadan desteğin istatistiksel ana etkisinin gösterilmesinden kaynaklandığı için ana etki modeli olarak adlandırılır (Cohen ve Wills, 1985: 310-311.).

Ana etki modelinde sosyal rollerdeki düzenli sosyal etkileşim veya bütünlük olarak sosyolojik bir perspektiften ve sosyal etkileşim, sosyal entegrasyon, ilişkisel ödül ve statü desteği gibi psikolojik bir perspektiften kavramsallaştırılmıştır. Sosyal desteğin genelleştirilmiş bir yararlı etkisi, büyük sosyal ağların insanlara düzenli olarak olumlu deneyimler sağlaması ve toplumda istikrarlı, sosyal olarak ödüllendirilmiş bir dizi rol sağlaması nedeniyle ortaya çıkabilir. Bu tür bir destek olumlu bir etki, kişinin yaşam koşullarında öngörülebilirlik, istikrar duygusu ve kendi kendine değer tanınması sağladığı için genel iyi olma (refah) ile ilgili olabilir. Bir sosyal ağda entegrasyon, birinin psikolojik veya fiziksel bozukluk olasılığını arttıracak olumsuz deneyimlerden (ekonomik veya yasal sorunlar) kaçınmasına da yardımcı olabilir. Sosyal destek artışının mevcut destek seviyesine bakılmaksızın iyilik halinde bir artışa yol açacağı öngörülmektedir (Cohen ve Wills, 1985: 311-312.).

Tamponlama modelinde stres; bir durumu tehdit edici veya başka türlü talep edici bir durumda uygun başa çıkma tepkisinin bulunmamasında ortaya çıkan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kişinin karşılaştığı duruma vermesi gerektiğini düşündüğü ancak buna uygun bir yanıt bulamadığı durumlardır. Olumsuz etki, fizyolojik yanıtların artması ve davranışsal uyarlamalar stresin değerlendirilmesi için karakteristik etkilerdir. Stres, çaresizlik duyguları ve olası özgüven kaybı ile ilgilidir. Çaresizlik duyguları, etkili tepki gerektiren durumlarla başa çıkma algılanmadığında ortaya çıkar. Saygı kaybı, bazı dış nedenlerin aksine bireyin yeterli bir şekilde başa çıkamama durumunda kendi becerisine veya istikrarlı kişilik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkabilir. İlk olarak destek, stresli bir durumla veya böyle bir durumun olma ihtimalinde stres değerlendirme yanıtını hafifleterek veya önleyerek stres reaksiyonu arasına müdahale edebilir. Başkalarının gerekli kaynak sağlaması veya sağlayabileceği algısı bir durumun yol açtığı zarar potansiyelini yeniden

tanımlayarak, başa çıkma konusunda algılanan kabiliyeti destekleyebilir. Böylece belirli bir durumun çok stresli olarak değerlendirilmesi önlenebilir. İkinci olarak stresin tepkimesini azaltarak veya ortadan kaldırarak veya fizyolojik süreçleri doğrudan etkileyerek, stres deneyimi ile patolojik sonucun başlangıcı arasında destek araya girebilir. Böylece destek, problemin çözümünü sağlayarak sorunun algılanan önemini azaltacağından nöroendokrin sistemini sakinleştirerek kişilerin algılanan strese daha az reaktif olmalarını sağlar. Böylelikle sağlıklı davranışları kolaylaştırarak stres değerlendirmesinin etkisini hafifletebilir (Cohen ve Wills, 1985: 312-313).

1.3.3.Sosyal Destek Algısı

Bireylerin ihtiyaç duyduğu destek zamana, kişiye, yaşanan soruna, bireylerin beklentisine ve gereksinimlerine göre çeşitlilik gösterebilir. Bireyin çevresinde bulunan destek sistemleri birey için farklı işlevlere sahip olabilir. Bu sebeple önemli olan sosyal destek sistemlerinin bireyde yarattığı etkidir. Bir başka deyişle sosyal destek sistemleri kadar bireyin sosyal desteği nasıl algıladığı ve onun ihtiyaçlarına ne derecede cevap verebildiği önemlidir.

Sosyal desteğin varlığı kadar, desteğin ne ölçüde hissedildiği önemlidir. Bireylerin kendisinde veya destek kaynaklarında ortaya çıkan değişimler sebebiyle sosyal destek düzeyleri değişiklik gösterebilir. Yapılan birçok araştırma sosyal destek sisteminin bireyin psikososyal sorunlarının çözümünde, önlenmesi ile tedavisinde ve zor durumlarla başa çıkabilmesinde oldukça güçlü bir kaynak olduğunu ortaya koymuştur (Yıldırım, 1997: 81). Sosyal destek kişi ve çevre arasındaki bir işlemdir. Bu nedenle sosyal destek tanımı sadece sosyal ilişkilerin sayısı veya işlevi değil desteğin algılanmasını da kapsamaktadır (Procidano ve Hellers, 1983; Tusaie ve Dyer, 2004).

Algılanan sosyal destek; ötekilerden elde edilebilen sevgi, saygı ve sosyal bağlanmanın birey tarafından nesnel olarak bilişsel değerlendirilmesidir. Algılanan sosyal destek, değerli olduğunu, sevildiğini hissetmeyi ve ötekilerle ilişkisinde önemli olduğunu düşünerek iyi hissetmeyi içermektedir (Oktan, 2015: 185).

1.4.YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Literatür taraması sonucunda sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan yoksul kadınların sosyal destek algılarını ve yılmazlık düzeylerini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yoksul kadınlar, yılmazlık ve sosyal destekle ilgili farklı gruplarda ve alanlarda yapılan önemli araştırmalar bulunmaktadır.

1.4.1.Kadın Yoksulluğu Alanında Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde son yıllarda yoksul kadınlarla ilgili yapılan araştırmalarda bir artış olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında, araştırmaların kadınların yoksullaşma süreçlerine, yoksulluk sebebiyle karşılaştıkları sorunlara, yoksulluğun kadınlar üzerindeki psikososyal etkilerine, kadınların yoksulla baş etme mekanizmalarına odaklandığı görülmektedir.

Çamur Duyan (2006) tarafından 458 yoksul kadın ile yapılan çalışmada, kadınların sosyodemografik özellikleri, yoksulluğu yaşayış biçimleri, yoksulluğu nasıl değerlendirdikleri, yoksullukla bağlantı sorunları, baş etme biçimleri ve yaşam beklentileri incelenmiştir. Araştırmada kadınların eğitim düzeyinin düşük olduğu, göç deneyimlerinin bulunduğu, ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, yoksulluğu kader olarak değerlendirdikleri, sosyal destek anlamında akrabalık ilişkilerinin çok az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lofti (2017) tarafından meme kanseri 110 yoksul kadınla yapılan çalışmada algılanan sosyal desteğin kadınların hastalıkta baş edebilmesinde önemli olduğu, düşük eğitilmiş ve meslek sahibi olmayan kadınların baş etme stratejilerinin dini öğretilerle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.

Akalın tarafından (2019) 20 yoksul kadınla yapılan çalışma sonucunda yoksulluğun kadınların psikososyal durumunu etkilediği, kendilerine ait gelirlerinin olmadığı, küçük yaşlarda evlendirildikleri, göç öyküsünün bulunduğu, ihtiyaçlarını karşılayamadıkları tespit edilmiştir.

Bayır (2018) araştırmasında 2000-2015 yılları arasında Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde kadınların yoksullaşmasını etkileyen sosyal, ekonomik ve politik göstergeleri karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye’de kadın yoksulluğunun

Avrupa Birliği ÷lkerinden daha y÷ksek olduğu, T÷rkiye'nin kadınların yoksulluk riskinde ilk beş ÷lke arasında yer aldığı, en zengin ve en yoksul kadınlar arasında gelir farkı en y÷ksek olan ÷lkenin T÷rkiye olduğu, T÷rkiye'de kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe istihdam olanaklarının azaldığı ve işsizliği daha kapsamlı yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kadınların yoksulluk deneyimlerinin, duygularının, tutumlarının ve davranışlarının belirlenmesi amacıyla 30 kadın ile yapılan nitel araştırma sonucunda Büyükyör÷k (2019) kadınların yoksulluklarının çocukluktan itibaren devam ettiğini, yoksulluk sebebiyle psikososyal ve fiziksel yoksunluklara maruz kaldıklarını, çocukları için yoksullukla mücadele etmeye çalıştıklarını tespit etmiştir.

Yoksulluk bağlamında kadınların deneyimledikleri sosyal dışlanmanın belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada (Kayalar, 2019) güvenlik, barınma, istihdam, sağlık, toplumsal kaynaklar, sosyal kaynaklar, eğitim ve istihdam alanında yoksul kadınların yaşadıkları sosyal dışlanma boyutları incelenmiştir.

1.4.2.Aile Yılmazlığı Alanında Yapılan Çalışmalar

Yılmazlık çalışmaları zorlukların ortasında başarılı çocukların olduğunu fark eden –çocukların zorlukların nasıl üstesinden gelerek iyi bir gelişimsel sonuç elde edebilmeleri- öncü araştırmacıların risk araştırmalarından ortaya çıkmıştır. Bu öncü araştırmacılar bu tür çocukların riski azaltmanın, güçlülüğü arttırmanın ve gelişim sürecini daha olumlu yönlere kaydırmanın mümkün olan yollarını gösterebileceğini kabul etmiştir (Masten ve Coatsworth, 1998: 205). Yılmazlık alanında boylamsal araştırmaların önemli bir yeri olduğu gör÷lmektedir.

Anthony (1974) ve Garmezy (1974, 1981) sağlıklı sonuçları olan (yanlış pozitif/false positives) yüksek riskli çocukların incelenmesinin psikopatolojinin doğası ve etiyojisi hakkındaki bilgileri geliştirebileceğini, dezavantajlı çocuklara müdahale için verimli talimatlar önerebileceğini ve öngörücü doğruluğu arttırabileceğini savunmuştur. Bu yanlış pozitif çocuklar, en çok yenilmez olmakla birlikte çeşitli şekillerde dokunulmaz (Anthony, 1974; Garmezy, 1974, 1981; Rutter, 1979), strese dayanıklı (Antonovsky, 1974; Garmezy, 1981), yılmaz (O'Grady ve Metz, 1987) ve hatta süper çocuklar (Kaufman, Grunebaum, Cohler ve Garner, 1979)

olarak adlandırılmıştır. Rutter (1981) daha geniş olarak genel koşullarında olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu bilinen koşullara ve strese rağmen duygusal ve davranışsal sorunlar getirmeyen çocukları yılmaz çocuklar olarak tanımlamıştır.

O'Grady ve Metz (1987) yaptıkları boylamsal çalışmada önemli olumsuz sonuç riski taşıdığı bilinen şartları ve stresleri yaşamış küçük çocuklarda sağlıklı uyumla ilgili faktörleri incelemiştir. Çalışmada çocuğu yüksek risk altında bıraktığı düşünülen koşullar, ebeveynlerde şizofrenik veya duyuşsal bozukluk, kronik yoksulluk, zor mizaç, sorunlu anne-bebek bağlanması ve perinatal stresdir. Bu çalışma erken bebeklik döneminde ortaya çıkan risk faktörlerine odaklanmıştır. Çalışmanın sonucunda yaşam olaylarının bebeklik riski faktörlerinin olumsuz etkilerini sinerjistik olarak büyüttüğü, sosyal destek ve iç kontrol oryantasyonunun risk ve stresin etkilerini güçlü bir şekilde tamponladığı tespit edilmiştir.

Werner tarafından 1993 yılında yapılan Kauai Boylamsal Araştırması yılmazlık alanındaki en önemli araştırmalardan biridir. Bu araştırmada Hawaii'de 1955 yılında doğan 698 bebek doğum öncesi, doğum esnası ve 1-2-10-18-32 yaşlarında izlenerek, çocuklar üzerindeki risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin etkileri incelenmiştir. Yoksulluk, boşanmış ebeveyn, psikopatolojik belirtiler veya doğum sonrası stres bakımından bebeklerin %30'u risk altında olarak değerlendirilmiştir. Ancak ilerleyen yaşlarda risk altında olduğu düşünülen çocukların farklı özellikler gösterdiği, bir kısmının kendini güvenen, yeterli ve yardımsever bireyler olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucunda yüksek risk grubunda olduğu düşünülen ancak yılmaz özellikler gösteren çocukların çevrelerinde destek veren ve olumlu rol model olan bireyler olduğunu, sosyal destek ve yardım arama davranışları olduğunu ve bu çocukların yetişkin olmaya geçişle birlikte ev ortamlarından uzaklaşarak okul, iş gibi daha uygun çevrelere yöneldikleri tespit edilmiştir.

Sameroff vd tarafından 1993 yılında yapılan boylamsal çalışmada; yoğun psikopatoloji özellikleri gösteren annelerin çocukları ile herhangi bir problemi olmayan annelerin çocukları 4 yaşında ve 13 yaşında sosyal ve duygusal işlevleri açısından karşılaştırılmışlardır. Çocuklar 4 yaşında olduğunda annelerin kaygı düzeyi, ruhsal durumları, buldukları etnik grubun dezavantajları, ebeveynlerin

işsiz veya düşük gelirlili olması, düşük eğitim düzeyi gibi risk faktörleri incelenmiştir. Daha sonra çocuklar 13 yaşında iken çocukların yılmazlık durumları karşılaştırılmıştır. Yılmaz çocukların yılmaz olmayanlara göre benlik saygısı ve iç kontrol odağının daha yüksek olduğu, ebeveynlerin çocuğun gelişiminde olumlu etkilerinin olduğu, ebeveynleri tarafından daha az eleştirildikleri ve annelerin daha düşük oranda depresyonda oldukları tespit edilmiştir.

Diğer bir önemli boylamsal çalışma da 1947 yılında Marianne Cederblad tarafından İsveç'te başlatılmış olup, 590'ı çocuk olmak üzere 2550 kişi ruh sağlığı açısından değerlendirilmiştir. Araştırmanın başlangıcında 8 yaşındaki 590 çocuktan 148'inin üç ve üzeri risk faktörüyle karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Bu 148 çocuk 50 yıl sonra tekrardan değerlendirildiğinde risk durumlarına rağmen çocukların 3/4'ünün psikopatolojik belirtilerek göstermedikleri tespit edilmiştir.

Kesitsel araştırmalara arasında 1992 yılında Van Riper vd tarafından Down sendromlu çocuğu olan ve engelli çocuğu olmayan ailelerin karşılaştırıldığı araştırmada aile işlevlerinin yerine getirilmesi açısından iki aile grubunda da önemli bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Heiman (2002) zihinsel ve fiziksel engel ile öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip 32 ebeveynle yaptığı araştırmada anne ve babaların yılmazlık durumlarının nasıl ortaya çıktığını anlayabilmek için onlarla gelecek beklentileri, sosyal destek kaynakları, şüana ilişkin kaygıları ve engelli çocuğun doğumuna yönelik tepkileri konusunda görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda 1) aile, arkadaş ve profesyoneller ile açıkça tartışma ve onlara danışmanın, 2) ebeveynler arasında güçlendirici ve destekleyici olumlu bağ kurmanın, 3) aile üyelerine yoğun ve sürekli devam eden eğitim, tedavi ve psikolojik destek sağlamanın, 4) aile ilişkilerine, engel durumuyla başa çıkmaya ve çocuklarına yönelik olumlu ebeveyn duygularına sahip olmanın ebeveynlerin yılmazlık durumlarını sağlayan faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Yılmazlık araştırmaları, sosyal desteğin ve etkili başa çıkma stratejilerinin, zorluk durumlarının üstesinden gelmede ve anne-babaların yılmaz olmasını sağlamada önemli iki koruyucu faktör olarak öne çıktığını göstermektedir (Bayraklı, 2010: 83).

1.4.3.Sosyal Destek Alanında Yapılan Çalışmalar

Sosyal destek alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, araştırmaların genellikle belirli bir zorluğa maruz kalan çocukların, ebeveynlerin ya da bireylerin sosyal destek sistemlerine, yılmazlık durumlarına, algılanan sosyal destek düzeylerine ve psikososyal durumlarına yönelik olduğu görölmektedir.

Elias ve Haynes (2008) sosyal ve ekonomik zorlukları olan 282 üçüncü sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmada öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin ve sosyal-duygusal yeterlilik düzeylerinin öğrencilerin yılsonundaki başarılarına katkı sağladığını tespit etmiştir.

Bayraklı (2010) tarafından zihinsel engelli çocuğu olan ve olmayan ailelerin yılmazlığını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amacıyla toplam 491 anne ile yapılan araştırma sonucunda sosyal desteğin problem odaklı başa çıkmayı ve yılmazlığı olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Dayıoğlu (2008) üniversite sınavına hazırlanan adaylarda psikolojik sağlamlılık, algılanan sosyal destek, öğrenilmiş güçlülük ve cinsiyet arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada erkeklerin psikolojik sağlamlılık puanlarının daha yüksek olduğunu, öğrenilmiş güçlülük ve algılanan sosyal destek düzeyi ile psikolojik sağlamlılık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Öntaş Cankurtaran (1998) kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek ve ruh sağlığı durumlarının belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada arkadaş ve toplam algılanan sosyal desteğin ruh sağlığı üzerine etkisi olduğu, çocuğun kurum bakımına alındığı yaşı aileden alınan sosyal desteği etkilediği sonucuna varılmıştır.

Özbesler'in (2001) lösemili çocuğu olan annelerin ve babaların sosyal destek sistemlerinin aile işlevleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında ailelerin birincil sosyal destek kaynaklarının kendi anne ve babaları olduğu, kardeşlerinin, akrabaların ve arkadaşlarının da diğer sosyal destek kaynakları olduğunu belirlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, tanımları, etik boyutu, tasarımı, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmaktadır.

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada sosyal ve ekonomik destek alan kadınların aile yılmazlık düzeylerinin ve algılanan sosyal destek düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama araştırması, araştırmacı tarafından aynı soruların çok sayıda bireye sistematik olarak sorulduğu ve cevaplarının kaydedildiği nicel bir araştırmadır. İlişkisel tarama modelinde iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimin veya derecenin var olma durumu belirlenmeye çalışılır. Araştırmacı tarafından herhangi bir etkileme ya da değiştirme yapılmamaktadır (Neuman, 2010: 68; Karasar, 2009: 114).

Bu çalışmada kullanılan değişkenler katılımcıların yaşı, yaşadığı yer, çalışma durumu, gelir düzeyi, eğitim durumu, medeni durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımının kimin tarafından yapıldığı, ne kadar süredir SED hizmetinden faydalandığı, SED hizmetinin etkili olup olmadığına ilişkin görüşleri ve kişilerin kendilerine destek olduğunu düşündükleri kişiler veya kurumlar olarak belirlenmiştir.

2.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti, ailelerin sosyoekonomik yoksunluk durumu ile karşı karşıya kaldıklarında çocukların bakım ve sorumluluğunun aile içerisinde devam ettirilmesi amacıyla sunulan bir sosyal hizmet müdahalesidir. Hizmet süresince çocuğun bakım, gözetim ve ihtiyaçlarının karşılanması için bakım tedbir kararı almak yerine, çocuğun ailesiyle birlikte yaşamaya devam etmesini sağlamak için ailelere nakdi yardım ve psikososyal destek hizmeti sunulmaktadır. Bu

destek çocuğun bakım ve sorumluluğunu üstlenen bireye sağlanmaktadır. Sosyoekonomik destek alan bireylerle yapılan çalışmalara (Meraki, 2019; Kırılıoğlu, 2015; Bülbul, 2019; Yıldız, 2019) bakıldığında çocuğun bakım ve sorumluluğunun toplumsal olarak kadına yüklenmesinin de etkisiyle bu hizmet modelinden faydalanan bireylerin çoğunlukla kadın olduğu görülmektedir.

Bu model Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından aile ve çocuklarla mesleki çalışmalar yapılmasını, gençlerin ve ailelerin ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde sosyal sorunların tespiti ve çözümlenmesinde gerekli rehberlik ve desteğin sağlanarak hayat standartlarının yükseltilmesini, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun ailesi veya yakınları ile ekonomik desteğe ihtiyaç duyan gençlerin en kısa sürede kendi imkânlarıyla yaşamlarını sürdürebilecekleri koşullara kavuşturulmasını, durumu uygun olan çocukların bakım tedbiri kararı alınmadan ailesi veya yakınları yanında desteklenmesini, sosyal hizmet kuruluşlarında koruma altında bulunan çocuklardan sosyal ve ekonomik destek ile ailesinin yanına döndürülmeleri uygun olanların bakım tedbir kararlarının kaldırılarak aile ortamında bakılması ve desteklenmesini amaçlamaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerine Hakkında Yönetmelik, 2015). Bu hizmet modelinde ailenin temel işlevlerinden biri olan çocuğun korunması ve yetiştirilmesi (Murdock, 1965; Giddens, 2008; Parsons, Bales ve Olds, 1956) devlet eliyle aile kurumu içinde desteklenmektedir. Destek sürecinde çocuğun bakım ve ihtiyaçlarının karşılanmasına engel oluşturan sorunların çözümlenmesi, ailenin işlevlerini kendi kendine yerine getirebilecek ve sağlıklı bir şekilde kendini devam ettirebilecek düzeye gelebilmesi beklenmektedir. Beklenen bu değişim sürecinde ailelerin yılmazlık durumlarının, karşılaştıkları güçlükler karşısında mücadele edebilme ve kendi kendine işlevselliğini sürdürebilme özelliğini kazanabilmesinde önemli olduğu düşünülmektedir. Aile yılmazlığı, karşılaşılan güçlükler veya krizler sonrasında bazı ailelerin neden sorunların üstesinden gelemezken bazı ailelerin sorunların üstesinden gelebildiğini açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır.

Yapılan alan yazın incelemesinde yılmazlık çalışmalarının okul öncesi eğitime devam eden çocuklar (Wampler, Halverson, ve Deal, 1996; Aydın, 2018; Erdem, 2017) ilköğretime devam eden ve çeşitli risk faktörleri belirlenen öğrenciler (Elias ve Haynes, 2008; Im ve Kim, 2011; Arnold, 2003; Wu, Tsang ve Ming, 2012;

Gizir, 2004; Kaya,2007), lise öğrencileri (Özcan, 2005; Reis, Colbert ve Hebert, 2005; Gillham ve diğerleri, 2007; Oktan, 2008; Onat, 2010; Hamill, 2003) üniversite öğrencileri (Terzi, 2005; Demirbaş, 2010; Wilks, 2008; Yalım, 2007; Steinhardt ve Dolbier, 2008), çeşitli risk faktörleri belirlenen gençler (Holmes vd 2015; Yılmaz-Irmak, 2008; Sipahioğlu, 2008; Sağlam, 2012; Dayıoğlu, 2008; Çakar, 2011), kayıp, hastalık veya herhangi bir krizle karşılaşan bireyler (Atalay, 2018; Ong, Bergaman, Bisconti ve Wallace, 2006) ve yetişkinler ile (Markland ve Woods, 2008; Basım ve Çetin, 2011; İnce, 2016; Sağlam, 2015; Hjemdal, Friberg, Stiles, Rosenvinge ve Martinussen, 2006; Turgut, 2018; Gallwey, 2013) yapıldığı görülmektedir.

Aileleri konu alan yılmazlık çalışmalarının ise engelli çocuğa sahip aileler (Muir, Tudball ve Robinson, 2008; Bauman, 2004; Özbay ve Aydoğan, 2013; Kadı, 2016; Kocakaya, 2017; Taşdemir, 2013; Çetrez İşcan ve Malkoç,2017; Gardner ve Harmon, 2002; Garwick, Kohrman, Titus, Wolman ve Blum, 1999; Heiman, 2002; Turan, 2017; Dalkılıç, 2016; Van Riper, Ryff, ve Priadham, 1992; Britner, Morog, Pianta ve Marvin, 2003;), evlilik ve boşanma süreçleri (Kaynar, 2016; Buluş ve Bağcı, 2016; Tosun, 2014) bekâr anneler (Brodsky, 2002;) son bir yıl içerisinde herhangi bir kriz durumuyla karşı karşıya kalmış olan anneler (Cohen, Slonim, Finzi, ve Leichtentritt, 2002) yoksul aileden gelen ergenler ve onların anneleri (Taylor ve diğerleri, 2000;), kanserli çocuğu olan aileler (McCubbin, Balling, Possin, Friedrich ve Bryne, 2002;) ailede psikolojik bozukluğu bulunan birey olan aile üyeleri (Greeff, Vansteenwengen ve Ide, 2006;) özel yetenekli çocuğu olan ebeveynler (Kahvecioğlu, 2016) ailede şiddet maruz kalan çocuklar ve anneler (Howell, 2010) ile yapıldığı görülmektedir.

Ailelerin yılmazlık düzeylerine katkı sağlayan en önemli etkenlerin sosyal destek, maneviyat, sahip olunan olumlu bakış açısı, aile içerisindeki birbirlerine bağlılık, esnek olma ve özgünlük/ilişkisel özgünlükler olduğu belirlenmiştir (Palancı, 2018). Özbay ve Aydoğan (2013: 139)'a göre ise sosyal destek ve ekonomik kaynaklar aile yılmazlığına katkı sağlayan durumlardır.

Alan yazına bakıldığında ülkemizde yapılan araştırmalarda (Ayar, 2018; Bektaş, 2018; Ravanoğlu, 2018; Kaner ve Bayraklı, 2009; Çakır, 2009; Özbay ve Aydoğan, 2013; Sürücü ve Özcan, 2009) ve farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda

(Lietz vd 2011; Lee vd, 2004; Heiman, 2002; Bauman; 2004) sosyal desteğin aile yılmazlık düzeyine katkı sağlayan en önemli faktörlerden biri olduğu, sosyal destek algısı ve yılmazlık durumunun olumlu yönde birbirini etkilediği belirtilmektedir.

Aile yılmazlığı ve sosyal destek alanında yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, yoksul kadınların yılmazlık durumları ve sosyal destek algıları ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamış olup; bu eksikliğin giderilebilmesi için sosyoekonomik yoksunluk içerisinde oldukları tespit edilerek sosyal ve ekonomik destek hizmeti sağlanan yoksul kadınların aile yılmazlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan yoksul kadınların aile yılmazlık düzeylerinin ve çok boyutlu algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç çerçevesinde araştırmanın alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

- Sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan kadınların yılmazlık düzeylerinin belirlenen bağımsız değişkenlere (yaş, yaşadığı yer, çalışma durumu, gelir düzeyi, eğitim durumu, medeni durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımının kim tarafından yapıldığı, ne kadar süredir SED hizmetinden faydalandığı, SED hizmetinin sorunların çözümünde etkili olup olmadığına dair görüşleri, destek olduğunu düşündükleri kişiler ve kurumlar) göre incelenmesi,
- Sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan kadınların sosyal destek algılarının belirlenen bağımsız değişkenlere (yaş, yaşadığı yer, çalışma durumu, gelir düzeyi, eğitim durumu, medeni durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımının kim tarafından yapıldığı, ne kadar süredir SED hizmetinden faydalandığı, SED hizmetinin sorunların çözümünde etkili olup olmadığına dair görüşleri, destek olduğunu düşündükleri kişiler ve kurumlar) göre incelenmesi ve
- Sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan kadınların aile yılmazlık düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Aile yılmazlığı ve sosyal destek alanında yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde sosyal ve ekonomik destek alan ailelerle ilgili bir çalışmaya rastlanılmamış olup; bu eksikliğin giderilebilmesi için sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulan kadınların aile yılmazlık düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesinin alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden Kasım-Aralık 2019 tarihleri arasında aktif olarak sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan 93 kadın ile sınırlıdır.

Araştırmaya katılan kadınların aile yılmazlıkları Aile Yılmazlık Ölçeği'nin ölçtüğü nitelikler, sosyal destek algıları Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

2.6. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Bu bölümde araştırmada kullanılan bazı kavramların tanımları yer almaktadır.

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulan yoksul kadın: Sosyal inceleme raporu sonucunda yerel hayat şartlarına göre asgari düzeyde bakım ve sorumluluğunu üstlendiği çocuğu geçindirebilmek için yeterli kazanç, gelir veya mala sahip olamama durumunda olan kadınları kapsamaktadır.

Aile Yılmazlığı: Sosyal ve ekonomik destek hizmeti sağlanan yoksul kadınların karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelebilme kabiliyetlerini ifade etmektedir.

Sosyal Destek: Sosyal ve ekonomik destek hizmeti sağlanan yoksul kadınların aile, eş, arkadaş, kurum gibi çevresinde bulunan sistemler tarafından sağladığı ayni ve nakdi yardımları kapsamaktadır.

2.7. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU

20.03.2019 Tarih ve 2019/05.21 Karar numarası ile Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (EK-IV). Araştırmanın uygulama izni Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na ait 26.09.2019 tarih ve 6 sayılı yazı (EK-V) ile uygun görülmüştür.

Araştırmanın uygulama aşamasında katılımcılara araştırma hakkında açıklayıcı bilgi verilerek araştırmaya katılmaya gönüllü olan bireylerden Aydınlatılmış Onam Formu aracılığıyla yazılı ve imzalı izin alındıktan sonra veri toplama araçları uygulanmıştır.

2.8. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Amasya Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden aktif olarak sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan 93 kadın oluşturmaktadır.

Araştırmada tam sayım yapılarak Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden aktif olarak sosyal ve ekonomik destek alan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan tüm kadınlara ulaşılması sağlanmıştır.

Katılımcılar ile Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nde veya kişilerin ikamet adreslerinde yüz yüze görüşme yapılarak veri toplama araçları araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

2.9. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" (EK-I), ailelerin yılmazlık düzeylerini ölçmek amacıyla Kaner ve Bayraklı (2010) tarafından geliştirilen "Aile Yılmazlık Ölçeği" (EK-II); Eker vd (2001) tarafından geçerlilik ve güvenilirliğinin yapılan "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" (EK-III) kullanılmıştır.

2.9.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan kadınların yaşı, yaşadığı yer, çalışma durumu, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, medeni durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımının kim tarafından yapıldığı, ne kadar süredir SED hizmetinden faydalandığı, SED hizmetinin etkili olup olmadığına dair görüşleri ile kendilerine destek olduğunu düşündüğü kişiler ve kurumları içeren bilgi formudur.

2.9.2. Aile Yılmazlık Ölçeği

Aile Yılmazlık Ölçeği 4 alt boyuttan oluşmaktadır.

1. Mücadelecilik: Güç koşullarla mücadele edebilme, zorlukların üstesinden gelebilme, olumsuz koşullara rağmen ayakta kalabilme ve risk alabilme gücüyle ilgili 17 maddeden oluşmaktadır (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 23, 25).

2. Öz-Yetkinlik: Bu alt ölçeğin maddeleri bireylerin yaşamını etkili şekilde sürdürebilmesi için gerekli özellikleri ifade etmektedir. Dokuz maddeden oluşmaktadır (22, 24, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 37).

3. Yaşama Bağlılık: Bu alt ölçek yaşama olumlu bakışı ve yaşama olumlu katılımı ifade eden sekiz maddeyi içermektedir (6, 16, 17, 18, 19, 21, 26, 27).

4. Kendini Kontrol: Üç maddeden oluşan (29, 30, 32) alt ölçek bireyin yaşamını kontrol edebilmesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Kaner ve Bayraklı, 2010: 56).

Katılımcılar durumlarına uygun buldukları tepkilerini beşli likert tipi olan ölçekte kendilerine en uygun gelen seçeneği işaretleyerek belirlemektedirler. Maddelerden “beni çok iyi tanımlıyor” tercihi 5 puan, “beni iyi tanımlıyor” tercihi 4 puan, “beni orta düzeyde tanımlıyor” tercihi 3 puan, “beni biraz tanımlıyor” tercihi 2 puan, “beni hiç tanımlamıyor tercihi” 1 puandır. Tüm maddeler olumlu yönde ifade edilmiştir. Ölçekten alınan toplam puan ile aile yılmazlığı düzeyi belirlenmektedir. Aynı zamanda her bir alt ölçekten alınan puanlar ile de değerlendirme

yapılabilmektedir. Aile Yılmazlık Ölçeği'nden yüksek puan almak bireysel yılmazlık algısının da yüksek olduğunu ifade etmektedir (Kaner ve Bayraklı, 2010: 56).

2.9.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Zimet vd (1988) tarafından geliştirilmiş olup Eker vd tarafından 2001 yılında ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği yapılmıştır. On iki maddeden oluşan yedili likert tipi ölçek Kesinlikle Hayır'dan Kesinlikle Evet' e kadar 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 şeklinde 7 dereceli olarak oluşturulmuştur. Ölçeğin; bireylerin destek kaynaklarını yansıtan arkadaş, aile, özel kişi desteği olmak üzere üç alt boyutu ve her alt boyutta 4 maddesi bulunmaktadır. Ölçeğin 3, 4, 8, 11 maddeleri aile; 6, 7, 9, 12 maddeleri arkadaş desteğini belirtirken 1, 2, 5, 10 maddeleri ise özel kişi desteğini ölçmektedir. Ölçeğin alt boyutlarından en düşük 4 puan, en yüksek 28 puan alınabilmektedir. Toplam ölçek puanı, ölçeğin alt boyutlarının toplanması ile bulunmaktadır. Ölçeğin tamamından en düşük 12, en yüksek 84 puan alınabilmektedir. Alınan puanların yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir (Eker vd 2001).

Bu çalışma kapsamında ölçeklere ait güvenilirliğin değerlendirilmesine ilişkin analizlerin sonucu Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: AYÖ ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutlarına Ait Güvenilirlik Katsayısı(α)

Ölçekler ve Boyutlar	Madde Sayısı	Güvenilirlik Katsayısı(α)
Mücadelecilik	17	0.916
Öz yetkinlik	9	0.876
Yaşama bağlılık	8	0.858
Kendini kontrol	3	0.545
Aile yılmazlık	37	0.951
Aile	4	0.852
Arkadaş	4	0.778
Özel bir insan	4	0.820
Çok boyutlu algılanan sosyal destek	12	0.920

Tablo 1’ de yer alan ölçeklerin ve alt boyutlarının güvenilirliği mücadelecilik (0.916), öz yetkinlik (0.876), yaşama bağlılık (0.858), kendini kontrol (0.545), aile yılmazlık (0.951), aile (0.852), arkadaş (0.778), özel bir insan (0.820), çok boyutlu algılanan sosyal destek (0.920) güvenilirlik değerlerinin olduğu tespit edilmiştir.

2.10. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Verilerin toplanması için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulama izni verilmesinin ardından araştırmacı tarafından Merzifon SHM’den aktif olarak SED alan müracaatçıların katılım sağladığı bir eğitim programı düzenlenmiştir. Program sonrasında katılımcılara araştırma konusunda bilgilendirme yapılarak gönüllü olan müracaatçılar araştırmaya katılmıştır. Eğitime katılmayan müracaatçılar ile Merzifon SHM’nde veya ikamet adreslerinde yüz yüze görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir. Veri toplama süreci Kasım-Aralık 2019 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Müracaatçıların ekonomik destek hizmetinden faydalanmaları sebebiyle oluşabilecek kaygıların önlenmesi amacıyla veri toplama sürecinden önce tüm katılımcılara araştırmanın amacı anlatılarak, bilgilerinin gizli tutulacağı ve verdikleri bilgilerin aldıkları sosyal ve ekonomik destek hizmetine olumsuz bir etkisi olmayacağı bilgisi verilmiştir.

2.11. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerden olan frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak yorumlanmıştır. Likert tipi ölçek kullanılan anketlerde, çoğu zaman veriler normal dağılmamaktadır. Normal dağılıma uygunluk Q-Q Plot çizimi ile incelenebilir (Chan, 2003: 280-285). Araştırmada kullanılan ölçeklerin normallik analizleri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Araştırmada Kullanılan AYÖ'nin ve ÇBASDÖ'nin Normallik Analizi

	Çarpıklık		Basıklık	
	İstatistik Değeri	Standart Hata	İstatistik Değeri	Standart Hata
Aile yılmazlık	-0.625	0.250	0.686	0.495
Çok boyutlu algılanan sosyal destek	0.444	0.250	-0.982	0.495

Shao (2002) 'ya göre kullanılan verilerin normal dağılım göstermesi çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 3 arasında olmasına bağlıdır. Kullanılan ölçekler Tablo 2' de görüleceği üzere normal dağılım gösterdiği için istatistik değerlendirmelerinde parametrik testler kullanılmıştır.

Nicel değişkenlerimizin iki ilişkisiz örneklemden elde edilen puanların birbirinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test etmek için bağımsız t testi, ilişkisiz ikiden çok örneklem ortalamasının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Değişkenlerin aralarındaki ilişki korelasyon analizi ile analiz edilmiştir. Ölçeklerin güvenilir olup olmadığı güvenilirlik kat sayısıyla değerlendirilmiştir. Tüm testlerde hata oranı belirlenip $p < 0.05$ olduğu durumlarda gruplar arası fark istatistiksel olarak anlamlı kabul edilecektir. Verilerin çözümlenmesi ile oluşturulan tablolar ışığında yorumlar yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen katılımcılara ait tanıtıcı bulgular, ölçekler ve alt boyutlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesine ilişkin bulgular, ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular ve tartışma kısmına yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular; tanıtıcı bulgular, AYÖ ve alt boyutlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesine ilişkin bulgular, ÇBASDÖ ve alt boyutlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesine ilişkin bulgular, AYÖ ve alt boyutları ile ÇBASDÖ ve alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular olmak üzere 4 başlık altında toplanmıştır.

3.1.1. Tanıtıcı Bulgular

Katılımcıların genel özelliklerine göre dağılımına ait tanıtıcı bulgular (yaş, yaşam yeri, çalışma durumu, gelir durumu, eğitim düzeyi, medeni durum, çocukların bakımını üstlenen kişi, hizmet alma süresi, sed hizmetinin etkili olup olmadığına dair görüşü ve kendilerine destek olduğunu düşündükleri kişiler ve kurumlar) aşağıda tablolar halinde gösterilmektedir.

Araştırmaya katılanların yaşı, yaşam yeri, çalışma durumu ve gelir durumuna göre dağılımı Tablo 3’de ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların Yaşı, Yaşam Yeri, Çalışma Durumu ve Gelir Durumuna Göre Dağılımı (n=93)

Özellikler	n	%
Yaş	20-29	14 15.1
	30-39	39 41.9
	40-49	25 26.9
	50 ve üzeri	15 16.1
Yaşam yeri	İl	8 8.6
	İlçe	71 76.3
	Köy	14 15.1
Çalışma durumu	Evet	6 6.5
	Hayır	87 93.5
Gelir durumu	0-1000 TL	74 79.5
	1001-2000 TL	14 15.1
	2001 ve üzeri TL	5 5.4
Toplam	93	100,0

Katılımcıların %15,1’in 20-29, %41,9’unun 30-39, %26,9’unun 40-49 yaş aralığında ve %16,1’inin ise 50 ve üzeri olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %8,6’sının ilde, %76,3’ünün ilçede ve %15,1’inin ise köyde yaşadığı görülmektedir.

Katılımcıların çalışma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %6,5’inin çalışıyor %93,5’inin ise çalışmıyor olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %79,5’inin 0-1000 arasında, %15,1’inin 1001-2000 arasında ve %5,4’ünün ise 2001 ve üzeri gelire sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların eğitim düzeyi, medeni durumu, çocuk sayısı ve çocukların bakımını üstlenen kişi durumuna göre dağılımı Tablo 4’de ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Düzeyi, Medeni Durumu, Çocuk Sayısı ve Çocukların Bakımını Üstlenen Kişilere Göre Dağılımı (n=93)

Özellikler		n	%
Eğitim düzeyi	İlkokul	51	54.8
	Ortaokul	21	22.6
	Lise ve üzeri	21	22.6
Medeni durum	Hiç evlenmemiş	3	3.2
	Evli	29	31.2
	Boşanmış /Ayrı yaşıyor	50	53.8
	Eşi vefat etmiş	11	11.8
Çocuk sayısı	1	21	22.6
	2	41	44.1
	3 ve üzeri	31	33.3
Çocukların bakımını üstlenen kişi	Sadece anne	67	72.0
	Sadece baba	3	3.2
	Anne-baba birlikte	9	9.7
	Diğer	14	15.1
Toplam		93	100,0

Araştırmaya katılımcıların %54,8’inin ilkokul, %22.6’sının ortaokul ve %22.6’sının ise lise ve üzeri olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %3.2’si hiç evlenmemiş, %31.2’si evli, %53.8’i boşanmış veya ayrı yaşadığı, %11.8’inin ise eşinin vefat ettiği görülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayılarına göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %22.6’sının 1 çocuğa sahip olduğu, %44.1’inin 2 çocuğu olduğu ve %33.3’ünün ise 3 ve daha çok çocuğu olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çocukların bakımını üstlenen kişilere göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %72’sinin sadece anne, %3.2’sinin sadece baba, %9.7’sinin anne-baba birlikte ve %15.1’inin ise diğer olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılanların hizmet alma süresi, SED hizmetinin sorunların çözümünde etkili olup olmadığına dair görüşleri ve destek olduğunu düşündükleri kişiler/kurumlara göre dağılımı Tablo 5’te ayrıntılı bir şekilde yer almıştır.

Tablo 5: Katılımcıların SED Hizmeti Alma Süresi, SED Hizmetinin Etkili Olup Olmadığına Dair Görüşü ve Destek Durumlarına Göre Dağılımı (n=93)

Özellikler		n	%
Hizmet alma süresi	1 yıldan az	38	40.9
	1-3 yıl	33	35.4
	3 yıldan fazla	22	23,7
Sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmede etkili olduğunu düşünme	Evet	85	91.4
	Hayır	8	8.6
Destek olan kişiler/kurumlar	Aile	6	6.5
	Sosyal hizmet	44	47.3
	Sosyal yardım	12	12.9
	Sosyal hizmet+aile	8	8.6
	Sosyal yardım+sosyal hizmet	15	16.1
	Diğer	8	8.6
Toplam		93	100,0

Araştırmada katılımcılara %40.9’unun 1 yıldan az, %35.4’ünün 1-3 yıl ve %23.7’ sinin ise 3 yıldan fazla süredir sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulduğu görülmektedir.

Katılımcıların %91.4’ünün sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmede etkili olduğunu düşündüğü, %8.6’sının etkili olduğunu düşünmediği görülmüştür.

Katılımcıların kendilerine destek olduğunu düşündüğü kişilere ve kurumlara göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %6.5’ inin aile, %47.3’ünün sosyal hizmet, %12.9’unun sosyal yardım, %8.6’sının sosyal hizmet ve aile, %16.1’inin sosyal yardım ve sosyal hizmet, %8.6’sının ise diğer bir gruptan destek aldığını düşündükleri görülmektedir.

3.1.2. AYÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmada kullanılan Aile Yılmazlık Ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ait puan ortalamaları ve dağılımları aşağıda bulunan Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6: Aile Yılmazlık Ölçeği ve Alt Boyutlarının Puan Ortalamalarının Dağılımı

	<i>Min-max</i>	$(\bar{x} \pm SS)$
Mücadelecilik	18-85	63.23±13.63
Öz yeterlilik	16-45	39.26±6.72
Yaşama bağlılık	9-40	29.91±7.22
Kendini kontrol	3-15	11.59±2.78
Aile yılmazlık	61-185	144.01±26.77

Aile Yılmazlık Ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamalarının dağılımları; mücadelecilik ortalaması 63.23±13.63, öz yeterlilik ortalaması 39.26±6.72, yaşama bağlılık ortalaması 29.91±7.22, kendini kontrol ortalaması 11.59±2.78, aile yılmazlık ortalaması 144.01±26.77 şeklindedir.

Araştırmaya katılanların aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının yaşa, yaşam yerine, eğitim düzeyine, medeni durumuna, çocuk sayısına, çocukların bakımını üstlenen kişiye, hizmet alma süresine ve destek olan kişi/kurumlara göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü Anova (F) testi yapılmıştır.

Katılımcıların aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının çalışma durumuna ve sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmede etkili olduğunu düşünmeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere, bağımsız örneklem t testi yapılmıştır.

Katılımcıların yaşa, yaşam yerine, çalışma durumuna ve gelir durumuna göre AYÖ ve alt boyut puanlarının dağılımı Tablo 7’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların Yaşa, Yaşam Yerine, Çalışma Durumuna ve Gelir Durumuna Göre AYÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Ölçek ve Alt Boyutları				
	Mücadelecilik	Öz Yetkinlik	Yaşama Bağlılık	Kendini Kontrol	Toplam
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$
Yaş					
20-29	63.21±10.46	39.37±6.40	31.07±4.43	11.71±2.16	145.21±18.98
30-39	66.59±12.26	40.21±5.68	30.90±7.11	12.10±2.56	149.79±24.21
40-49	58.16±16.29	37.60±7.79	27.80±8.47	10.32±3.15	134.88±31.21
50 ve üzeri	63.00±13.43	39.67±7.74	29.80±7.25	12.27±2.74	144.73±28.91
F	2.006	0.777	1.077	2.612	1.864
P	0.119	0.510	0.363	0.056	0.141
Yaşam yeri					
İl	62.00±19.27	36.12±10.54	26.25±9.25	10.37±3.46	134.75±40.89
İlçe	64.08±13.02	39.81±6.18	30.49±7.04	11.73±2.76	146.12±25.01
Köy	59.64±13.58	38.28±6.76	29.07±6.75	11.57±2.50	138.57±26.29
F	0.651	1.266	1.361	0.853	0.989
P	0.524	0.287	0.262	0.430	0.376
Çalışma durumu					
Evet	70.50±12.29	42.00±3.79	32.33±8.26	13.00±1.67	157.83±24.42
Hayır	62.73±13.64	39.08±6.85	29.74±7.17	11.49±2.82	143.05±26.79
t	1.355	1.029	0.846	1.286	1.313
P	0.179	0.306	0.400	0.202	0.193
Gelir					
0-1000	62.83±13.76	39.13±6.83	29.48±7.38	11.51±2.89	142.97±27.06
1001-2000	64.28±12.05	39.85±5.17	32.50±5.99	12.21±2.15	148.85±22.85
2001 ve üzeri	66.20±18.13	39.60±9.91	29.00±7.87	11.00±2.78	145.80±36.14
F	0.188	0.073	1.067	0.487	0.292
P	0.829	0.930	0.348	0.616	0.748

*p<0.05

Katılımcıların yaşa, yaşam yerine, çalışma durumuna ve gelir durumuna göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0.05).

Katılımcıların eğitim düzeyi, medeni durumu, çocuk sayısı ve çocukların bakımını üstlenen kişilere göre AYÖ ve alt boyut puanlarının dağılımı Tablo 8’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların Eğitim Düzeyi, Medeni Durumu, Çocuk Sayısı ve Çocukların Bakımını Üstlenen Kişilere Göre AYÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Ölçek ve Alt Boyutları				
	Mücadelecilik	Öz Yetkinlik	Yaşama Bağlılık	Kendini Kontrol	Toplam
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$
Eğitim düzeyi					
İlkokul	60.80±13.90	38.64±7.53	28.84±7.92	11.39±3.01	139.68±29.04
Ortaokul	65.24±12.68	39.05±6.67	30.71±6.24	11.76±2.45	146.76±24.45
Lise ve üzeri	67.14±13.27	41.00±4.21	31.71±6.11	11.90±2.59	151.76±21.69
F	1.937	0.923	1.350	0.299	1.681
P	0.150	0.401	0.264	0.743	0.192
Medeni durum					
Hiç evlenmemiş	64.66±13.20	42.00±5.19	35.33±0.57	13.66±1.15	155.66±14.22
Evli	60.75±16.13	39.03±8.02	29.55±7.94	11.62±2.82	140.96±30.99
Boşanmış/Ayrı yaşıyor	64.48±12.89	38.92±6.49	29.50±7.35	11.24±2.88	144.14±26.63
Eşi vefat etmiş	63.72±10.27	40.72±4.24	31.27±5.17	12.54±2.20	148.27±17.26
F	0.465	0.386	0.765	1.265	0.400
P	0.707	0.763	0.517	0.291	0.753
Çocuk sayısı					
0-1	62.57±15.15	39.14±8.17	31.33±6.92	11.71±3.32	144.76±29.49
2	61.68±14.04	38.49±6.62	29.17±7.53	11.29±2.45	140.63±27.27
3 ve üzeri	65.74±12.04	40.38±5.80	29.93±7.11	11.90±2.85	147.96±24.38
F	0.811	0.704	0.616	0.446	0.668
P	0.448	0.497	0.542	0.642	0.515
Çocukların bakımını üstlenen kişi					
Sadece anne	62.32±14.26	38.59±7.04	29.07±7.58	11.40±2.84	141.40±28.32
Sadece baba	68.66±14.50	39.00±6.00	36.00±4.00	13.00±1.73	156.66±26.00
Anne baba birlikte	62.44±11.92	39.77±7.61	29.88±7.99	10.66±3.27	142.77±26.94
Diğer	66.92±11.69	42.21±3.84	32.64±3.99	12.78±1.96	154.57±15.93
F	0.602	1.142	1.714	1.579	1.175
P	0.616	0.337	0.170	0.200	0.324

*p<0.05

Katılımcıların eğitim düzeyine, medeni durumuna, çocuk sayısına ve çocukların bakımını üstlenen kişiye göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0.05).

Katılımcıların SED hizmeti alma süresi, SED hizmetinin sorunlarının çözümünde etkili olup olmadığına dair görüşlerine ve destek olan kişi/kurumlara göre AYÖ ve alt boyut puanlarının dağılımı Tablo 9’da ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların SED Hizmeti Alma Süresi, SED Hizmetinin Sorunlarının Çözümünde Etkili Olup Olmadığına Dair Görüşlerine ve Destek Olan Kişilere/Kurumlara Göre AYÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Ölçek ve Alt Boyutları				
	Mücadelecilik	Öz Yetkinlik	Yaşama Bağlılık	Kendini Kontrol	Toplam
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$
Hizmet alma süresi					
1 yıldan az	61.21±14.16	38.26±7.52	29.50±7.46	11.00±2.46	139.97±28.09
1-3 yıl	66.09±12.95	40.52±4.55	30.61±7.33	12.21±2.89	149.42±23.84
3 yıldan fazla	62.45±13.60	39.13±7.92	29.59±6.90	11.68±3.04	142.86±28.39
F	1.183	0.995	0.232	1.717	1.130
P	0.311	0.374	0.794	0.185	0.328
Sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmeye etkili olduğunu düşünme					
Evet	63.94±13.24	39.40±6.49	30.14±7.30	11.55±2.85	145.03±26.25
Hayır	55.75±16.37	37.88±9.25	27.50±6.28	12.00±2.00	133.13±31.57
t	1.639	0.611	0.988	-0.432	1.206
P	0.105	0.543	0.326	0.666	0.231
Destek olan kişiler/kurumlar					
Aile	70.00±13.08	42.33±4.72	33.33±8.16	11.50±3.73	157.17±27.98
Sosyal hizmet	61.88±14.00	38.40±7.62	29.02±7.50	11.38±2.82	140.70±28.30
Sosyal yardım	63.00±13.24	40.17±7.55	30.75±6.34	12.58±2.81	146.50±26.76
Sosyal hizmet+aile	70.00±9.15	41.50±3.25	33.38±5.32	12.00±2.20	156.88±15.08
Sosyal yardım+sosyal hizmet	61.67±14.91	39.40±4.90	28.07±7.15	10.93±3.01	140.07±24.86
Diğer	63.67±14.16	37.44±6.91	31.33±7.40	12.11±1.90	144.56±28.35
F	0.818	0.669	1.035	0.602	0.875
P	0.540	0.648	0.402	0.699	0.501

*p<0.05

Katılımcıların hizmet alma süresine, sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmeye etkili olup olmadığına dair görüşlerine ve destek olan kişilere/kurumlara göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0.05).

3.1.3. ÇBASDÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmada kullanılan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ait puan ortalamaları ve dağılımları aşağıda bulunan Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Alt Boyutlarının Puan Ortalamalarının Dağılımları

	<i>Min-max</i>	$(\bar{x} \pm SS)$
Aile	4-28	13.19±8.08
Arkadaş	4-28	14.52±7.60
Özel bir insan	4-28	14.29±7.96
Çok boyutlu algılanan sosyal destek	12-84	42.01±21.53

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamalarının dağılımları; aile ortalaması 13.19±8.08, arkadaş ortalaması 14.52±7.60, özel bir insan ortalaması 14.29±7.96, çok boyutlu algılanan sosyal destek ortalaması 42.01±21.53 şeklindedir.

Araştırmaya katılanların ÇBASDÖ ve alt boyutlarının ortalamalarının yaşa, yaşam yerine, gelire, eğitim durumuna, medeni duruma, çocuk sayısına, çocukların bakımını üstlenen kişiye, hizmet alma süresine ve destek olan kişi/kurumlara göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü Anova (F) testi yapılmıştır.

Katılımcıların ÇBASDÖ ve alt boyutlarının ortalamalarının çalışma durumuna ve sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmede etkili olduğunu düşünmeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere bağımsız örneklem t testi yapılmıştır.

Katılımcıların yaşa ve yaşam yerine göre ÇBASDÖ ve alt boyut puanlarının dağılımı Tablo 11’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 11: Katılımcıların Yaşa ve Yaşam Yerine Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Ölçek ve Alt Boyutları			
	Aile	Arkadaş	Özel Bir İnsan	Toplam
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$
Yaş				
20-29 (1)	9.50±4.46	9.86±4.91	10.86±5.71	30.21±13.42
30-39 (2)	13.71±7.98	14.28±7.60	14.18±8.20	42.18±21.70
40-49 (3)	15.00±8.83	15.76±7.06	14.96±8.50	45.72±21.91
50 ve üzeri (4)	12.26±9.07	17.47±9.05	16.67±7.86	46.40±24.38
F	1.539	2.906	1.389	1.911
P	0.210	0.039*	0.251	0.133
<i>Bonferroni</i>	-	1<4	-	-
Yaşam yeri				
İl	10.50±7.83	10.12±6.42	11.50±8.12	32.12±21.30
İlçe	14.07±8.43	15.39±7.78	14.95±8.12	44.42±21.96
Köy	10.28±5.34	12.64±6.40	12.50±6.91	35.42±17.33
F	1.800	2.292	1.095	1.984
P	0.171	0.107	0.339	0.144

*p<0.05

Katılımcıların yaşa göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği alt boyutlarından arkadaş boyutu ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (p<0.05). Buna göre 50 ve üzeri yaş grubunun arkadaş düzeyi diğer yaş gruplarına göre daha büyüktür. Farkın hangi gruptan kaynaklandığını görebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinden biri olan Bonferroni testi yapılmıştır. Sonuçlara göre 50 ve üzeri olan yaş grubunun arkadaş düzeyinin 20-29 yaş grubundan daha büyük olduğu görülmüştür.

Katılımcıların yaşam yerine göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0.05).

Katılımcıların çalışma durumu ve gelir durumuna göre ÇBASDÖ ve alt boyut puanlarının dağılımı Tablo 12’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 12: Katılımcıların Çalışma Durumuna ve Gelir Durumuna Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Ölçek ve Alt Boyutları			
	Aile	Arkadaş	Özel Bir İnsan	Toplam
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$
Çalışma durumu				
Evet	14.17±8.26	12.67±7.89	12.33±8.14	39.17±22.63
Hayır	13.12±8.11	14.65±7.62	14.42±7.98	42.20±21.58
t	0.303	-0.617	-0.620	-0.333
P	0.762	0.539	0.537	0.740
Gelir durumu				
0-1000 (1)	11.95±7.17	13.87±7.36	13.27±7.81	39.10±20.03
1001-2000 (2)	19.78±8.98	18.21±8.35	19.28±7.24	57.28±23.04
2001 ve üzeri (3)	13.00±10.90	13.80±7.59	15.40±8.26	42.20±25.39
F	6.141	1.976	3.597	4.515
P	0.003*	0.145	0.031*	0.014*
<i>Bonferroni</i>	1<2	-	1<2	1<2

*p<0.05

Katılımcıların çalışma durumuna göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0.05).

Katılımcıların gelirlerine göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarından aile ile özel insan boyutlarının ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (p<0.05). Buna göre geliri 1001-2000 arasında olan kişilerin aile, arkadaş ve algılanan sosyal destek düzeylerinin geliri 0-1000 arasında olan kişilere göre daha büyük olduğu görülmüştür.

Katılımcıların eğitim düzeyi, medeni durumu, çocuk sayısı ve çocukların bakımını üstlenen kişiye göre ÇBASDÖ ve alt boyut puanlarının dağılımı Tablo 13'te ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 13: Katılımcıların Eğitim Düzeyi, Medeni Durumu, Çocuk Sayısı ve Çocukların Bakımını Üstlenen Kişiye Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Ölçek ve Alt Boyutları			
	Aile	Arkadaş	Özel Bir İnsan	Toplam
	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$	$\bar{x} \pm SS$
Eğitim düzeyi				
İlkokul	13.50±8.99	14.68±8.30	14.17±8.42	42.37±24.23
Ortaokul	11.81±5.91	14.76±7.00	12.81±7.33	39.38±18.13
Lise ve üzeri	13.81±7.76	13.90±6.67	16.05±7.44	43.76±18.03
F	0.403	0.090	0.876	0.229
P	0.670	0.914	0.420	0.796
Medeni durum				
Hiç evlenmemiş	11.33±7.57	13.00±8.88	17.33±11.23	41.66±26.68
Evli	14.62±9.49	15.68±8.30	15.62±8.47	45.93±24.78
Boşanmış/Ayrı yaşıyor	11.88±7.04	13.04±6.99	12.98±6.90	37.90±18.42
Eşi vefat etmiş	15.90±8.36	18.63±7.03	15.90±10.25	50.45±23.10
F	1.218	2.038	1.018	1.517
P	0.308	0.114	0.389	0.216
Çocuk sayısı				
1	12.33±5.89	14.00±7.38	12.95±7.01	39.29±17.09
2	13.27±8.06	14.02±6.60	14.44±8.18	41.73±20.64
3 ve üzeri	13.67±9.47	15.54±9.03	15.00±8.43	44.22±25.47
F	0.173	0.414	0.421	0.331
P	0.841	0.662	0.658	0.719
Çocukların bakımını üstlenen kişi				
Sadece anne (1)	11.95±7.43	13.28±7.18	12.26±7.44	37.50±19.78
Sadece baba (2)	21.66±10.96	19.00±11.53	19.66±7.23	60.33±27.61
Anne baba birlikte (3)	15.22±9.14	15.88±7.04	19.88±7.99	51.00±23.02
Diğer (4)	16.00±8.70	18.64±8.05	19.21±6.73	53.85±21.49
F	2.492	2.523	5.994	3.990
p	0.065	0.063	0.001*	0.010*
Bonferroni	-	-	1<4	1<4

*p<0.05

Katılımcıların eğitim düzeyine, medeni durumuna ve çocuk sayısına göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Katılımcıların çocukların bakımını üstlenen kişiye göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve özel insan alt boyutu ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre çocuk bakımını üstlenen diğer kişilerin özel bir kişi boyutu ve algılanan sosyal destek düzeyinin sadece annesi üstlenen kişilerden daha büyük olduğu görülmüştür.

Katılımcıların SED hizmeti alma süresi, SED hizmetinin sorunlarının çözümünde etkili olup olmadığına dair görüşleri ve destek olan kişilere/kurumlara göre ÇBASDÖ ve alt boyut puanlarının dağılımı Tablo 14’te ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 14: Katılımcıların SED Hizmeti Alma Süresi, SED Hizmetinin Sorunlarının Çözümünde Etkili Olup Olmadığına Dair Görüşleri ve Destek Olan Kişilere/Kurumlara Göre ÇBASDÖ ve Alt Boyut Puanlarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Ölçek ve Alt Boyutları			
	Aile	Arkadaş	Özel Bir İnsan	Toplam
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Hizmet alma süresi				
1 yıldan az	12.55±7.73	13.92±7.62	13.34±8.28	39.82±21.91
1-3 yıl	13.21±8.26	14.82±8.23	14.94±7.47	42.97±21.44
3 yıldan fazla	14.27±8.64	15.13±6.86	14.95±8.34	44.36±21.67
F	0.311	0.211	0.449	0.356
P	0.733	0.810	0.639	0.701
Sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmede etkili olduğunu düşünme				
Evet	13.57±8.06	14.82±7.58	14.70±7.88	43.10±21.27
Hayır	9.13±7.51	11.38±7.61	9.88±8.04	30.38±22.19
t	1.500	1.229	1.655	1.612
P	0.137	0.222	0.101	0.110
Destek olan kişiler/kurumlar				
Aile	19.83±8.23	18.67±6.80	21.00±7.04	59.50±21.41
Sosyal hizmet	12.20±7.82	14.16±7.38	13.41±8.02	39.77±20.93
Sosyal yardım	10.41±5.83	13.75±7.58	10.25±5.36	34.42±17.30
Sosyal hizmet+aile	20.00±8.40	20.75±8.63	22.25±5.42	63.00±21.00
Sosyal yardım+sosyal hizmet	12.80±8.16	12.20±7.01	14.13±8.53	39.13±20.40
Diğer	11.75±7.92	12.75±7.36	12.50±6.04	37.00±19.74
F	2.634	1.932	3.737	3.183
P	0.029*	0.097	0.004*	0.011*
Bonferroni	3<4	-	2<4, 3<4	3<4

* $p<0.05$

Katılımcıların hizmet alma süresine, sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözüme etkili olup olmadığına dair görüşlerine göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Katılımcıların destek olduğunu düşündükleri kişilere/kurumlara göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarından aile, özel bir insan boyutları ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre destekleyen kişilerin/kurumların sosyal hizmet+aile olan grubun aile, özel bir kişi, algılanan sosyal destek düzeyi diğer gruplardan daha büyüktür. Farkın hangi gruptan kaynaklandığını görebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinden biri olan Bonferroni testi yapılmıştır. Sonuçlara göre sosyal hizmet+aile olan grubun aile, özel bir insan, algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyal yardım grubundan daha büyük olduğu, sosyal hizmet+aile grubun özel bir insan düzeyinin sosyal hizmet grubundan daha büyük olduğu görülmüştür.

3.1.4. AYÖ ve Alt Boyutları ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Aile Yılmazlık Ölçeği ve alt boyutlarının, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve alt boyutları ile arasındaki ilişki Tablo 15’te gösterilmektedir.

Tablo 15: AYÖ ve Alt Boyutları ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutları İlişkisi

Ölçekler Alt Boyutları	Aile		Arkadaş		Özel Bir İnsan		Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	
	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Mücadelecilik	0.334	0.002	0.294	0.007	0.410	0.000	0.381	0.000
Öz Yetkinlik	0.417	0.000	0.364	0.000	0.444	0.000	0.449	0.000
Yaşama Bağlılık	0.470	0.000	0.479	0.000	0.460	0.000	0.516	0.000
Kendini Kontrol	0.218	0.038	0.324	0.002	0.320	0.002	0.314	0.002
Aile Yılmazlık	0.424	0.000	0.404	0.000	0.478	0.000	0.479	0.000

Tablo 15’te gösterilen korelasyon sonuçları incelendiğinde, aile boyutu ile mücadelecilik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,334$; $p<0.05$) bir ilişki, aile boyutu ile öz yetkinlik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,417$; $p<0.05$) bir ilişki, aile boyutu ile yaşama bağlılık boyutu arasında anlamlı ve pozitif

yönlü ($r=0,470$; $p<0.05$) bir ilişki, aile boyutu ile kendini kontrol boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,218$; $p<0.05$) bir ilişki, aile boyutu ile aile yılmazlık ölçeği arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,424$; $p<0.05$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Arkadaş boyutu ile mücadelelilik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,294$; $p<0.05$) bir ilişki, arkadaş boyutu ile öz yetkinlik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,364$; $p<0.05$) bir ilişki, arkadaş boyutu ile yaşama bağlılık boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,479$; $p<0.05$) bir ilişki, arkadaş boyutu ile kendini kontrol boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,324$; $p<0.05$) bir ilişki, arkadaş boyutu ile aile yılmazlık ölçeği arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,404$; $p<0.05$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Özel bir insan boyutu ile mücadelelilik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,410$; $p<0.05$) bir ilişki, özel bir insan boyutu ile öz yetkinlik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,444$; $p<0.05$) bir ilişki, özel bir insan boyutu ile yaşama bağlılık boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,460$; $p<0.05$) bir ilişki, özel bir insan boyutu ile kendini kontrol boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,320$; $p<0.05$) bir ilişki, özel bir insan boyutu ile aile yılmazlık ölçeği arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,478$; $p<0.05$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ile mücadelelilik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,381$; $p<0.05$) bir ilişki, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ile öz yetkinlik boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,449$; $p<0.05$) bir ilişki, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ile yaşama bağlılık boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,516$; $p<0.05$) bir ilişki, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ile kendini kontrol boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,314$; $p<0.05$) bir ilişki, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ile aile yılmazlık ölçeği arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($r=0,479$; $p<0.05$) bir ilişki tespit edilmiştir.

3.2.TARTIŞMA

Bu araştırma yoksul kadınların aile yılmazlık düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalandırılan 93 kadın ile yapılmıştır.

Sosyal ve ekonomik destek alanında yapılan çalışmalar arasında kadın katılımcı oranının Meraki (2019)'nın çalışmasında %94,9, Kırılıoğlu (2015)'nin %78,5; Bülbül'ün (2019) %84; Yıldız'ın (2019) %88,4 olduğu görülmektedir. Sosyal ve ekonomik destek hizmetinde ödenen ekonomik destek, çocuğun bakımını üstlenen kişiye verilmektedir. Araştırma sonuçlarından da görüleceği üzere bu hizmeti alan bireylerin çoğunluğunun kadın olması, çocukların bakımının yüksek oranda kadınlar tarafından sağlanması ile ilgilidir. Ayrıca yoksulluğun en çok etkilediği dezavantajlı gruplar arasında kadınlar ve çocuklar yer almaktadır. SED hizmetinden faydalanan, yani sosyoekonomik içerisinde olan grup yine kadınlar ve çocuklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.1. AYÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılanlarının %15,1'inin 20-29, %41,9'unun 30-39, %26,9'unun 40-49 yaş ve %16,1'inin 50 ve üzeri yaş grubunda yer aldığı görülmüştür. Katılımcıların yaşa göre AYÖ ve alt boyutlarıyla ilişkisinde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Uğur Çinal (2019) tarafından sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan bireylerle yapılan araştırma sonucunda katılımcıların %40,7'sinin 31-40 yaş grubunda olduğu, Bülbül'ün (2019) araştırmasında 18-38 yaş arası grubun %56,5 olduğu, Meraki'nin (2019) %67,8'inin 31-42 yaş grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Aynı grupta yapılan bu araştırmaların sonucunda hemen hemen her yaş grubundan müracaatçıya SED hizmeti sunulduğu, yoksulluğun kadınlar arasında oldukça geniş bir yaş grubuna yayıldığı görülmektedir.

Kadı (2016) tarafından çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma sonucu yaş ve yılmazlık arasındaki ilişki bakımından bu araştırmayı destekler niteliktedir. Yılmazlığın yaşa bağlı olmadığını gösteren başka çalışmalar da (Boyras ve Sayger, 2011) bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Kaner vd (2011)

tarafından yapılan çalışma sonucunda artan yaşla birlikte ölçeğin özyetkinlik ve yaşama bağlılık alt boyutlarının azaldığı belirtilmiştir. Yapılan araştırma sonuçlarında oluşan farklılıkların örneklem grubunun özelliklerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcıların %76,3'ü uzun süreli yaşam yerini ilçe olarak belirtilmiştir. Yaşam yeri ile ölçekler arasında yapılan analiz sonucunda katılımcıların yaşam yerine göre AYÖ ve alt boyutlarıyla ilişkisinde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin yılmazlık durumlarının araştırılması ile ilgili yapılan başka bir çalışmada (Bahadır, 2009) il, ilçe veya köyde yaşayan öğrencilerin yılmazlık puan ortalamalarının farklılık göstermediği belirtilmektedir.

Katılımcıların çalışma durumuna ve gelirine göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Sağlam (2015) tarafından eşinden fiziksel şiddet gören kadınların yılmazlık durumları ile ilgili yapılan araştırma sonucunda çalışma durumu ve yılmazlık arasında olumlu bir ilişki olmadığı; çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi amacıyla Kadı'nın (2016) yaptığı araştırma sonucunda gelir düzeyi ile yılmazlık arasında anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Dural (2018) tarafından yetişkinlerde yılmazlık ve özyeterlilik etkisinin incelendiği araştırma sonucunda da bu araştırmaya benzer olarak meslek ve gelir durumunun yılmazlık arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Ancak gelir düzeyi veya çalışma durumunun yılmazlık düzeyi ile olumlu ilişkisi olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Bektaş, 2018; Güngörmüş vd 2015; Yazıcı, 2019; Bahadır, 2009; Kaner vd 2011). Bektaş'ın (2018) araştırmasında ise çalışma durumunun yılmazlıkla bir ilişkisi olmadığı, ancak gelir durumu algısının yılmazlığı arttırdığı saptanmıştır. Dale vd (2014) tarafından HIV teşhisi almış kadınlarla yapılan araştırma sonucunda ise çalışan ve ekonomik geliri olan kadınların yılmazlık düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Yapılan bu çalışmada katılımcıların çalışma ve gelir durumları farklılık gösterse de, araştırmaya katılanların tümü sosyoekonomik yoksunluk içerisinde olduğu sosyal inceleme raporu ile tespit edilmiş olan, düzenli gelir getiren bir işte

çalışmayan, gündelik işlerde çalışarak gelir elde etmeye çalışan bireylerdir. Bu sebeple çalışma veya gelir durumunun kadınların aile yılmazlık düzeyleri arasında bir farklılık oluşturmadığı düşünülmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyine göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Bu araştırma sonucuyla benzerlik gösteren (Gökmen, 2009; Sağlam, 2015; Yazıcı, 2019) ve göstermeyen (Bonanno vd 2007; Dale, 2004; Çakır, 2009; Bektaş, 2018; Kaner vd 2011) araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bonanno vd (2007) tarafından 11 Eylül 2011 saldırısının ardından New York'ta yapılan rastgele telefon anketinde üniversite mezunu olan kişilerin lise mezunu olanlara göre yılmazlık düzeylerinin daha yüksek olduğu, Dale (2004)'nin çalışmasında da yüksek eğitim düzeyinde olan kadınların yılmazlığının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın araştırma yöntemlerinin, yılmazlığı ölçmek için kullanılan ölçeklerin ve katılımcı grupların özelliklerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcıların %3.2'sinin hiç evlenmemiş, %31.2'sinin evli, %53.8'inin boşanmış veya ayrı yaşıyor olduğu ve %11.8'inin ise eşinin vefat ettiği görülmektedir. Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan müracaatçılarla yapılan araştırmalara bakıldığında Meraki'nin (2019) çalışmasında evli olanların oranının %36,5, Yıldız'ın (2019) çalışmasında evli olanların oranının %25,9, Bülbül'ün (2019) çalışmasında %41,5 olduğu tespit edilmiştir. Bulgulardan anlaşılacağı üzere sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan grubun büyük çoğunluğunun evlilik birlikteliği bulunmamaktadır. Ayrıca araştırmalarda medeni duruma ilişkin sorulara verilen cevapların gruplandırılmasında da farklılıklar bulunduğundan, herhangi bir sebeple ayrı yaşayan ancak evliliği devam eden katılımcılarda mevcuttur.

Katılımcıların medeni durumuna göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Bu araştırmaya benzer olarak yetişkinlerde yılmazlığın öz yeterlilik üzerindeki etkisinin incelendiği araştırma sonucunda (Dural, 2018) medeni durumla yılmazlık arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Araştırma sonucu alanyazınla benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra uygulamada sosyal ve

ekonomik destek hizmeti sunulurken, yapılan sosyal inceleme sürecinde müracaatçının SED hizmetinden faydalandırılması için aile birlikteliğinin olmadığı, hanede çocukların bakımıyla ilgilenen kişi dışında çalışabilecek başka bir bireyin olmadığı durumlarda SED hizmeti verilmesinin uygun görülmesine yönelik bir eğilim mevcut olduğundan her ne kadar evli katılımcılar olsa da evli bireylerin büyük çoğunluğu parçalanmış aile formunda yaşantılarını devam ettirmektedirler. Bu sebeple medeni durum ve aile yılmazlığı arasında herhangi bir ilişki bulunamadığı düşünülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayısına ve çocukların bakımını üstlenen kişiye göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$), SED hizmetinden faydalanan ailelerin yılmazlık durumları ile çocukların bakımını üstlenen kişiler arasındaki ilişkiyi benzer alt ölçekler açısından açıklayan herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı için bu bulgu alanyazınla kıyaslanamamaktadır.

Katılımcıların hizmet alma süresi, sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmeye etkili olup olmadığına dair görüşleri ile destek olan kişilere/kurumlara göre aile yılmazlık ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Literatürde SED hizmeti alma süresi, SED hizmetinin sorunları çözmeye etkili olup olmadığına dair görüşler ve katılımcılara destek olan kişiler ve kurumlarla aile yılmazlık düzeyi ve alt boyutları arasındaki ilişkiyi saptayan herhangi bir bulguya rastlanmadığından kıyaslama yapılamamaktadır.

3.2.2. ÇBASDÖ ve Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelemesi

Bu çalışmada ÇBASDÖ alt boyutlarından arkadaş boyutu ortalamasının katılımcıların yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre 50 ve üzeri yaş grubunun arkadaş düzeyi diğer yaş gruplarına göre daha büyüktür. Sonuçlara göre 50 ve üzeri olan yaş grubunun arkadaş düzeyi alt boyutunun 20-29 yaş grubundan daha büyük olduğu görülmüştür.

Literatürde yaşın sosyal destek algısına etkisi ile ilgili farklı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Yapılan bazı araştırma sonuçlarında (Ayar, 2018; Ertan,

2017) yaş ve algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Özkoca (2018) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise 36 ve 44 üzeri yaş grubundaki katılımcıların aile sosyal desteğinin, 18-35 yaş grubundaki katılımcıların ortalama değerinden daha yüksek olduğu, özel bir insan desteğinin 36-43 yaş grubundaki katılımcıların ortalama değerinin 18-35 ve 44 ve üzeri yaşındaki katılımcıların ortalama değerinden daha yüksek olduğu, ölçeğin toplam puanının da 36-43 yaş grubundaki katılımcıların ortalama değerinin, 18-35 yaşındaki katılımcıların ortalama değerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yaşa ilişkin bulgularda farklı sonuçlar elde edilmesinin araştırma gruplarının farklılığından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Yaşam yerine göre ÇBASDÖ ve alt boyutlarından aile ve arkadaş boyutlarının ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Onkoloji hastalarının algıladıkları yalnızlık ve sosyal destek düzeyi ile ilgili Ayar'ın (2018) yaptığı araştırma sonucunda hastaların yaşadığı yerleşim birimine göre arkadaş alt boyutu ve toplam ölçek puanında farklılık olduğu saptanmıştır. Diğer bir çalışmada da (Savcı, 2006) ilçede yaşayanların aileden alınan sosyal destek puanlarının daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu belirtilmektedir. Katılımcıların ilçede bulunan bir sosyal hizmet merkezinin hizmet bölgesinde olması sebebiyle böyle bir sonuç çıktığı düşünülmektedir.

ÇBASDÖ ve alt boyutlarının ortalamalarının katılımcıların çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği, gelir durumuna göre ise algılanan sosyal destek boyutu ile alt boyutlarından aile ve özel bir insan boyutlarının ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre geliri 1001-2000 arasında olan kişilerin aile, arkadaş ve algılanan sosyal destek düzeylerinin, geliri 0-1000 arasında olan kişilere göre daha büyük olduğu görülmüştür. Sosyal destek algısının gelir ve çalışma durumu ile ilişkisinin incelendiği çalışmaların sonuçlarına bakıldığında bu araştırma literatürle benzerlik göstermektedir. Özkoca (2018), Ayar (2018) ve Savcı (2018) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da çalışma durumunun sosyal destek algısı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmadığı saptanmıştır. Yine bu araştırmaya benzer olarak Savcı'nın (2018) yaptığı araştırma sonucunda gelir düzeyi orta olan katılımcı grubun

aile alt boyutu ve sosyal destek ölçek puanının diğer katılımcı gruba göre yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bu bulgulara göre bireylerin çalışma durumdan ziyade, ne kadar gelir elde edebildiklerinin sosyal destek algıları üzerinde daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Farklı araştırma sonuçlarında ve bu araştırma sonucunda aile alt boyutunun benzer olarak yüksek olmasının sebebi olarak da, katılımcıların gelir desteğini ailelerden almış olabilecekleri düşünülmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyine göre ÇBASDÖ ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Akdoğan'ın (2012)'in anne-babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin sosyal destek sistemleriyle ilgili çalışmasında anne ve baba eğitim düzeyinin ve ergenlerin eğitim düzeyinin, sosyal desteği anlamlı biçimde farklılaştırmadığı saptanmıştır. Ayrıca Ayar (2018)'in araştırmasının sonucunda eğitim durumunun sosyal destek algısı ile arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Kaynar'ın (2016) boşanma sürecindeki bireylerle yaptığı çalışmasında ise eğitim düzeyi yükseldikçe algılanan sosyal destek puanlarının da yükseldiği; en yüksek algılanan sosyal destek puanlarına yüksek okul ve üstü grub olduğu, sonrasında lise ve ilköğretim grubunun geldiği görülmektedir. Polat (2012) tarafından boşanmış bireylerle yapılan araştırma sonucunda ise bu araştırmaya benzer olarak eğitim ve sosyal destek algısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Katılımcıların medeni durumuna göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Literatürde bu araştırma sonucuna benzer (Sönmezsoy, 2018) ve benzer olmayan (Ayar, 2018) bulgular mevcuttur. Araştırma gruplarının farklılığının sonuçlar üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada evli birey oranı %35,1, hiç evlenmemiş, boşanmış, ayrı yaşayan ve eşi vefat etmiş bireylerin oranı %64,9'dur. Uygulamada evli bireylere sunulan SED hizmeti genel olarak ebeveynlerin bir arada bulunmadığı aile bütünlüğü olmayan bireylerden oluşmaktadır. Bu sebeple katılımcı grubun medeni durumuna göre ÇBASDÖ ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı düşünülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayısına göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Ayar (2018) tarafından yapılan araştırma sonucunda da hastaların çocuk sayısının ÇBASDÖ ve alt boyutları ile arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Bu açıdan araştırma sonucu literatürle benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların çocukların bakımını üstlenen kişiye göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve özel insan alt boyutu ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre çocuk bakımını üstlenen diğer kişilerin özel bir kişi ve algılanan sosyal destek düzeyinin sadece annesi üstlenen kişilerden daha büyük olduğu görülmüştür. Çocuk bakımının sadece annenin üzerinde olmadığı, bu konuda diğer kişilerinde çocuğun bakımıyla ilgilendiği durumda, bireylerin sosyal destek algısının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların hizmet alma süresi ile sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunları çözmede etkili olup olmadığına dair görüşlerine göre ÇBASDÖ ve alt boyutlarının ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Literatürde SED hizmeti alma süresi, SED hizmetinin sorunları çözmede etkili olup olmadığına dair görüşler ve katılımcılara destek olan kişiler ve kurumlarla ÇBASDÖ ve alt boyutları arasındaki ilişkiyi saptayan herhangi bir bulguya rastlanmadığından kıyaslama yapılamamaktadır.

Katılımcıların destek olan kişilere/kurumlara göre çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ve alt boyutlarından aile ve özel bir insan boyutları ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre destekleyen kişilerin/kurumların sosyal hizmet+aile olan grubun aile, özel bir kişi ve algılanan sosyal destek düzeyi diğer gruplardan daha büyüktür. Farkın hangi gruptan kaynaklandığını görebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinden biri olan Bonferroni testi yapılmıştır. Sonuçlara göre sosyal hizmet+aile olan grubun aile, özel bir insan ve algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyal yardım grubundan daha büyük olduğu, sosyal hizmet+aile grubun özel bir insan düzeyinin sosyal hizmet grubundan daha büyük olduğu görülmüştür. Burada kişilerin kendisine

destek olduğunu düşündüğü kişi ve kurumlar farklılaştıkça ve arttıkça algıladıkları sosyal destek türlerinin de farklılaştığı, sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların kadınların çevresindeki sistemler içerisinde önemli bir sosyal destek sistemi olarak bulunduğu düşünülmektedir.

3.2.3. AYÖ ve Alt Boyutları ile ÇBASDÖ ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

AYÖ ve alt boyutlarının, ÇBASDÖ ve alt boyutları ile pozitif ve anlamlı yönde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Literatürde sosyal destek ve yılmazlık arasındaki ilişkiyi saptamak için ülkemizde yapılan araştırma (Ayar, 2018; Bektaş, 2018; Ravanoğlu, 2018; Kaner ve Bayraklı, 2009; Çakır, 2009; Özbay ve Aydoğan, 2013; Sürücü ve Özcan, 2009) ve farklı ülkelerde yapılan araştırma (Lietz vd 2011; Lee vd, 2004; Heiman, 2002; Bauman; 2004) sonuçları bu çalışmada elde edilen bulguyu desteklemektedir.

Cohen ve Wills (1985)'in tamponlama modeline göre sosyal destek bir tampon görevi görerek stresin etkisinin azalmasını sağlamaktadır. Bu araştırma sonucunda elde ettiğimiz bulgulara göre ailelerin yılmazlık düzeyleri ve sosyal destek arasındaki ilişkinin birbirini olumlu yönde etkilemesi ile ilgili olarak; sosyal desteğin stresin azalmasında ve bireylerin sorunla baş etme sürecinde daha etkin olmasına olanak sağladığı, böylece bireyin sosyal destek kaynaklarına ulaşabilme ve kaynakları kullanabilme becerisini arttırdığı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden sosyal ve ekonomik destek alan yoksul kadınların aile yılmazlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya 93 kadın katılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Kaner ve Bayraklı (2010) tarafından geliştirilen Aile Yılmazlık Ölçeği ile Eker vd (2001) tarafından geçerlilik ve güvenilirliği yapılan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Veriler yüz yüze görüşme yapılarak elde edilmiştir. Veri toplama süreci Kasım-Aralık 2019 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların yaşları yirmilerden elli ve üzeri yaşlara kadar yayılmaktadır. Bu durum hemen hemen her yaş grubundan kadına sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulduğunu, yoksulluğun kadınlar arasında oldukça geniş bir yaş grubuna yayıldığını göstermektedir. Kadınların oldukça büyük bir çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamaktadır. Buna bağlı olarak da çoğunluğun gelir durumu 1000 TL'nin altındadır. Geliri 1000 TL'nin altında olan grup sadece aldığı SED desteği ile hayatını devam ettirmektedir. Çalışan grup ve geliri 1000 TL'nin üzerinde olan grup ise düzenli bir işte çalışmayan, geçici gündelik işlerle gelir elde etmeye çalışan, ailesinden ekonomik destek alabilen veya çocuğun annesi dışında bir akrabası olan kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların dörtte üçünden fazlası ilkökul veya ortaokul mezunudur.

Araştırmaya katılan kadınların yarısından fazlası eşinden ayrı yaşayan, %31,2'lik bir kısmı evli olan kadınlardan oluşmaktadır. Sosyal ve ekonomik destek hizmetinin alanda uygulanmasında başvuru yapan müracaatçının hizmetten faydalandırılması için çocukların bakımıyla ilgilenen kişi dışında hanede çalışabilecek durumda başka bir yetişkinin bulunmaması, aile birlikteliğinin olmaması veya çocuğun anne-baba dışında başka bir akrabasının yanında kalıyor olması yönünde bir eğilim mevcuttur. Bundan dolayı araştırmaya katılan kadınlar her

ne kadar evli olduklarını belirtmiş olsalar da tamamına yakını parçalanmış ailelerden oluşmaktadır.

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan yoksul kadınların %72'si çocukların bakımını tek başına üstlenmektedir. Çocuk bakımını %15,1 oranında da anne ve baba dışında kalan çocuğun yakını veya akrabası olan başka bir yoksul kadın sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında çocukların bakım ve sorumluluğu büyük oranda kadın üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Kadınların beşte dördünden fazlası sed hizmetinin sorunlarını çözmede etkili olduğunu düşündüğünü, beşte üçünden fazlası da sosyal hizmet ve sosyal yardımın kendisine destek olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları yoksul kadınların sosyal destek sistemleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan yoksul kadınların yaşı, yaşam yeri, çalışma durumu, gelir durumu, eğitim düzeyi, medeni durumu, çocuk sayısı, çocukların bakımını üstlenen kişi, sed hizmeti alma süresi, sed hizmetine yönelik görüşleri ve destek durumları aile yılmazlık düzeylerini etkilememektedir.

Araştırmada 50 ve üzeri yaş grubundaki kadınların arkadaş çevresinden algıladıkları sosyal desteğin diğer yaş grubundan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların yaşam yeri, eğitim düzeyi, çocuk sayısı, hizmet alma süresi ve sed hizmetine yönelik görüşleri algıladıkları sosyal destek düzeyini etkilememektedir.

Kadınların medeni durumlarının sosyal destek algıları üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür. Evli olan kadın eşlerinden yeterli desteği alamadıkları veya eşlerinin kendilerine destek olduğunu düşünmedikleri sonucuna varılmaktadır.

Ayrıca çalışma durumlarının da sosyal destek algıları üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak gelir durumları algıladıkları sosyal destek düzeyinin etkilemektedir. Geliri 1000 TL' nin üzerinde olan yoksul kadınların aile, özel bir insan ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri daha yüksektir. Sosyal ve ekonomik

destek hizmetinden yararlanan bireyler düzenli geliri olmayan, sabit bir işte çalışmayan, ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmayan bireylerdir. Bu sebeple geliri 1000 TL' nin altında olan yoksul kadınlar SED desteği dışında bir gelir elde edemeyen, 1000 TL' nin üzerinde olanlar ise SED desteği dışında herhangi bir gelir kaynağı olan kadınlardır. Kadınların aileden ve özel bir insandan algıladıkları sosyal desteğin yüksek olmasının sebebi olarak onların gelir desteğini bu sistemlerden sağladıklarını düşündürmektedir.

Çocukların bakımının sadece anneye ait olmadığı durumlarda yoksul kadınların özel bir kişi ve algıladıkları sosyal destek düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kadınların çocuk bakımında desteklenmesi onların algıladığı sosyal destek düzeyini de arttırmaktadır.

Kadınların kendilerine destek olduğunu düşündükleri kişilere ve kurumlara göre algıladıkları sosyal destek düzeylerinde farklılıklar bulunmaktadır. Sosyal hizmetin ve ailelerinin kendilerine destek olduğunu düşünen kadınlar sadece sosyal yardımların kendine destek olduğu düşünen kadınlardan daha fazla aile, özel bir insan desteği hissetmektedirler ve algıladıkları sosyal destek düzeyi daha yüksektir. Yine sosyal hizmetin ve ailelerin kendilerine destek olduğunu düşünen kadınların sadece sosyal hizmetin kendilerine destek olduğunu düşünen kadınlardan daha fazla özel bir insan desteği hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal hizmet kuruluşları ve aile kadınların sosyal destek sistemleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Aile yılmazlığı ve algılanan sosyal destek arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki mevcuttur. Cohen ve Wills (1985)'in tamponlama modeline göre sosyal destek bir tampon görevi görerek stresin etkisinin azalmasını sağlamaktadır. Bu araştırma sonucunda elde ettiğimiz bulgulara göre ailelerin yılmazlık düzeyleri ve sosyal destek arasındaki ilişkinin birbirini olumlu yönde etkilemesi ile ilgili olarak; sosyal desteğin stresin azalmasında ve bireylerin sorunla baş etme sürecinde daha etkin olmasına olanak sağladığı, böylece bireyin de sosyal destek kaynaklarına ulaşma ve onları kullanabilme becerisini arttığı düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler çerçevesinde sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan yoksul kadınların aile yılmazlık ve algılanan sosyal destek

düzeilerine yönelik sosyal hizmet uygulamaları ile yapılacak araştırmalarına ilişkin öneriler şu şekildedir:

- Çalışmada kadınların yaşlarının yirmilerden elli ve üzeri yaşlara kadar yayıldığı saptanmıştır. Bu durum hemen hemen her yaş grubundan kadının yoksulluğa maruz kaldığını, yoksulluğun kadınlar arasında oldukça geniş bir yaş grubuna yayıldığını göstermektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının ve sosyal politika oluşturmakla görevli yetkililerin yoksulluğun her yaş grubunda bulunan kadınları etkilediğinin farkında olarak, yoksullukla mücadele programlarında kadınların yaş gruplarına göre ekonomik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerine yönelik müdahale yöntemleri oluşturmasının,
- Çalışmada kadınların büyük çoğunluğunun eğitim seviyesinin ilkokul veya ortaokul düzeyinde olduğu, herhangi bir çalışma durumunun mevcut olmadığı ve sağlanan sosyal ve ekonomik destek dışında başka bir gelirleri olmadığı tespit edilmiştir. Kadınların eğitim düzeylerini geliştirici, iş ve meslek edinmelerine yardımcı olabilecek kurslar veya programlar sağlanmasının,
- Çalışmada ocukların bakımının sadece anneye ait olmadığı durumlarda kadınların özel bir kişi ve algıladıkları sosyal destek düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple çocukların bakımında kadınların desteklenmesi için toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında farkındalık oluşturmaya yönelik sosyal hizmet müdahalelerinin planlanmasının, ocuk bakım hizmetlerinde ebeveynlere verilecek destek mekanizmalarının oluşturulması ile çalışmak isteyen ebeveynlerin desteklenmesinin sağlanması yönünde çalışmalar yapılmasının, aile içerisinde kadın dışında küçük çocukların bakım ve sorumluluğunu üstlenebilecek kimse olmaması durumunda küçük çocukların ücretsiz kreş hizmetlerinden faydalandırılması sağlanarak kadına çalışabilmesi için fırsat sağlanmasının,
- Çalışmada kadınların oldukça yüksek bir oranda çalışmadıkları, sosyal yardımlar dışında herhangi bir gelirlerinin olmadığı, gelir durumunun sosyal destek algısı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu, geliri 1000 TL' nin üzerinde olan kadınların aile, özel bir insan ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle sosyal politika oluşturmakla görevli yetkililerin kadın istihdamını arttırabilecek alanlar oluşturmasının, İş-

KUR gibi çalışma alanları ile ilgili kuruluşlar ve örgütlerle sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan kadınların istihdam edilebilmesi, gelir elde edebilecek iş ve meslek imkanlarına sahip olabilmesi için ortak çalışmalara yürütülmesinin,

- Çalışmada kadınların kendilerine destek olduğunu düşündükleri kişilere ve kurumlara göre algıladıkları sosyal destek düzeylerinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Kadınların ailelerinin, sosyal yardım ve sosyal hizmet kuruluşlarının kendilerine destek olduğunu düşündükleri durumlarda, algıladıkları sosyal destek türlerinde ve düzeylerinde artış bulunmaktadır. Sosyal hizmet kuruluşları, sosyal yardım mekanizmaları ve aile kadınların sosyal destek sistemleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının kadınların sosyal destek sistemi içerisinde önemli bir konumda olduğunun farkında olarak kadınların yoksullukla mücadelesinde aktif olarak yer almaya devam etmesinin, özellikle aile başta olmak üzere diğer sosyal destek sistemleri ile kadınlar arasındaki ilişkileri güçlendirici müdahale planları oluşturmasının,
- Çalışma sonucunda aile yılmazlığı ve algılanan sosyal destek arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Kadınların aile yılmazlıklarının ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin artırılması için bireylerin çevresinde bulunan sosyal destek sistemlerini etkin hale getirmeye yönelik mesleki çalışmaların yapılarak bu sayede kadınların sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesinin ve aile yılmazlık düzeylerinin artırılmasının,
- Sosyal hizmet uzmanlarının aile yılmazlığını etkileyen koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerin farkında olarak bireylerin ve ailelerin yılmazlık düzeylerini arttırıcı müdahaleleri sed sürecinde etkin kullanmasının,
- Çalışmanın sadece Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden Kasım-Aralık 2019 tarihlerinde SED hizmeti alan kadınlar ve araştırmada kullanılan ölçeklerle sınırlı olması sebebiyle daha sonra yapılacak araştırmalarda daha büyük ve farklı örneklem gruplarıyla, çeşitli ölçme araçları kullanılarak çalışmalar yapılmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Acemoğlu, Daron, James A. Robinson (2013). Ulusların Düşüşü Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri (Çev. F.R. Velioglu). İstanbul: Doğan Kitap.
- Adams, Robert (2015). “Çocuklar, Gençler ve Ailelerle Çalışma.” (Çev. E. Fırat). Şu kitapta: Haz./Ed Robert Adams, Lena Dominelli, Malcolm Payne (Çev. T. Tuncay) Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar. Ankara: Nika Yayınevi.
- Baltaş, Zuhâl (2007). Sağlık Psikolojisi. Halk Sağlığında Davranış Bilimleri. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bauman, Zygmunt (1999). Çalışma, Tüketimlik Ve Yeni Yoksullar (Çev. Ü. Öktem). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Boratav, Korkut (2015). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009. Ankara: İmge Kitabevi.
- Brown, Heather A (2015). Marx'ta Toplumsal Cinsiyet ve Aile (Çev. G. Rastgeldi). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Buğra, Ayşe (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çavuşoğlu, Turgay, Seval Çetin, Kenan Topçu (2004). “Korunmaya Muhtaç Çocuk Sorununda Tarihsel Gelişim.” Şu Kitapta: Haz. Hakan ACAR, Yüksel BAYKARA ACAR, Sema BUZ vd. 6. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferans Küreselleşme, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Evin Yayıncılık Bilişim, 431-441.
- Giddens, Anthony (2008). Sosyoloji (Çev. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Esping-Anderson, Gosta (1999). “Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri”. Şu Kitapta: Ed Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (Çev. B. Yakut Çakar, U. B. Balaban). Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ferrera, Maurizio (1996). “Sosyal Avrupa'da Güney Avrupa Refah Modeli”. Şu Kitapta: Ed Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (Çev. B. Yakut Çakar, U. B. Balaban). Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- House, James S. (1981). Work, Stress and Social Support. Menlo Park. CA. Addison Wesley Publishing.
- Karasar, Niyazi (2009). Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karaşin, Dilek (2006). “Yoksulluk” Şu Kitapta: Ed Erhan Nalçacı, Onur Hamzaoğlu, Erkin Özalp. Eleştirel Sağlık Sosyolojisi Sözlüğü. İstanbul: Nazım Kitaplığı, 484-501.

- Koray, Meryem (2000). Sosyal Politika. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Kovancı, Onur (2003). Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Makal, Ahmet (1999). Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946. Ankara: İmge Kitapevi.
- Makal, Ahmet (2002). Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963. Ankara: İmge Kitapevi.
- Marshall, Thomas Humphrey (1992). “Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf”. Şu Kitapta: Ed Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (Çev. B. Yakut Çakar, U. B. Balaban). Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, Karl, Friedric Engels, Vladimir Lenin (1976). Marksizm Kadın ve Aile (Çev. Ö. Ünalın). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Mies, Maria (2011). Ataerki ve Birikim Uluslararası İşbölümünde Kadın (Çev. Y. Temeltürkan). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Murdock, George Peter (1965). Social Structure. United States of America: Tenth Printing.
- Murphy, L. B., Alice E. Moriarty. (1976). Vulnerability, Coping And Growth From Infancy To Adolescence. Oxford, England: Yale U Press.
- Neuman, W. Lawrence (2010). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2 (Çev. S. Özge). İstanbul: Yayınodası.
- Özbek, Nadir (2002). Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Shao, Alan T (2002). Marketing Research: An Aid to Decision Making, Cincinnati, Ohio: South-Western/Thomson Learning.
- Taylor, Ronald D., Margaret C. Wang M.C. Resilience across contexts: Family, Work, Culture and Community. Newyork, London: Lawrance Erlbaum Associates, Inc. Publishers.
- Thompson, Neil (2016). Güç ve Güçlendirme (Çev. A. Ege, E. Beydili Gürbüz, H. Albayrak, N. Çalış). Ankara: Nika Yayınevi.
- Topak, Oğuz (2012). Refah Devleti ve Kapitalizm 2000’li Yıllarda Türkiye’de Refah Devleti. İstanbul: İletişim Yayınlar.
- Sheafor, Bradford., Charles J. Horejsi. (2016). Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler (Çev. Ayşe Bilgen vd). Ankara: Nika Yayınevi.
- Walsh, Froma (1998). Strengthening Family Resilience Third Edition. New York: Guilford Press.

Walsh, Froma (2016). *Strengthening Family Resilience*. 3rd ed. New York: Guilford Press

Walker, Carol., Alan Walker (2015). “Sosyal Politika, Yoksulluk ve Sosyal Hizmet.” (Çev. M. Sezer). Şu kitapta: Haz./Ed Robert Adams, Lena Dominelli, Malcolm Payne (Çev. T. Tuncay) *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar*. Ankara: Nika Yayınevi.

Weber, Janice Gauthier (2010). *Individual and Family Stress and Crises*. Sage Publications: United States of America.

Werner, Emmy E., Ruth S. Smith (1982). *Vulnerable But Invincible: A Study Of Resilient Children*. New York: McGraw-Hill.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Açıkgöz, R, Ömer Şükrü Yusufoglu (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(1): 76-117.

Aguirre, Benigno E. (2006). “On the Concept of Resilience.” Disaster Research Center.

Akalın, Rukiye (2019). *Alt Sosyoekonomik Düzeye Sahip Kadınların Yoksullukla Baş Etme Stratejileri ve Yaşam Mücadelesi Üzerine Nitel Bir Araştırma: Ümraniye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Altındağ Kumaş, Ö., Halime Miray Sümer (2019). “Özel Gereksinimli Küçük Çocuğu Olan Annelerin Öz Yetkinlikleri, Yılmazlık Düzeyleri ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesi.” *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1): 163-173.

Anthony, E. James, (1974). *The Syndrome of the Psychologically İnvulnerable Child*. In E. J. Anthony, C. Koupernik (Eds.), *The Child İn His Family: Children At Psychiatric Risk*. (3):3-10.

Arnold, Patricia F. (2003). *Characteristics Of Families And Schools That Foster Academic Resilience: Insights Gained From The National Education Longitudinal Study 1988-1994*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Florida State University, Miami.

Aslan, Mehmet Şeref (2015). *Hak Temelli Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Değerlendirmesi: Çekmeköy Belediyesi Modeli*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atalay, Merve (2018). *Kanser Tanısı Alan Bireylerde Yılmazlık Ve İyi Oluş Duygusunun Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Ayar, Tuğçe (2018). *Onkoloji Hastalarının Algıladıkları Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyinin Yaşam Kalitesi ve Semptom Kontrolüne Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Aydın, Ayşe (2018). *5-6 Yaş Okul Öncesi Eğitimi Alan Çocukların Sosyal Duygusal Uyumu, Anne-Babaların Evlilik Doyumu ve Aile Yılmazlığı Düzeyleri Arasındaki*

İlişkilerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

- Bahadır, Emel (2009). Sağlıkla İlgili Fakültelerde Eğitime Başlayan Öğrencilerin Psikolojik Sağlık Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Basım, N., Fatih Çetin (2011). “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması.” Türk Psikiyatri Dergisi, 22(2): 104-114.
- Bauman, Samuel (2004). Parents of Children With Mental Retardation: Coping Mechanisms and Support Needs. Doktora Tezi, The Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, USA.
- Bayır, Meltem (2018). Kadın Yoksulluğunun Sosyo-Ekonomik Önemi: Türkiye-Avrupa Birliği Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Baykara Acar Y., Hakan Acar (2002). “Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar.” Toplum ve Sosyal Hizmet, 13(1): 29-35.
- Baytal, Yaşar (2009). Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Benzias, K., Richelle Mychasiuk (2008). “Fostering Family Resilience: A Review of The Key Protective Factors.” Child and Family Social Work, 2019(14): 103-114.
- Bektaş, Mahmut (2018). Evli Bireylerin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Yordanması. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Black, K., Marie Lobo (2008). “A Conceptual Review of Family Resilience Factors.” Journal of Family Nursing, 14(1): 33-55.
- Bonanno, George A. (2004). “Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events?.” American Psychologist, 59(1), 20-28.
- Bonanno, G.A., Courtney Rennie, Sharon Dekel (2005). “Self-enhancement Among High-Exposure Survivors of the September 11 Terrorist Attack: Resilience or Social Maladjustment?.” Journal of Personality and Social Psychology, 88(6): 984-998.
- Boratav, Korkut (2004). “Yoksulluk Kavramı Üzerine Notlar.” Toplum ve Hekim, 19(1), 7-9.
- Bowen, Murray (2004). “Family Psychotherapy in Office Practice.” Family Systems Journal, 7(1), 29-44.
- Britner, P. A., Maria C. Morog, Robert C. Pianta vd (2003). “Stress and Coping: A comparison of Self-report Measures of Functioning in Families of Young Children

with Cerebral Palsy or no Medical Diagnosis.” *Journal of Child and Family Studies*, 12(3), 335-348.

Brodsky, Anna E. (2002). “The Role of Religion in the Lives of Resilient, Urban, African-American, Single Mothers.” *Journal of Community Psychology*, 28(2), 199-219.

Buluş, M., Burcu Bağcı (2016). “Evlilik Doyumu: Aile Yılmazlığı ve Etkili İletişim Becerilerinin Rolü.” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016(40): 136-152.

Bülbül, Sıdıka (2019). *Sosyal ve Ekonomik Destek Alan Ailelerde Yoksulluk Olgusunun Değerlendirilmesi: Ümraniye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Can, Neslihan (2014). *Atatürk Ve İnönü Dönemi Sosyal Yardım Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi (1923-1950)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Cobb, Sidney (1976). “Social Support As a Moderator of Life Stress.” *Psychosomatic Medicine*, 38(5): 300-314.

Cohen, O, Iris Slonim, Ricky Finzi vd (2002). “Family Resilience: Israeli Mothers’ Perspectives.” *The American Journal of Family Therapy*, (30): 173-187.

Cohen, S., Thomas Ashby Wills (1985). “Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis.” *Psychological Bulletin* 98(2): 310-357.

Conger, R.D., Katherine J. Conger (2002). “Resilience in Midwestern Families: Selected Findings from the First Decade of a Prospective, Longitudinal Study.” *Journal of Marriage and Family*, 64: 361-373.

Connor, K.M., Jonathan R.T. Davidson (2003). “Development of A New Resilience Scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC).” *Depression and Anxiety*, (18): 76-82.

Cornille, A.T., Daniel R. Boroto, Micheal F. Barnes vd (1996). “Dealing With Family Distress in Schools”. *The Journal of Contemporary Human Services*, 77: 435-445.

Coşkun, S., Münir Tireli (2015). “Dünya Bankası ve UNDP’nin Küreselleşme-Yoksulluk İlişkisine Yönelik Yaklaşımları”. *Yardım ve Dayanışma*: 41-55.

Cowan, P.A., Carolyn Pape Cowan (2006). “Developmental Psychopathology From Family Systems And Family Risk Factors Perspectives: İmplications for Family Research, Practice, And Policy.” *Developmental Psychopathology*, (1): 530- 587.

Crisis, M.M., Carolyn S. Henry, Amanda W. Harrist vd (2015). “Interdisciplinary and Innovative Approaches to Strengthening Family and İndividual Resilience: An Introduction to the Special Issue.” *Family Relations*, 64: 1-4.

- Çakır, Sakine Gülfem (2009). Factors And Mechanisms Of Resilience Among Turkish Migrant Women In The UK. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çamur Duyan, Gülsüm (2006). Sosyal Hizmet Bakış Açısından Yoksul Kadınlar: Altındağ Örneği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çamur Duyan G., Hakan Acar, Yüksel Baykara Acar vd (2007). “Boşanmış Kadınların Yaşam Öyküleri ve Yoksullukla Başetme Biçimleri”. Kriz Dergisi, 15 (1): 25-38.
- Çengelci, Ethem (1993). “Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, 11 (1-23), 9-34.
- Çetrez İşcan, G., Asude Malkoç (2017). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Umut Düzeylerinin Başa Çıkma Yeterliğı ve Yılmazlık Açısından İncelenmesi.” Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(7),120-127.
- Dale, S.K., Mardge H. Cohen, Gwendolyn A. Kelso vd (2014). “Resilience Among Women With HIV: Impact Of Silencing The Self And Socioeconomic Factors.” Sex Roles, 1(70): 221-231.
- Dalkılıç, Merve (2016). Otizimli Çocuğu Olan Çiftlerin Evlilik Doyumu, Kaygı, İlişkisel Yılmazlık ve Psikolojik Yardım Alma Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Daşlı, Yılmaz (2015). Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dayıoğlu, Burcu. (2008). Resilience In University Entrance Examination Applicants: The Role Of Learned Resourcefulness, Percieved Social Support and Gender. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, Sırma (2006). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Demirbaş, Nur (2010). Yaşamda Anlam ve Yılmazlık. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Derecioğulları Ergun, Ayşe (2016). Türkiye’de Yoksulların Dayanışma Biçimlerinin Dönüşümü: İzmir Karabağlar ve Bergama Örneği. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.
- Dicleli, Vedat (1946). “Yoksulluk Ve Sosyal Yardım Şekilleri.” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(1), 108-124.

- Dönmez Atbaşı, F., M. Meryem Kurtulmuş (2012). “Kapitalizm Ataerki ve Kadın Emeği”. *Toplum ve Hekim*, 27(4): 256-273.
- Dullius, AAS., Silvana Mana Coelho Leite Fava, Patricia Mônica vd (2018). “Alcohol Consumption/Dependence and Resilience in Older Adults With High Blood Pressure.” 26(e3024): 1-10.
- Dural, Fatıma Zehra (2018). 25-45 Yaş Arası Yetişkinlerde Psikolojik Dayanıklılığın Öz Yeterlilik Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ecevit, Yıldız (2003). “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?”. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-88.
- Eker D, Haluk Arkar, Hülya Yıldız (2001). “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik Ve Güvenirliliği.” *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1):17-25.
- Elias, M. J., Norris M. Haynes (2008). “Social Competence, Social Support, And Academic Achievement In Minority, Low-Income, Urban Elementary School Children.” *School Psychology Quarterly*, 23(4): 474-495.
- Erdem, Elif (2017). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 4-5 Yaşındaki Çocukların Yılmazlık Özellikleri Ve Yılmazlığı Destekleyici Faktörlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ertan, Latife (2017). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ana Babalarda Sosyal Kaygı ve Algılanan Sosyal Destek. Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Faccio F, Chiara Renzi, Alice V. Giudice vd (2018). “Family Resilience in the Oncology Setting: Development of an Integrative Framework.” *Frontiers in Psychology Science*, 9(666): 1-6.
- Friborg, O., Dag Barlaug, Monica Martinussen, vd (2005). “Resilience in Relation to Personality and Intelligence.” *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 14(1): 29-42.
- Friborg, O., Odin Hjemdal, Jan H. Rosenvinge vd (2003). “A New Rating Scale For Adult Resilience: What Are the Central Protective Resources Behind Healthy Adjustment?.” *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 12(2): 65-76.
- Gallwey, Sherifia (2012). *The Relationship Between Attachment And Resilience In Foster Care Alumni*. City University of New York.
- Gardner, J., Tony Harmon (2002). “Exploring Resilience from a Parent’s Perspective: A Qualitative Study of Six Resilient Mothers of Children with an Intellectual Disability.” *Australian Social Work*, 55 (1), 60-68.

- Garnezy, Norman (1974). "The Study of Competence in Children at Risk For Severe Psychopathology."
- Garnezy, Norman (1981). "Children Understress: Perspectives On Antecedents And Correlates Of Vulnerability And Resistance To Psychopathology." Further Explorations In Personality, 196-269.
- Garwick, A. W., Claire H. Kohrman, Janel C. Titus vd (1999). "Variations in Families' Explanations of Childhood Chronic Conditions: A Cross-cultural Perspective." The Dynamics of Resilient Families, (4): 165-202.
- Gezgin, Ruhsan (1997). "İstatistiklerle Kadın". Toplum ve Hekim, 12(80), 57-67.
- Gillham, J. E., Karen J. Reivich, Derek R. Freres vd (2007). "School-Based Prevention Of Depressive Symptoms: A Randomized Controlled Study Of The Effectiveness And Specificity Of The Penn Resiliency Program." Journal of Consulting and Clinical Psychology, 75(1), 9-19.
- Gizir, Cem Ali (2004). Akademik Sağlamlılık: Yoksulluk İçindeki Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Katkıda Bulunan Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gizir, Cem Ali (2007). "Psikolojik Sağlamlılık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması." Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(28), 113-128.
- Greeff, A. P., Alfons Vansteenwengen, Mieke Ide (2006). "Resiliency in Families with a Member with a Psychological Disorder." The American Journal of Family Therapy, 34(4): 285-300.
- Gün, Servet (2010). Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Sokakta Çalışan Çocuklar. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güney, Enes (2016). Ebeveynleri Boşanmış Ve Boşanmamış Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyleri İle Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Güngör, Aydın (2014). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın Gerçekleştirdiği Sosyal Yardım ve Hizmet Uygulamaları: Denizli İlinde Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Güngör, F., Metin Özügürlü (1997). "İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi, 03(17): 1-24.
- Güngörmüş, K., Ayşe Okanlı, Tuğçe Kocabeyoğlu (2015). "Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Etkileyen Faktörler". Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 6(1): 9-14.

- Hamill, Sarah K. (2003). "Resilience And Self Efficacy: The Importance Of Efficacy Beliefs And Coping Mechanism In Resilient Adolescents." *Colgate University Journal of Sciences*, 35, 115-146.
- Hawley, D.R., Laura Dehann (1996). "Toward a Definition of Family Resilience: Integrating Life-Span and Family Perspectives." *Family Process* 35(3):283-298.
- Heiman, Tali (2002). "Parents of Children with Disabilities: Resilience, Coping, and Future Expectattans." *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 14(2), 159-171.
- Henry, C.S., Amanda Sheffield Morris, Amanda W. Harrist (2015). "Family Resilience: Moving into the Third Wave." *Family Relations*, (64): 22-43.
- Herrman, H., Donna E. Stewart, Natalia Diaz-Granados vd (2001). "What is Resilience?." *The Canadian Journal of Psychiatry*, 56(5):258–265.
- Hill, Reuben (1958). "I. Generic Features of Families Under Stress." *Social Casework*, 39(2-3), 139-150.
- Hjemdal, O., Oddgeir Friberg, Tore C. Stiles vd (2006). "Resilience Predicting Psychiatric Symptoms: A Prospective Study Of Protective Factors And Their Role In Adjustment To Stressful Life Events." *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 13(3), 194–201.
- Holmes, M. R., Susan Yoon, Laura A. Voith vd (2015). "Resilience in Physically Abused Children: Protective Factors for Aggression." *Behavioral Sciences*,5(2): 176-189.
- House, J., Kahn, R.L. (1985). "Measures And Concepts Of Social Support." *Social Support And Health* (82): 83-108.
- Howell, K.H., Sandra A. Graham-Bermann, Ewa Czyz vd (2010). "Assessing Resilience In Preschool Children Exposed To İntimate Partner Violence." *Violence And Victim*, 25(2): 150-164.
- İnce, Hasan (2016). *Denetimli Serbestlik Tedbiri İle Tedavi Kararı Verilen Esrar Kullanan Kişilerin Uyuşturucu Madde Kullanmayan Kişilere Göre; Sosyodemografik Özellikleri, Ruhsal Durumları Ve Yılmazlık İlişkisi Açısından İncelenmesi (Aksaray İli Örneklemi)*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Im, Y.J., Dong Hee Kim (2011). "Factors Associated With the Resilience of Schoolaged Children with Atopic Dermatitis." *Journal of Advanced Nursing*,21(1-2): 80-88.
- Israel, B. A., Kathleen A. Rounds (1987). "Social Networks and Social Support: A Synthesis for Health Educators." *Advances in Health Education and Promotion*, (2): 311-351.
- Kadı, Sinem (2016). *Çoklu Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Ebeveynlerin Yılmazlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

- Kahvecioğlu, Kübra (2016). Özel Yetenekli ocuğu Olan Ebeveynlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Bazı Değişkenler Açısında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaner, S., Hatice Bayraklı (2009). “Zihinsel Engelli ve Engelli Olmayan ocuklu Annelerde Yılmazlık, Sosyal Destek ve Stresle Başa ıkma Becerileri.” Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 8 (15): 115-133.
- Kaner, S., Hatice Bayraklı (2010). “Aile Yılmazlık leği: Geliştirilmesi, Geçerliği ve Güvenirliği.” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi zel Eğitim Dergisi, 11(02): 047-062.
- Kaner, S., Hatice Bayraklı, Cem Oktay Güzeller (2011). “Anne-Babaların Yılmazlık Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi zel Eğitim Dergisi, 12(2): 63-78.
- Kashdan, T. B., Patty Ferssizidis, Lorraine Collins vd (2010). E”motion Differentiation as Resilience Against Excessive Alcohol Use: An Ecological Momentary Assessment in Underage Social Drinkers.” Psychol Science, 21(9), 1341-1347.
- Kauffman, C., Henry Grunebaum, Bertram Cohler vd (1979) . “Superkids: Competent Children Of Psychotic Mothers.” American Journal of Psychiatry, 136,(11): 1398-1402.
- Kaufman, J., Edwawrd Zigler (1987). “Do Abused Children Become Abusive Parents?.” American Journal of Orthopsychiatry, 57(2): 186-192.
- Kaya, Ersin (2009). Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kaya, Nisa Gkden (2007). The Role Of Self-Esteem, Hope and External Factors In Predicting Resilience Among Regional Boarding Elementary School Students. Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayalar, Tuğba (2019). Yoksulluk Bağlamında Kadınların Sosyal Dışlanma Deneyimleri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaynar, Gonca (2016). Boşanma Sürecindeki Kişilerin Baş Etme Becerileri, Bilişsel arpıtmalar, Yılmazlık Ve Sosyal Destek Algıları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Kesgin, Bedrettin (2011). “alışma Yaşamında Değişen Yoksulluk: alışan Yoksulluğu.” Turkish Journal of Business Ethics, 4(7), 65-75.
- Kesgin, Bedrettin (2016). “Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımda Büyükşehir Belediyeleri İle İlçe Belediyeleri Arasında Nasıl Bir Dağılım Yapılabilir.” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(3), 447-462.

- Kırbaş, Ö. Z., Hava Özkan (2013). "Down Sendromlu Çocukların Annelerinin Aile İşlevlerini Algılama Ve Sosyal Destek Düzeylerinin Değerlendirilmesi." İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi, 3(3), 171-180.
- Kırloğlu, Mehmet (2015). Sosyal Ve Ekonomik Destek Alan Ailelerde Yoksulluk, Sağlık Ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi: Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kocakaya, Ramazan (2017). Engelli Üyeye Sahip Ailelerdeki Bireylerin Psikolojik Dayanıklılığı İle Algılanan Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köse, Ahmet Haşim (2004). "Dünya Bankası ve Benzer Kuruluşların Raporlarında Yoksulluk, Ne İçin, Ne Zamandır Var?." Toplum ve Hekim, 19(1), 23-26.
- Kumbasar, Ayşenur (2016). İşitme Engelli Ve Engelli Olmayan Çocuklara Sahip Ailelerde Sosyal Destek Algısı, Yılmazlık Ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kutlu, Denizcan (2014). Türkiye'de Sosyal Yardım Rejiminin Oluşumu. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Kümbül Güler, Burcu (2011). "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar". Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(3), 79-111.
- Lee, I., Eun-Ok Lee, Hesook Suzie Kim vd (2004). "Concept Development Of Family Resilience: A Study Of Korean Families With A Chronically İll Child." Journal Of Clinical Nursing 13:636-645.
- Lietz, C.A., Jeffrey R. Lacasse, Joanne Cacciatore (2011). "Social Support İn Family Reunification: A Qualitative Study." Journal Of Family Social Work 14(1): 3-20.
- Lotfi, Sayra (2017). Meme Kanseri Hastası Yoksul Kadın Olmak: Başetme ve Sosyal Destek Süreçlerinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Luthar, S.S., Dante Cicchetti (2000). "The Construct of Resilience: İmplications for Interventions and Social Policies." Development and Psychopathology, 12(4): 857-885.
- Luthar, S.S., Dante Cicchetti, Bronwyn Becker (2000). "The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work." Child Development, 71(3): 543-562.
- Masten, A.S., Andrew J. Barnes (2018). Resilience in Children: Developmental Perspectives. Children, 5 (98): 1-16.
- Masten, A.S., J. Douglas Coatsworth (1998). "The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments Lessons From Research on Successful Children." American Psychologist, 53(2): 205-220.

- McCubbin, H. I., Marilyn I. McCubbin, Anne I. Thompson (1993). "Resiliency In Families: The Role Of Family Schema and Appraisal In Family Adaptation to Crisis." *Family Relations: Challenges For The Future*: 153-177.
- McCubbin, H.I., Marilyn I. McCubbin, Anne I. Thompson vd (1997). "Families Under Stress: What Makes Them Resilient." *Journal of Family and Consumer Sciences*. (89): 2-11.
- McCubbin, M., Karla Balling, Peggy Possin vd (2002). *Family Resiliency in Childhood Cancer*. *Family Relations*, 51(2), 103-111.
- McLanahan, S., Karen Booth (1989). "Mother-only Families: Problems, Prospects, and Politics." *Journal of Marriage and the Family*, 51(3): 557-580.
- Muir, K., Jacqueline Tudball, Sally Robinson (2008). *Family Resilience Where Families Have a Child (0-8 Years) With Disability*. Report Prepared for the Disability Policy and Research Working Group. University of New South Wales, Sydney.
- O'Grady, D., J. Richard Metz (1987). "Resilience in Children at High Risk for Psychological Disorder." *Journal of Pediatric Psychology*, 12(1): 3-23.
- Oktan, Vesile (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- O'Leary, Virginia E. (1998). "Strength in The Face of Adversity: Individual and Social Thriving." *Journal of Social Issues*, 54(2): 425-446.
- Ooms, T., Steven Preister (1988). "A Strategy For Strengthening Families: Using Family Criteria In Policymaking And Program Evaluation: a report. AAMFT Research and Education Foundation,"
- Ooms, Theodora (1996). "Where is the Family in Comprehensive Community Initiatives for Children and Families?." *Aspen Roundtable on Comprehensive Community Initiatives for Children and Families*, Aspen, CO.
- Onat, Gönül (2010). *Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkilerinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ong, A. D., Bergeman, C. S., Tony L. Bisconti vd (2006). "Psychological Resilience, Positive Emotions, And Successful Adaptation To Stress In Later Life." *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(4), 730-749.
- Oktan, Vesile (2015). "Yalnızlık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Ergenlerdeki Öfkenin Gelişimine Etkisi". *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21,183-192.
- Osmanoğlu Bilmiş, Hülya (2006). *1988-1990 Yıllarında Dünya Değişirken Türkiye'de Sosyalist Feminizme Kaktüs'ten Bakmak*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Önder, İzzettin (2004). “Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele.” *Toplum ve Hekim*. 19 (1), 19-22.
- Öntaş Cankurtaran, Özlem (1998). Kurum Bakımı Deneyimi Olan Genç Yetişkinlerin Sosyal Destek Sistemleri ve Ruh Sağlığı Durumları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öz, F., Emel Bahadır Yılmaz (2009). “Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlık.” *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 82-89.
- Özbay, Y., Didem Aydoğan (2013). “Aile Yılmazlığı: Bir Engele Rağmen Birlikte Güçlenen Aile.” *Sosyal Politika Çalışmaları*, 13(31), 129-146.
- Özbesler, Cengiz (2001). Çocukluk Çağı Lösemileri ve Sosyal Destek Sistemlerinin Aile İşlevlerine Etkisi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, Bahadır (2005). Annebabaları Boşanmış ve Annebabaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkaca, Öznur (2018) Obez Bireylerde Yeme Tutumu, Algılanan Sosyal Destek İlepsikopatolojilerinin Değerlendirilmesi Ve Motivasyonel Süreç Yönünden İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. İstanbul.
- Özkoca, Öznur (2018). Obez Bireylerde Yeme Tutumu, Algılanan Sosyal Destek ile Psikopatolojilerinin Değerlendirilmesi ve Motivasyonel Süreç Yönünden İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Palancı, Mehmet (2018). “Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Aile Yılmazlığı, Öznel İyi Oluş ve Evlilik Uyumlarının Psiko-Sosyal Yeterlikler ile Yordanması.” *Eğitim ve Bilim* 43(193), 217-236.
- Parsons, T., Robert Fred Bales, J. Olds (1956). “Family Socialization And İnteraction Process (Vol. 7)” Great Britain: Routledge.
- Patterson, Joan M. (2002). “Integrating Family Resilienc e And Family Stress Theory”. *Journal of Marriage and Family*, (64), 349-360.
- Polat, Dünya. Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Evlilik Çatışmaları, Çatışma İletişim Tarzları ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, İzmir.
- Prodicano, M.E., Kenneth Heller (1983). “Measures of Social Support From Friends and From Family: Three Validations Studies.” *American Journal of Community Psychology*, 11(1), 1-24.
- Ravanoğlu, Asburçe (2018). Ceza İnfaz Kurumlarındaki Mahkûmlarda Algılanan Sosyal Desteğin Kurumdaki Uyum Ve Ruhsal Durum İle İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Reis, S. M., Robert D. Colbert, Thomas P. Hebert (2005). "Understanding Resilience In Diverse, Talented Students In An Urban High School." *Roeper Review*, 27 (2): 110–120.
- Richardson, Gleen E. (2002). "The Metatheory of Resilience and Resiliency." *Journal of Clinical Psychology*, 58(3), 307-321.
- Resmi Gazete (03.03.2015). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti Hakkında Yönetmelik, 29284.
- Rocchi, S., Claudio Ghidelli, Roberto Burrovd (2017). "The Walsh Family Resilience Questionate: the Italian Version." *Dove Press Journal Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 2017(13): 2987-2999.
- Rodriguez, M.S., Sheldon Cohen (1994). "Social Support." *Encyclopedia of Mental Health*. (3): 535-544.
- Rutter, Micheal (1979). "Protective factors in children' s responses to stress and disadvantage ." *Annals of the Academy od Medicine, Singapore*, 8(3): 324.
- Rutter, Micheal (1981). "Stress, Coping And Development: Some Issues And Some Questions." *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 22(4), 323-356.
- Rutter, Micheal (1987). "Psychosocial Resilience and Protective Mechanisms." *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(3), 316-331.
- Rutter, Michael (1999). "Resilience Concepts and Findings: İmplications for Family Therapy." *Journal of Family Therapy*, 21, 119-144.
- Sağlam, Hatice (2012). Lösemi Tanısıyla İzlenen 15-18 Yaş Grubu Adölesanların Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sağlam, Pelin (2015). Eşinden Fiziksel Şiddet Görüp İlişisini Devam Ettiren Ve İlişisini Sonlandıran Kadınlarda Yılmazlık. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sameroff, A. J., Ronald Seifer, Alfred Baldwin vd (1993). "Stability of Intelligence from Preschool to Adolescence: The Influence of Social and Family Risk Factors." *Child Development*, 64(1): 80-97.
- Sarıkaya, Makbule (2007). "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti." *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 34, 321-338.
- Savcı, Ayşe Berivan (2006). Kanserli Hastalarda Yaşam Kalitesini ve Sosyal Destek Düzeyini Etkileyen Faktörler. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Saygı Doğru, Emma (2016). Eskişehir’de Sosyal Yardım Sisteminin Yoksulların ve SYDV Çalışanlarının Gözüyle Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Silva M. R. S., Carl Lacharité, Priscila Arruda da Silva vd (2009). “Processos Que Sustentam A Resiliência Familiar: Um Estudo De Caso.” *Texto Contexto Enferm*, 18(1): 92-99.
- Sipahioğlu, Önder (2008). Farklı Risk Gruplarındaki Ergenlerin Psikolojik Sağlamlılıklarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Steinhardt, M., Christyn Dolbier (2008). “Evaluation Of A Resilience İntervention To Enhance Coping Strategies And Protective Factors And Decrease Symptomatology.” *Journal of American College Health*, 56(4), 445–453.
- Sürücü, M., Bahadır Özcan (2009). “Ergenlerin Yılmazlık Düzeylerini Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi.” XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildirileri.
- Şenses, Fikret (2004). “Yoksulluğun Küreselleşmesi mi? Küreselleşen Yoksulluk mu?.” *Toplum ve Hekim*, 19(1), 13-18.
- Taşdemir, Fatma (2013). Görme Engelli Öğrenci Annelerinin Yılmazlık Özelliklerinin İncelenmesi (İstanbul İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taylor, R.D., Leanne Jacobson, Antionette Rodriguez vd (2000). “Stressful Experiences and Psychological Functioning of African-American and Porto Rican Families and Adolescents.” In R.D.
- Terzi, Şerife (2005). Öznel İyi Olmaya İlişkin Yılmazlık Modeli. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Topak, Oğuz (2007). 2000’li Yıllarda Türkiye’de Refah Devleti. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tosun, Fatma (2014). Evli Çiftlerin Sahip Oldukları Değerler, Yılmazlık Ve Çatışma Çözme Stilleri Arasındaki Yordayıcı İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Tura, Nesrin (1998). “Proleter Aile Nasıl Kurtulur?”. *Sınıf Bilinci*, 21, 119-129.
- Turgut, Ayşe Şeyma (2018). Türkiye’deki Kurum Bakımında Büyümüş Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık (Yılmazlık) Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tusaie, K., Janyce Dyer (2004). “Resilience: A Historical Review of the Construct.” *Holistic Nursing Practice*, 18(1): 3-10.

- Turan, Nergis (2017). Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Yılmazlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Uzun, Ayşe Meral (2003). “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(2), 155-173.
- Üzümcü, A., Mustafa Korkat (2014). “Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi 2003-2012.” Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(8): 135-166.
- Van Riper, M., Carol Ryff, Karen Priadham (1992). “Parental and Family Well-Being in Families of Children with Down Syndrome.” Research in Nursing and Health, 15(3): 227-235.
- Wampler, K.S., Charles F. Halverson, James Deal (1996). “Risk and Resiliency in Nonclinical Young Children: The Georgia Longitudinal Study.” Stress, Coping, And Resiliency İn Children And Families: 135-154.
- Wald J, Steven Taylor, Gordon J. G. Asmundson vd (2006). Literature Review Of Concepts: Psychological Resiliency. Toronto.
- Waller, Margaret A. (2001). “Resilience in Ecosystemic Context: Evolution of the Concept.” American Journal of Orthopsychiatry, 71(3), 290-297.
- Walsh Froma (2003). “Family Resilience: A Framework For Clinical Practice.” Family Process. 42(1), 1-18.
- Werner, Emmy E, (1993). “Risk, Resilience, And Recovery: Perspectives From The Kauai Longitudinal Study.” Development and Psychopathology, 5, 503-515.
- Wilks, Scott E. (2008). “Resilience And Academic Stress: The Moderating Impact Of Social Support Among Social Work Students.” Advances in Social Work, 9(2), 106-125.
- Windle, G., David A. Markland, Robert T Woods (2008). “Examination Of A Theoretical Model Of Psychological Resilience İn Older Age.” Aging and Mental Health, 12(3), 285–292.
- Wu, G., Adriana Feder, Hagit Cohen vd (2013). “Understanding Resilience.” Frontiers in Behavioral Neuroscience. (7): 1-15.
- Wu, Q., Bill Tsang, Holly Ming (2012). “Social Capital, Family Support, Resilience And Educational Outcomes Of Chinese Migrant Children.” British Journal of Social Work, 44(3): 1-21.
- Yaldız, Ümit (2019). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmet Modelinden Faydalanan Ailelerin Yaşam Kalitelerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Yalım, Desen (2007). First Year Collage Adjustment: The Role of Coping, EgoResiliency, Optimism, and Gender. Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, Hatice Çiğdem (2015). Ekonomik Bakımdan Dezavantajlı Öğrencilerin Akademik Yılmazlık Düzeylerinin Bazı Koruyucu Faktörler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, Elif (2019). Aile Değerleri İle Aile Yılmazlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, İbrahim (1997). “Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliliği.” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (13), 81-87.
- Yılmaz-Irmak, Türkan (2008). Çocuk İstismarı Ve İhmalinin Yaygınlığı Ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Yüksel Arabacı, Rabihan (2019). “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”. Sosyal Güvenlik Dergisi, 9(1),123-140.

3. Elektronik Kaynaklar

American Psychological Association. <https://www.apa.org/helpcenter/road-resilience/15.12.2019>.

<https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/#/>
28.12.2019.

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/41553/kurumsal-istatistikler.pdf/> 24.04.2020.

International Federation Of Social Workers. (2014). <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/15.04.2020>.

EKLER

EK –I: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu çalışmada Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünden sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan ailelerin yılmazlık algıları ve sosyal destek algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçlanmaktadır. Anket sorularına verilen yanıtların doğruluğu, araştırmanın sonuçları için önemlidir. Anket için vereceğiniz tüm bilgiler saklı tutulacak ve bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Adınızı soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Katılımınız için teşekkürler.

1) Cinsiyetinizi işaretleyiniz.

()Kadın ()Erkek

2) Kaç yaşındasınız?

.....

3) Yaşamınızı en uzun süre geçirdiğiniz yer neresidir?

()İl ()İlçe ()Köy

4) Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

()Evet (İşinizi belirtiniz.....)

()Hayır

5) Ailenizin aylık gelir düzeyi ne kadardır?

()1000 TL'ye kadar

()1001 TL-2000TL

()2001TL-3000TL

()3001TL ve üzeri

6) Eğitim Durumunuz nedir?

()İlkokul ()Ortaokul ()Lise ()Üniversite ()Diğer (Belirtiniz).....

7) Medeni durumunuz nedir?

()Hiç evlenmemiş ()Evli ()Boşanmış/ Ayrı Yaşıyor ()Eşi Vefat Etmiş

8) Kaç çocuğunuz vardır?

()Çocuk Sayınızı Belirtiniz (.....)

9) Çocuklarınızın yaşları kaçtır?

()Çocuklarınızın Yaşlarını Belirtiniz (.....)

10) Size destek olduğunu düşündüğünüz kişiler/kurumlar nelerdir?

.....

11) Ailenizdeki çocukların bakım ve sorumluluğunu kim üstlenmektedir?

()Sadece anne

()Sadece baba

()Anne/baba birlikte

()Diğer

12) Ne kadar süredir sosyal ve ekonomik destek hizmeti alıyorsunuz ?

()1 yıldan az

()1-3 yıl arası

()3 yıldan fazla

13) Sosyal ve ekonomik destek hizmetinin sorunlarınızın çözümünde etkili olduğunu düşünüyor musunuz ?

()Evet

()Hayır

EK-II: AİLE YILMAZLIK ÖLÇEĞİ -AYÖ

	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
1. Güçlükler karşısında yılmadan, sabırla mücadele ederim.					
2. Daha önceden de güçlükler yaşadığım için, zor şeylerin üstesinden gelirim					
3. Başarı için olabildiğince yüksek ama ulaşılabilir hedeflerim var.					
4. Çıkabilecek problemleri önceden kestirerek önlemlerini alırım.					
5. Daha iyi duruma gelebilmek için risk alırım.					
6. Yeni şeyleri denemeyi severim.					
7. İşlerin belirsiz ve tahmin edilemez olması beni korkutmaz.					
8. Ciddi sorunlar karşısında bile iyimserliğimi kaybetmem.					
9. Başkalarının üstesinden gelemeyeceği olumsuz yaşam koşulları ile baş etmeyi bilirim.					
10. En zor şartlarda bile kendi kendimi iyileştirme yetisine sahibim.					
11. Bir plan yaptığımda, genellikle bunu gerçekleştirebileceğimden emin olurum.					

12. Kimsenin fark edemediği yaratıcı çözüm yollarını görebilirim.					
13. Düşündüğümde daha güçlü bir insan olduğumu görüyorum.					
14. Zor olan durumları bile lehime çevirmekte hünerliyim.					
15. Çözüm yollarını hemen görerek uygulamaya koyarım.					
16. Sokulgan, arkadaş canlısı ve sıcakkanlıyım.					
17. Genellikle hayatta gülecek bir şeyler bulabilirim.					
18. Yaşamak güzel.					
19. Aktif ve enerjik olmayı severim.					
20. Beklenmedik durumlara etkili mücadele edebilme gücüne inanıyorum					
21. Çoğu zaman yaşam benim için ilginç ve heyecan vericidir.					
22. Yaptığım şeylerde başarılı olmayı isterim.					
23. Bir kriz durumunda yararlı bir eylemde bulunmaya odaklanırım.					
24. Biri bana zarar vermek isterse bunu önlemek için elimden geleni yaparım.					
25. Genellikle önüme çıkan engellerin üstesinden gelebilirim.					
26. Yeni insanlarla tanışmak, yeni yaşantılar beni ürkütmez.					
27. Kendimle barışığım.					
28. Diğer insanlara karşı düşünceli ve saygılıyım.					

29. Genellikle yaşamıma bir önceki gün kaldığım yerden devam etmek isterim					
30. Biri beni üzen bir şey yaptığında, sakinleşip bunu tartışacak duruma geleceğim uygun zamanı beklerim.					
31. Çevremdekiler üzerinde olumlu izlenimler bırakarak onların güvenini kazanırım.					
32. Değiştiremeyeceğim şeyleri kabul ederim.					
33. Yaşamımda duygusal olarak bağlı olduğum kişiler var.					
34. Acil durumlarda insanlar bana güvenirler.					
35. Beni zorlayan bir işi yaparken ne zaman kimden yardım isteyeceğimi bilirim					
36. Zamanımı boşa harcamam.					
37. Sahip olduğum özellikleri değerli buluyorum.					

EK-III: ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ - ÇBASDÖ

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemek için 1'den 7 'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz.

Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1.Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

2.İhtiyacım olan duygusal yardım ve desteği ailemden (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) alırım.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

3.Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

4.İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

5.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

6.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

7.Sorunlarımı ailemle (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

8.Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

9.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

10.Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

11.Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

12.Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

EK-IV: ETİK KURUL KARARI

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU

Etik Kurul Bilgileri	Adı	Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
	Adres	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Ara Kat 41380 Umuttepe Yerleşkesi /KOCAELİ
	Telefon	0262 303 74 50
	Faks	0262 303 74 63
	E-Posta	gokaetikkurul@kocaeli.edu.tr

Başvuru Bilgileri	Araştırmacının Adı	Sosyal Destek Hizmeti Alan Ailelerin Aile Yılmazlık Algılarının ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi: Amasya/Merzifon Örneği			
	Araştırma Proje Numarası	KÜ GOKAEK 2019/106			
	Sorumlu Araştırmacı Unvanı/Adı/Soyadı	Dr. Öğretim Üyesi Hüsnünur ASLANTÜRK			
	Sorumlu Araştırmacının Uzmanlık Alanı	Sosyal Hizmetler			
	Araştırma Merkezi	Amasya/MERZİFON			
	Destekleyici				
	Araştırmacının Türü	Yüksek Lisans Tezi			
	Araştırmaya Katılan Merkezler	Tek Merkezli ☒	Çok Merkezli ☐	Ulusal ☒	Uluslararası ☐

Değerlendirilen Belgeler	Belge Adı	Var	Yok	Açıklama
	Başvuru Dilekçesi	☐	☐	
	Başvuru Formu	☐	☐	
	Araştırmacının Türü	☒	☐	Anket Çalışması
	Araştırma Protokolü	☐	☐	
	Kullanılacak Form Örnekleri	☐	☐	
	Aydınlatılmış Onam Formu	☐	☐	
	Araştırma Bütçesi	☐	☐	
	Literatür Örneği	☐	☐	
	Taahhütname	☐	☐	
	Biyolojik Materyal Transfer Anlaşması	☐	☐	
	İzin Belgeleri	☐	☐	
	Başhekimlik Onayı	☐	☐	
	Özgeçmişler	☐	☐	
	Değişiklik Bilgi Formu	☐	☐	
Proje Sonuç Formu	☐	☐		
Diğer	☐	☐		

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu	Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayfa
	Onay formu	18.10.2017/KOGCEK01.2	1/2

Karar Bilgileri	Karar No: KÜ GOKAEK 2019/05.21 Proje No: 2019/106 Tarih: 20.03.2019
	Dr. Öğretim Üyesi Hüsnünur ASLANTÜRK sorumluluğunda yapılan ve yukarıda bilgileri verilen araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler, araştırmanın gerekçesi, amacı, yaklaşım ve yöntemleri, gönüllüler için beklenen yarar ve riskler dikkate alınarak değerlendirilmiş ve araştırmanın ilgili protokol doğrultusunda belirtilen merkezlerde yürütülmesi etik açıdan, ☐ Uygun bulunmuştur. ☒ Eksikliklerin tamamlanması koşulu ile uygun bulunmuştur.* ☐ Uygun bulunmamıştır.*

Dayanakları	Hasta Hakları Yönetmeliği (01.08.1998/23420); Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi; İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (09.12.2003/25311); Biyotıp Araştırmalarına İlişkin İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (29.03.2011/27899); İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (13.04.2013/28617); Tıbbi Cihaz Klinik Araştırmaları Yönetmeliği (06.09.2014/29111); Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi; İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu; Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları; Türk Tabipleri Birliği Araştırma Etiği Bildirgesi
-------------	--

Etik Kurul Üyeleri

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile İlişki		Toplantıda Bulunma		İmza
			E	K	E	H	E	H	
Prof. Dr. Kadir Babaoğlu Başkan	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒	☐	☐	☒	☐	☐	
Prof. Dr. İ. Erdem Okay Üye	Genel Cerrahi	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒	☐	☐	☒	☐	☐	
Prof. Dr. Haluk Emre Özel Üye	Restoratif Diş Tedavisi	Kocaeli Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi	☒	☐	☐	☒	☐	☐	
Prof. Dr. Özlem Yıldız Gündoğdu Üye	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☒	☐	☐	
Prof. Dr. Canan Baydemir Üye	Biyoistatistik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☒	☐	☐	
Doç. Dr. Semil Selcen Göçmez Üye	Farmakoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☒	☐	☒	
Doç. Dr. Yusufhan Yazır Üye	Histoloji ve Embriyoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒	☐	☐	☒	☐	☒	
Dr. Öğretim Üyesi Aslıhan Akpınar Raportör	Tıp Tarihi ve Etik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☒	☐	☐	
Dr. Öğretim Üyesi Ceyla Eraldemir Üye	Biyokimya	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐	☒	☐	☒	☐	☐	

* Gerekçe ve öneriler:

İbni Nuh'un önerisi

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu	Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayfa
	Onay formu	18.10.2017/KOGOEK01.2	2/2

**EK-V: AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI İZİN
YAZISI**

T.C
A İLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
E İTİM VE YAYIN DA İRES BA KANLI İ
E İtım Planlama ve Uygulama Birimi

Sayı : 94952863-605.01[605.01]-E.2439709

01.10.2019

Konu : Cansu TÜRKSEVER

DAĞITIM YERLERİNE

Amasya Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün 09.04.2019 tarihli ve E.936370 sayılı yazısı ile Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı öğrencisi ve aynı zamanda Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü personeli olan Cansu TÜRKSEVER'in Dr. Öğr. Üyesi Hüsnünur ASLANTÜRK'ün danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Destek Hizmeti Alan Ailelerin Aile Yılmazlık Algılarının ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi: Amasya/ Merzifon Örneği" konulu tez çalışmasını Amasya Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde yapma talebi iletilmiş olup ilgili talep Bakanlık Makamının 26/09/2019 tarihli ve (605.01)-6 sayılı Oluru ile uygun görülmüştür.

Talebin uygun görüldüğüne dair Bakanlık Makamı Oluru ekte sunulmuştur.
Bilgilerinize arz, gereğini rica ederim.

 e-imzalıdır
Yavuz YAMAN
Daire Başkanı V.

Ek : Bakanlık Makamının 26/09/2019 tarihli ve (605.01)-6 sayılı Oluru.

Dağıtım:

Gereği:

AMASYA VALİLİĞİNE
(Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl
Müdürlüğü)
Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğüne
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

Bilgi:

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel
Müdürlüğüne

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu çerçevesinde güvenli elektronik imzalı aslı ile aynıdır.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 27
Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara
(312)705 57 00
(312)705 57 57

Bilgi için: Cemalettin ULUFER
Sosyal Çalışmacı

ÖZGEÇMİŞ

Cansu TÜRKSEVER

I-Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve Tarihi Giresun – 26.01.1992

E-Posta Adresi caansu1@gmail.com

II-Öğrenim Bilgisi

2015- 2020	Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü / Yüksek Lisans
2009-2013	Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü / Lisans
2005-2009	Giresun Mimar Sinan Anadolu Lisesi
1997-2005	Gazipaşa İlköğretim Okulu- Giresun

III- Mesleki Deneyim

Haziran 2020 – Halen	Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü / Sosyal Hizmet Uzmanı
Ocak 2020 – Haziran 2020	Merzifon Huzurevi Müdürlüğü/ Sosyal Hizmet Uzmanı
Temmuz 2016 – Ocak 2020	Merzifon Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü / Sosyal Hizmet Uzmanı
Eylül 2013 – Temmuz 2016	Suluova Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü / Sosyal Hizmet Uzmanı
Aralık 2013 – Halen	Adli Sosyal Hizmet / Bilirkişilik
04 – 10 Temmuz 2014	Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği / Soma / PSD
08 – 17 Şubat 2016	ASPB Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Birimi / Mardin / PSD
08 – 17 Şubat 2020	AÇSHİM Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Birimi / Elazığ / PSD

IV- Çeşitli Yayınlar

- 23 – 25 Kasım 2014 I. Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi – “Adalet Sisteminde Çocuğun Korunmasının Sağlanmasında Açısından Model Sosyal İnceleme Raporunun Uygulamada Kullanılmasının Gerekliliği” – Özet Bildiri
- 20– 22 Aralık 2014 Sosyal Hizmet Sempozyumu 2014 Türkiye’de Adalet Sistemi ve Adli Sosyal Hizmet – “Model Sosyal İnceleme Raporunun Uygulanmasının Örnek Vakalar Üzerinden Değerlendirilmesi” – Tam Metin Bildiri
- 19– 20 Aralık 2019 5. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi–“Ailelerle Sosyal Hizmet Alanında Güçlendirme Perspektifinden Aile Yılmazlığının Değerlendirilmesi” – Tam Metin Bildiri

V- Eğitimler

- 28 Nisan- 02 Mayıs 2014 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Huzurevi ve Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Meslek Elemanlarına Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programı
- 05-09 Mayıs 2014 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Eğitim Programı Eğitici Eğitimi Programı
- 18-19 Haziran 2014 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Uygulamalı Proje Döngüsü Yönetimi Eğitimi
- 14-15 Şubat 2015 SHUDER Genel Merkezi ve Uluslararası Af Örgütü LGBTİ Bireylere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele Çalışması Eğitim Programı
- 10-14 Ekim 2016 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Yürüten Meslek Elemanlarına Yönelik Hizmet İçi Eğitim
- 6-7-8 Kasım 2017 Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Çalıştayı
- 11-15 Temmuz 2018 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Evleri Sitesi ve Çocuk Koruma İlk Müdahale Birimi Personeline Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programı
- 28 Ocak- 01 Şubat 2019 UNICEF ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadelede Meslek Elemanlarına Yönelik Eğitici Eğitimi
- 11-14 Kasım 2019 UNICEF ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Başlangıç Düzey Müdahale Eğitim Programı